

PLINIUS SENIOR

NATURALIS HISTORIA

LIBER XXIX

1 Naturae remediorum atque multitudo instantium ac praeteritorum plura de ipsa medendi arte cogunt dicere, quamquam non ignaros, nulli ante haec Latino sermone condita ancepsque, lubricum esse rerum omnium novarum exordium, utique tam sterilis gratiae tantaeque difficultatis in promendo.

2 sed quaestionem occurrere verisimile est omnium, qui haec noscant, cogitationi, quonam modo exoleverint in medicinae usu quae iam parata atque pertinentia erant, mirumque et indignum protinus subit, nullam artium inconstantiorum fuisse aut etiamnunc saepius mutari, cum sit fructuosior nulla.

3 dis primum inventores suos adsignavit et caelo dicavit, nec non et hodie multifariam ab oraculis medicina petitur. auxit deinde famam etiam crimine, ictum fulmine Aesculapium fabulata, quoniam Tyndareum revocavisset ad vitam — nec tamen cessavit narrare alios revixisse opera sua —, clara Troianis temporibus, a quibus fama certior, vulnerum tamen dumtaxat remediis.

4 Sequentia eius, mirum dictu, in nocte densissima latuere usque ad Peloponnesiacum bellum. tunc eam revocavit in lucem Hippocrates, genitus in insula Coo in primis clara ac valida et Aesculapio dicata. is, cum fuisset mos, liberatos morbis scribere in templo eius dei quid auxiliaturum esset, ut postea similitudo proficeret, exscripsisse ea traditur atque, ut Varro apud nos credit, templo cremato iis instituisse medicinam hanc, quae clinice vocatur. nec fuit postea quaestus modus, quoniam Prodicus, Selymbriae natus, e discipulis eius instituit quam vocant iatralipticen et unctoribus quoque medicorum ac mediastinis vectigal invenit.

5 Horum placita Chrysippus ingenti garrulitate mutavit, plurimumque et ex Chrysippo discipulus eius Erasistratus, Aristotelis filia genitus. hic Antiocho rege sanato centum talentis donatus est a rege Ptolemaeo filio eius, ut incipiamus et praemia artis ostendere. Alia facto ab experimentis se cognominans empiricen coepit in Sicilia, Acrone Agragantino Empedoclis physici auctoritate commendato,

6 dissederuntque hae scholae, et omnes eas damnavit Herophilus in musicos pedes venarum pulsu discripto per aetatum gradus. deserta deinde et haec secta est, quoniam necesse erat in ea litteras scire; mutata et quam postea Asclepiades, ut rettulimus, invenerat. auditor eius Themison fuit seque inter initia adscripsit illi, mox procedente vita sua et placita mutavit, sed et illa Antonius Musa eiusdem auctoritate divi Augusti, quem contraria medicina gravi periculo exemerat.

7 multos praetereo medicos celeberrimosque ex iis Cassios, Carpetanos, Arruntios, Rubrios. CCL HS annuae iis mercedes fuere apud principes. Q. Stertinius inputavit principibus, quod sestertiis quingenis annuis contentus esset, sescena enim sibi quaestu urbis fuisse enumeratis domibus ostendebat.

8 par et fratri eius merces a Claudio Caesare infusa est, censusque, quamquam exhausti operibus Neapoli exornata, heredi HS CCC reliquere, quantum aetate eadem Arruntius solus. exortus deinde est Vettius Valens, adulterio Messalinae Claudii Caesaris nobilitatus, pariterque eloquentiae adsectatores et potentiae nactus novam instituit sectam.

9 eadem aetas Neronis principatu ad Thessalum transilivit, delentem cuncta placita et rabie quadam in omnis aevi medicos perorantem, quali prudentia ingenioque, aestimari vel uno argumento abunde potest, cum monumento suo, quod est Appia via, iatronicen se inscripserit. nullius histrionum equorumque trigarii comitator egressus in publico erat, cum Crinas Massiliensis arte geminata, ut cautior religiosiorque, ad siderum motus ex ephemeride mathematica cibos dando horasque observando auctoritate eum praecessit, nuperque HS C reliquit, muris patriae moenibusque aliis paene non minore summa extractis.

10 hi regebant fata, cum repente civitatem Charmis ex eadem Massilia invasit damnatis non solum prioribus medicis, verum et balineis, frigidaque etiam hibernis algoribus lavari persuasit. mersit aegros in lacus. videbamus sense consulares usque in ostentationem rigentes, qua de re exstat etiam Annaei Senecae adstipulatio.

11 nec dubium est omnes istos famam novitate aliqua aucupantes anima statim nostra negotiari. hinc illae circa aegros miserae sententiarum concertationes, nullo idem censente, ne videatur accessio alterius. hinc illa infelicis monumenti inscriptio: turba se medicorum perisse. mutatur ars cottidie totiens interpolis, et ingeniorum Graeciae flatu inpellimur, palamque est, ut quisque inter istos loquendo polleat, imperatorem ilico vitae nostrae necisque fieri, ceu vero non milia gentium sine medicis degant nec tamen sine medicina, sicuti populus Romanus ultra sexcentimum annum, neque ipse in accipiendis artibus lentus, medicinae vero etiam avidus, donec expertam damnavit.

12 Etenim percensere insignia priscorum in his moribus convenit. Cassius Hemina ex antiquissimis auctor est primum e medicis venisse Romam Peloponneso Archagathum Lysaniae filium L. Aemilio M. Livio cos. anno urbis DXXXV, eique ius Quiritum datum et tabernam in compito Acilio emptam ob id publice.

13 vulnerarium eum fuisse egregium, mireque gratum adventum eius initio, mox a saevitia secandi urendique transisse nomen in carnificem et in taedium artem omnesque medicos, quod clarissime intellegi potest ex M. Catone, cuius auctoritati triumphus atque censura minimum conferunt; tanto plus in ipso est. quam ob rem verba eius ipsa ponemus:

14 Dicam de istis Graecis suo loco, M. fili, quid Athenis exquisitum habeam et quod bonum sit illorum litteras inspicere, non perdiscere. vincam nequissimum et indocile genus illorum, et hoc puta vatem dixisse: quandoque ista gens suas litteras dabit, omnia conrumpet, tum etiam magis, si medicos suos hoc mittet. iurarunt inter se barbaros necare omnes medicina, sed hoc ipsum mercede faciunt, ut fides iis sit et facile disperdant. nos quoque dictitant barbaros et spurcius nos quam alios Opikwn appellatione foedant. interdixi tibi de medicis.

15 Atqui hic Cato sescentesimo quinto anno urbis nostrae obiit, octogensimo quinto suo, ne quis illi defuisse publice tempora aut privatim vitae spatia ad experiendum arbitretur. quid ergo? damnatam ab eo rem utilissimam credimus? minime, Hercules. subicit enim qua medicina se et coniugem usque ad longam senectam perduxerit, his ipsis scilicet, quae nunc nos tractamus, profiteturque esse commentarium sibi, quo medeatur filio, servis, familiaribus, quem nos per genera usus sui digerimus.

16 non rem antiqui damnabant, sed artem, maxime vero quaestum esse manipretio vitae recusabant. ideo templum Aesculapii, etiam cum reciperetur is deus, extra urbem fecisse iterumque in insula traduntur et, cum Graecos Italia pellerent, diu etiam post Catonem, excepisse medicos.

17 augebo providentiam illorum. solam hanc artium Graecarum nondum exercet Romana gravitas, in tanto fructu paucissimi Quiritum attigere, et ipsi statim ad Graecos transfugae, immo vero auctoritas aliter quam Graece eam tractantibus etiam apud inperitos expertesque linguae non est, ac

minus credunt quae ad salutem suam pertinent, si intellegant. itaque, Hercules, in hac artium sola evenit, ut cuicumque medicum se professo statim credatur, cum sit periculum in nullo mendacio maius.

18 non tamen illud intuemur; adeo blanda est sperandi pro se cuique dulcedo. nulla praeterea lex, quae puniat inscitiam capitalem, nullum exemplum vindictae. discunt periculis nostris et experimenta per mortes agunt, medicoque tantum hominem occidisse impunitas summa est. quin immo transit convitium et inteperantia culpatur, ultroque qui periere arguuntur. sed decuriae pro more censuris principum examinantur, inquisitio per parietes agitur, et qui de nummo iudicet a Gadibus columnisque Herculis arcessitur, de exilio vero non nisi XLV electis viris datur tabella:

19 at de iudice ipso quales in consilium eunt statim occisuri! merito, dum nemini nostrum libet scire, quid saluti suae opus sit. alienis pedibus ambulamus, alienis oculis agnoscimus, aliena memoria salutamus, aliena et vivimus opera, perieruntque rerum naturae pretia et vitae argumenta. nihil aliud pro nostro habemus quam delicias.

20 non deseram Catonem tam ambitiosae artis invidiae a me obiectum aut senatum illum, qui ita censebat, idque non criminibus artis arreptis, ut aliquis exspectaverit. quid enim venenorum fertilius aut unde plures testamentorum insidiae? iam vero et adulteria etiam in principum domibus, ut Eudemi in Livia Drusi Caesaris, item Valentis in qua dictum est regina.

21 non sint artis ista, sed hominum: non magis haec urbi timuit Cato, ut equidem credo, quam reginas. ne avaritiam quidem arguam rapacesque nundinas pendentibus fatis et dolorum indicaturam ac mortis arram aut arcana praecepti, squamam in oculis emovendam potius quam extrahendam. per quae effectum est, ut nihil magis pro re videretur quam multitudo grassantium; neque enim pudor, sed aemuli pretia summittunt.

22 notum est ab eodem Charmide unum aegrum e provincialibus HS CC reconductum, Alconti vulnerum medico HS | C| damnato ademisse Claudium principem, eidemque in Gallia exulanti et deinde restituto adquisitum non minus intra paucos annos.

23 et haec personis inputentur. ne faecem quidem aut inscitiam eius turpem arguamus: ipsorum procerum intemperantium inmodicis aquarum calidarum devorticulis, imperiosa inedia et ab isdem deficientibus cibo saepius die ingesto, mille praeterea paenitentiae modis, culinarum etiam praeceptis et unguentorum mixturis, quando nullas omisere vitae inlecebras.

24 invehi peregrinas merces conciliarique externa pretia displicuisse maioribus crediderim equidem, non tamen hoc Catonem providisse, cum damnaret artem. theriace vocatur excogitata compositio; luxuria finxit rebus sexcentis, cum tot remedia dedrit natura, quae singula sufficerent. Mithridatium antidotum ex rebus LIIII componitur, inter nullas pondere aequali, et quarundam rerum sexagesima denarii unius imperatur, quo deorum, per Fidem, ista monstrante!

25 hominum enim subtilitas tanta esse non potuit; ostentatio artis et portentosa scientiae venditatio manifesta est. ac ne ipsi quidem illa novere, conperique volgo pro cinnabari Indica in medicamenta minium addi inscitia nominis, quod esse venenum docebimus inter pigmenta.

26 verum haec ad singulorum salutem pertinent; illa autem, quae timuit Cato atque providit, innocentiora multo et parva opinatu, quae proceres artis eius de semet ipsi fateantur, illa perdidere imperii mores, illa, quae sani patimur, luctatus, ceromata ceu valitudinis causa instituta, balineae ardentes, quibus persuasere in corporibus cibos coqui, ut nemo non minus validus exiret, oboedientissimi vero efferrentur, potus deinde ieiunorum ac vomitiones et rursus perpotationes ac pilorum evirato instituta resinis eorum, itemque pectines in feminis quidem publicati.

27 ita est profecto: lues morum, nec aliunde maior quam e medicina, vatem prorsus cottidie facit Catonem et oraculum: satis esse ingenia Graecorum inspicere, non perdiscere.

28 Haec fuerint dicenda pro senatu illo sescentisque p. R. annis adversus artem, in qua condicione insidiosissima auctoritatem pessimis boni faciunt, simul contra attonitas quorundam persuasiones, qui prodesse nisi pretiosa non putant. neque enim dubitaverim aliquis fastidio futura quae dicentur animalia, at non Vergilio fuit nominare formicas nulla necessitate et curculiones ac lucifugis congesta cubilia blattis, non Homero inter proelia deorum improbitatem muscae describere, non naturae gignere ista, cum gignat hominem. proinde causas quisque et effectus, non res aestimet.

29 Ordiemur autem confessis, hoc est lanis ovisque, ob id ut rebus praecipuis honos in primis perhibeatur. quaedam etiam sic alienis locis, tamen obiter, dici necesse erit. nec deerat materia pompae, si quicquam aliud intueri liberet quam fidem operis, quippe inter prima proditis etiam ex cinere phoenicis nidoque medicinis, ceu vero id certum esset atque non fabulosum. inridere est vitam remedia post millensimum annum reditura monstrare.

30 Lanis auctoritatem veteres Romani etiam religiosam habuere, postes a nubentibus attingi iubentes; praeterque cultum et tutelam contra frigora sucidae plurima praestant remedia ex oleo vinoque aut aceto, prout quaeque mulceri morderive opus sit et adstringi laxarive, luxatis membris dolentibusque nervis inpositae et crebro suffusae. quidam et salem admiscent luxatis; alii cum lana rutam tritam adipemque inponunt, item contusis tumentibusque.

31 halitus quoque oris gratiores facere traditur confricatis dentibus atque gingivis admixto melle. prodest et phreneticis suffitu. sanguinem in naribus sistit cum oleo rosaceo indita et alio modo auribus opturatis spissius. quin et ulceribus vetustis inponitur cum melle. vulnera ex vino vel aceto vel aqua frigida et oleo expressa sanat.

32 arietis vellera luta frigida ex oleo madefacta in muliebribus malis inflammationes vulvae sedant et, si procidat, suffitu reprimunt. sucida lana inposita subditaque mortuos partus evocat; sistit etiam profluvia earum. et canis rabiosi morsibus inculcata post diem septimum solvitur. reduvias sanat ex aqua frigida. eadem nitro, sulphure, oleo, aceto, pice liquida ferventibus tincta quam calidissima inposita bis die lumborum dolores sedat. sistit et sanguinem ex ariete sucida articulos extremitatum praeligans.

33 laudatissima omnis e collo, natione vero Galatica, Tarentina, Attica, Milesia. sucidam inponunt et desquamatis, percussis, lividis, incussis, conlisis, contritis, deiectis, capitis et aliis doloribus, stomachi inflammationi ex aceto et rosaceo. cinis eius inlinitur adtritis, vulneratis, ambustis. et in oculorum medicamenta additur, item in fistulas auresque suppuratas.

34 ad hoc detonsam eam, alii evolsam, decisis summis partibus siccant carpuntque et in fictili crudo conponunt ac melle perfundunt uruntque. alii astulis taedae subiectis et subinde interstratis oleo adpersam accendunt cineremque in labellis aqua addita confricant manu et considerare patiuntur, idque saepius mutantes aquam, donec linguam adstringat leniter nec mordeat; tum cinerem reponunt. vis eius septica est efficacissimeque genas purgat.

35 Quin ipsae sordes pecudum sudorque feminum et alarum adhaerentes lanis — oesypum vocant — innumeros prope usus habent. in Atticis ovibus genito palma. fit pluribus modis, sed probatissimum lana ab iis partibus recenti concerpta aut quibuscumque sordibus sucidis primum collectis lento igni in aëneo subfervefactis et refrigeratis pinguique, quod supernatet, collecto in fictile vas iterumque decocta priore materia; quae pinguitudo utraque frigida aqua lavatur et in linteo saccatur ac sole torretur, donec candida fiat ac tralucida; tum in stagnea pyxide conditur.

36 probatio, ut sordium virus oleat etiam manu fricante ex aqua non liquetur, sed albescat ut cerussa. oculis utilissimum contra inflammationes genarumque callum. quidam in testa torrent, donec pinguitudinem amittat, utilius tale existimantes erosis et duris genis, angulis scabiosis et lacrimantibus.

37 ulcera non oculorum modo sanat, sed oris etiam et genitalium cum anserino adipe. medetur et vulvae inflammationibus et sedis rhagadiis et condylomatis cum meliloto ac butyro. reliquos usus eius digeremus. sordes quoque caudarum concretae in pilulas siccatae per se tusaeque in farinam et inlita dentibus mire prosunt, etiam labantibus, gingivisque, si carcinoma serpat;

38 iam vero pura vellera aut per se inposita caecis doloribus aut accepto sulphure, et cinis eorum genitalium vitiis, tantumque pollent, ut medicamentis quoque superponantur. medentur ante omnia et pecori ipsi, si fastidio non pascantur. cauda enim quam artissime praeligata, evolsa inde lana, statim vescuntur, traduntque quod extra nodum sit e cauda praemori.

39 Lanae habent et cum ovis societatem simul fronti inpositae contra epiphoras. non opus est eas in hoc usu radícula esse curatas neque aliud quam candidum ex ovo infundi ac pollinem turis.

Ova per se infuso candido oculis epiphras cohibent urentesque refrigerant — quidam cum croco praeferunt — et pro aqua miscentur collyriis; infantibus vero contra lippitudines, ut vix aliud, remedio sunt butyro admixto recenti.

40 eadem cum oleo trita ignes sacros leniunt betae foliis superinligatis. candido ovorum in oculis et pili reclinantur Hammoniaco trito admixtoque et vari in facie cum pineis nucleis ac melle modico. ipsa facies inlita sole non uritur. ambusta aquis si statim ovo occupentur, pusulas non sentiunt — quidam admiscent farinam hordeaciam et salis parum —, ulceribus vero ex ambusto cum candido ovorum tostum hordeum et suillo adipe mire prodest.

41 eadem curatione ad sedis vitia utuntur, infantibus quidem etiam si quid ibi procidat; ad pedum rimas ovorum candido decocto cum cerussae denariorum II pondere, pari spumae argenti, murræ exiguo, dein vino; ad ignem sacrum candido ovorum ternum cum amylo. aiunt et vulnera candido glutinari calculosque pelli. —

42 Lutea ovorum cocta, ut indurescant, admixto croco modice, item melle, ex lacte mulieris inlita dolores oculorum mitigant, vel cum rosaceo et mulso lana oculis inposita, vel cum trito apii semine ac polenta in mulso inlita. prodest et tussientibus per se luteum devoratum liquidum ita, ut dentibus non attingatur, thoracis destillationibus, faucium scabritiae. privatim contra haemorrhoidas morsui inlinuntur sorbeturque crudum.

43 prodest et renibus, vesicae rosionibus exulcerationibusque. cruenta excreantibus V ovorum lutea in vini hemina cruda sorbentur, dysintericis cum cinere putaminis sui et papaveris suco ac vino. dantur coeliacis cum uvae passae pinguis pari pondere et malicorii per triduum aequis portionibus, et alio modo lutea ovorum III, lardi veteris et mellis quadrantibus, vini veteris cyathis III, trita ad crassitudinem mellis

44 et, cum opus sit, abellanae nucis magnitudine ex aqua pota, item ex oleo fricta terna, totis ovis pridie maceratis in aceto; sic et lintericis, sanguinem autem reicientibus cum III cyathis musti. utuntur isdem ad liventia, si vetustiora sint, cum bulbis ac melle. sistunt et menses mulierum cocta et e vino pota, inflationes quoque vulvae cruda cum oleo ac vino inlita.

45 utilia sunt et cervicis doloribus cum anserino adipe quoque prosint, sedis etiam vitiis indurata igni, ut calore quoque prosint, et condylomatis cum rosaceo; item abustis durata in aqua, mox in

pruna putaminibus exustis, tum lutea ex rosaceo inlinuntur. fiunt et tota lutea, quae vocant sitista, cum triduo incubita tolluntur. stomachum dissolutum confirmant pulli ovorum cum gallae dimidio ita, ne ante II horas alius cibus sumatur. dant et dysintericis pullos in ipso ovo decoctos admixta vini austeri hemina et pari modo olei polentaeque. —

46 Membrana putamini detracta sive crudo sive cocto labrorum fissuris medetur, putaminis cinis in vino potus sanguinis eruptionibus. comburi sine membrana oportet. sic fit et dentifricium. idem cinis et mulierum menses cum murra inlitus sistit. firmitas putaminum tanta est, ut recta nec vi nec pondere ullo frangantur nec nisi paulum inflex rotunditate. —

47 Tota ova adiuvant partum cum ruta et aneto et cumino pota e vino. scabiem corporum ac pruritum oleo et cedria admixtis tollunt, ulcera quoque umida in capite cyclamino admixta. ad puris et sanguinis excreationes ovum crudum cum porri sectivi suco parique mensura mellis Graeci calefactum hauritur. dantur et tussientibus cocta et trita sml et cruda cum passo oleique pari modo. infunduntur et virilitatis vitiis singula cum ternis cyathis passi amylique semuncia a balneis; adversus ictus serpentium cocta tritaque adiecto nasturtio inlinuntur. —

48 Cibo quot modis iuvent, notum est, cum transmeent faucium tumorem calfactuque obiter foveant. nullus est alius cibus, qui in aegritudine alat neque oneret simulque vim potus et cibi habeat.

49 maceratorum in aceto molliri diximus putamen; talibus cum farina in panem subactis coeliaci recreantur. quidam ita resoluta in patinis torrere utilius putant, quo genere non alvos tantum, sed et menses feminarum sistunt, aut, si maior sit impetus, cruda cum farina et aqua hauriuntur. et per se lutea ex iis decocuntur in aceto, donec indurescant, iterumque cum trito pipere torrentur ad cohibendas alvos.

50 fit et dysintericis remedium singulare ovo effuso in fictile novum eiusdemque ovi mensura, ut paria sint omnia, melle, mox aceto, item oleo confusis crebroque permixtis; quo fuerint ea excellentiora, hoc praesentius remedium erit. alii eadem mensura pro oleo et aceto resinam adiciunt rubentem vinumque; et alio modo temperant, olei tantum mensura pari pineique corticis II sexagensimis denarii, una eius quod rhum diximus, mellis obolis V simul decoctis, ita ut cibus alius post IIII horas sumatur. torminibus quoque multi medentur ova bina cum alii spicis IIII una terendo vinique hemina calefaciendo atque ita potui dando.

51 et, ne quid desit ovorum gratiae, candidum ex iis admixtum calci vivae glutinat vitri fragmenta; vis vero tanta est, ut lignum perfusum ovo non ardeat ac ne vestis quidem contacta aduratur. de gallinarum autem ovis tantum locuti sumus, cum et reliquarum alitum restent, magnae utilitatis, sicut suis locis dicemus.

52 Praeterea est ovorum genus in magna fama Galliarum, omissum Graecis. angues enim numerose convoluti salicis faucium corporumque spumis artifice complexu glomerant; urinum appellatur. Druidae sibilis id dicunt in sublime iactari sagoque oportere intercipi, ne tellurem attingat; profugere raptorem equo, serpentes enim insequi, donec arceantur amnis alicuius interventu; experimentum eius esse, si contra aquas fluitet vel auro vinctum;

53 atque, ut est Magorum sollertia occultandis fraudibus sagax, certa luna capiendum censent, tamquam congruere operationem eam serpentium humani sit arbitrii. vidi equidem id ovum mali orbiculati modici magnitudine, crusta cartilagineis velut acetabulis brachiorum polypi crebris insigne.

54 Druidis ad victorias litium ac regum aditus mire laudatur, tantae vanitatis, ut habentem id in lite in sinu equitem R. e Vocontiis a divo Claudio principe interemptum non ob aliud sciam. hic tamen complexus anguium et frugifera eorum concordia in causa videtur esse, quare exterae gentes caduceum in pacis argumentis circumdata effigie anguium fecerint; neque enim cristatos esse in caduceo mos est.

55 De anserum ovis magnae utilitatis ipsoque ansere dicturi hoc in volumine debemus honorem et Commageno, clarissimae rei. fit ex adipe anserum — alioqui celeberrimi usus, set ad hoc in Commagene Syriae parte — cum cinnamo, casia, pipere albo, herba quae Commagene vocatur, obrutis nive vasis, odore iucundo, utilissimum ad perfrictiones, convulsiones, caecos aut subitos dolores omniaque, quae acopis curantur, unguentumque pariter et medicamentum est.

56 fit et in Syria alio modo, avium adipe curato ut dicemus, additis erysisceptro, xylobalsamo, phoenice, item tuso calamo singulorum pondere quod site adipis, in vino bis aut ter subfervefacto. fit autem hieme, quoniam aestate non glaciatur nisi accepta cera. multa praeterea remedia sunt ex ansere, quod miror aequae quam in capris, namque anser corvusque ab aestate in autumnum morbo conflictari dicuntur.

57 De anserum honore, quem meruere Gallorum in Capitolium ascensur deprehenso, diximus. eadem de causa supplicia annua canes pendunt, inter aedem Iuventatis et Summani vivi in furca sabucea armo fixi. sed plura de hoc animali dici cogunt priscorum mores.

58 Catulos lactentes adeo puros existimabant ad cibum, ut etiam placandis numinibus hostiarum vice uterentur iis. Genitae Manae catulo res divina fit, et in cenis deum etiam nunc ponitur catulina. aditialibus quidem epulis celebrem fuisse Plauti fabulae indicio sunt. sanguine canino contra toxica nihil praestantius putant; vomitiones quoque hoc animal monstrasse homini videtur, et alios usus ex eo mire laudatos referemus suis locis. nunc ad institutum ordinem pergemus.

59 Adversus serpentem ictus efficacia habentur fimum pecudis recens in vino decoctum inlitumque, mures dissecti inpositi. quorum natura non est spernenda, praecipue in adsensu siderum, ut diximus, cum lunae lumine fibrarum numero crevsciente atque decrescente. tradunt Magi iocinare muris dato porcis in fico sequi dantem id animal, in homine quoque similiter valere, sed resolvi cyatho olei poto.

60 Mustelarum duo genera; alterum silvestre, distans magnitudine, Graeci vocant ictidas. harum fel contra aspidas dicitur efficax, cetero venenum. haec autem, quae in domibus nostris oberrat et catulos suos, ut auctor est Cicero, cottidie transfert mutatque sedem, serpentes persequitur. ex ea inveterata sale denari pondus in cyathis III datur percussis aut ventriculus coriandro fartus inveteratusque et in vino potus, et catulus mustelae etiam efficacius.

61 Quaedam pudenda dictu tanta auctorum adseveratione commendantur, ut praeterire fas non sit, siquidem illa concordia rerum aut repugnantia medicinae gignuntur, veluti cimicum, animalis foedissimi et dictu quoque fastidiendi, natura contra serpentium morsus et praecipue aspidum valere dicitur, item contra venena omnia, argumento, quod dicant gallinas, quo die ederint, non interfici ab aspide, carnesque earum percussis plurimum prodesse.

62 ex iis, quae tradunt, humanissimum est inlinere morsibus cum sanguine testudinis, item suffitu eo abigere sanguisugas adhaerentes haustasque ab animalibus restinguere in potu datis. quamquam et oculos quidam his inungunt tritis cum sale et lacte mulierum auresque cum melle et rosaceo admixtis. eos, qui agrestes sint et in malva nascantur, crematos, cinere permixto rosaceo, infundunt auribus.

63 cetera, quae de his tradunt vomitionum et quartanarum remedia aliorumque morborum, quamquam ovo aut cera aut faba inclusos censeant devorandos, falsa nec referenda arbitror. lethargi tantum medicinae cum argumento adhibent, quoniam vincatur aspidum somnifica vis, septenos in cyatho aquae dantes, puerilibus annis quaternos.

64 et in stranguria fistulae inponere. adeo nihil parens illa rerum omnium sine ingentibus causis genuit. quin et adalligatos laevo brachio binos lana subrepta pastoribus resistere nocturnis febribus prodiderunt, diurnis in russeo panno. rursus his adversatur scolopendra suffituque enecat.

65 Aspidēs percussos torpore et somno necant, omnium serpentium minime sanabiles. sed venenum earum, si sanguinem attigit aut recens vulnus, statim interemit; si inveteratum ulcus, tardius. de cetero potum quantalibet copia non nocet, non enim est tabifica vis; itaque occisa morsu earum animalia cibis innoxia sunt. cunctarē in proferendo ex iis remedio, nī M. Varro LXXXIII vitae anno prodidisset aspidum ictus efficacissime sanari hausta a percussis ipsorum urina.

66 Basilisci, quem etiam serpentes ipsae fugiunt alias olfactu necantem, qui hominem, vel si aspiciat tantum, dicitur interemere, sanguinem Magi miris laudibus celebrant: coeuntem picis modo et colore, dilutum cinnabari clariorem fieri. attribuunt ei successus petitionum a potestatibus et a diis etiam precum, morborum remedia, veneficiorum amuleta. quidam et Saturni sanguinem appellant.

67 Draco non habet venena. caput eius limini ianuarum subditum propitiatis adoratione diis fortunatam domum facere promittitur, oculis eius inveteratis et cum melle tritis inunctos non expavescere ad nocturnas imagines etiam pavidos, cordis pingue in pelle dorcadum nervis cervinis adalligatum in lacerto conferre udiciorum victoriae plurimum, spondylum aditus potestatum mulcere, dentes eius inligatos pellibus caprearum cervinis nervis mites praestare dominos potestatesque exorabiles.

68 sed super omnia est compositio, qua invictos faciunt Magorum mendacia: cauda draconis et capite, pilis leonis e fronte et medulla eiusdem, equi victoris spuma, canis ungue adalligatis cervino corio nervisque cervi alternatis et dorcadis. quae coarguisse non minus referet quam contra serpentes remedia demonstrasse, quoniam et haec illorum veneficia sunt. draconum adipem venenata fugiunt, item, si uratur ichneumonum; fugiunt et urticis tritis in aceto perunctos.

69 Viperae caput inpositum, vel alterius quam quae percusserit, sine fine prodest, item si quis ipsam eam in vapore baculo sustineat — aiunt enim recanere —, item si quis exustae eiusdem cinerem inlinat. reverti autem ad percussum serpentem necessitate naturae Nigidius auctor est. caput quidam dissecant scite inter aures ad eximendum lapillum, quem aiunt ab ea devorari territa; alii ipso toto capite utuntur.

70 fiunt ex vipera pastilli, qui theriaci vocantur a Graecis, ternis digitis mensura utrimque amputatis exemptisque interaneis et livore spinae adhaerente, reliquo corpore in patina ex aqua et aneto discocto spinisque exemptis et addita similagine atque ita in umbra siccatis pastillis, quibus ad multa medicamenta utuntur. significandum videtur e vipera tantum hoc fieri. quidam purgata ut supra dictum est adipem cum olei sextario decocunt ad dimidias; ex eo, cum opus sit, ternis stillis additis in oleum perunguntur, ut omnes bestiae fugiant eos.

71 Praeterea constat contra omnium ictus quamvis insanabiles ipsarum serpentium exta inposita auxiliari, eosque, qui aliquando viperae iecur coctum hauserint, numquam postea feriri a serpente. neque anguis venenatus est nisi per mensem luna instigatus, et prodest vivus comprehensus et in aqua contusus, si foveantur ita morsus.

72 quin et inesse ei remedio multa creduntur, ut digeremus, et ideo Aesculapio dicatur. Democritus quidem monstra quaedam ex his confingit, ut possint avium sermones intellegi. anguis Aesculapius Epidauro Romam advectus est vulgoque pascitur et in domibus, ac nisi incendiis semina exurerentur, non esset fecunditati eorum resistere in orbe terrarum. pulcherrimum anguium genus est quod et in aqua vivit; hydri vocantur, nullo serpentium inferiores veneno. horum iecur servatum [adversus] percusso ab iis auxilium est. —

73 Scorpio tritus stelionum veneno adversatur. fit enim e stelionibus malum medicamentum; nam cum inmortuus est vino, faciem eorum, qui biberint, lentigine obducit. ob hoc in unguento necant eum insidiantes paelicum formae. remedium est ovi luteum et mel ac nitrum. fel stelionum tritum in aqua mustelas congregare dicitur.

74 Inter omnia venenata salamandrae scelus maximum est. cetera enim singulos feriunt, nec plures pariter interimunt, ut omittam, quod perire conscientia dicuntur homine percusso neque amplius admitti a Terra; salamandra populos pariter necare inprovidos potest. nam si arbori inrepsit, omnia poma inficit veneno et eos, qui ederint, necat frigida vi, nihil aconito distans;

75 quin immo si contacto ab ea ligno, lapidi crusta panis inponatur, idem veneficium est vel si in puteum cadat, quippe cum saliva eius quacumque parte corporis, vel in pede imo, respersa omnis in toto corpore defluat pilus. tamen talis ac tanti veneni a quibusdam animalium, ut subus, manditur dominante eadem illa rerum dissidentia.

76 venenum eius restingui primum omnium ab iis, quae vescantur illa, verisimile est, ex iis vero, quae produntur, cantharidum potu aut lacerta in cibo sumpta. cetera adversantia diximus dicemusque suis locis. ex ipsa quae Magi tradunt contra incendia, quoniam ignes sola animalium extingaut, si forent vera, iam esset experta Roma. Sextius venerem accendi cibo earum, si detractis interaneis et pedibus et capite in melle servantur, tradit negatque restingui ignem ab iis.

77 E volucris in auxilio contra serpentes primus vultur est, adnotatumque minus virium esse nigris. pinnarum ex alis nidore, si urantur, fugari eas dicunt, item cor eius alitis habentes tutos esse ab impetu non solum serpentium, sed etiam ferarum latronumque et regum ira.

78 Carnibus gallinaceorum ita, ut tepebunt avulsae, adpositis venena serpentium domantur, item cerebro in vino poto. Parthi gallinae malunt cerebrum plagis inponere. ius quoque es iis potum praeclare medetur, et in multis aliis usibus mirabile. pantherae, leones non attingunt perunctos eo, praecipue si et alium fuerit incoctum.

79 alvum solvit validius e vetere gallinaceo, prodest et contra longinquas febres et torpentibus membris tremulisque et articulariis morbis et capitis doloribus, epiphoris, inflationibus, fastidiis, incipiente tenesmo, iocineri, renibus, vesicae, contra cruditates, suspiria.

80 itaque etiam faciendi eius extant praecepta: efficacius coci cum olere marino aut cybio aut cappari aut apio aut herba Mercuriali, polypodio aut aneto, utilissime autem in congiis III aquae ad III heminas cum supra dictis herbis et refrigeratum sub diu dari, tempestivius antecedente vomitione. non praeteribo miraculum, quamquam ad medicinam non pertinens: si auro liquescenti gallinarum membra misceantur, consumunt id in se; ita hoc venenum auri est. at gallinacei ipsi circulo e ramenti addito in collum non canunt.

81 Auxiliatur contra serpentes et columbarum caro recens concerpta et hirundinum, bubonis pedes usti cum plumbagine herba. nec omittam in hac quoque alite exemplum magicae vanitatis, quippe praeter reliqua portentosa mendacia cor eius inpositum mammae mulieris dormintis sinistrae tradunt efficere, ut omnia secreta pronuntiet; praeterea in pugnam ferentes id fortiores fieri.

82 eiusdem ovo ad capillum remedia demonstrant. quis enim, quaeso, ovum bubonis umquam visere potuit, cum ipsam avem vidisse prodigium sit? quis utique experiri et praecipue in capillo? sanguine quidem pulli bubonis etiam crispari capillum promittunt.

83 cuius generis prope videri possint quae tradunt et de vespertione, si ter circumlatus domui vivus super fenestram inverso capite adfigatur, amuletum esse, privatimque ovilibus circumlatum totiens et pedibus suspensum super limen. sanguinem quoque eius cum carduo contra serpentium ictus inter praecipua laudant.

84 Phalangium est Italiae ignotum et plurium generum: unum simile formicae, sed multo maius, rufo capite, reliqua parte corporis nigra, albis guttis. acerbior huius quam vespae ictus. vivit maxime circa furnos et molas. in remedio est, si quis eiusdem generis alterum percusso ostendat, et ad hoc servantur mortui. inveniuntur et cortices eorum, qui triti et poti medentur; mustelae catuli ut supra.

85 aequae phalangion Graeci vocant inter genera araneorum, sed distinguunt lupi nomine. tertium genus est eodem phalangi nomine araneus lanuginosus, grandissimo capite, quo dissecto inveniri intus dicuntur vermiculi duo adalligatique mulieribus pelle cervina ante solis ortum praestare, ne concipiant, ut Caecilius in commentariis reliquit. vis ea annua est. quam solam ex omni atocio dixisse fas sit, quoniam aliquarum fecunditas plena liberis tali venia indiget.

86 vocatur et rhus acino nigro similis, ore minimo sub alvo, pedibus brevissimis tamquam imperfectis. dolor a morsu eius qualis a scorpione, urina similis aranei textis. idem erat asterion, nisi distingueretur virgulis albis; huius morsus genua labefactat. peior utroque est caeruleus, lanugine nigra, caliginem concitans et vomitus araneosus. etiamnum deterior a crabrone pinna tantum differens; hic et ad maciem perducit.

87 myrmecion, formicae similis capite, alvo nigra, guttis albis distinguuntibus, vesparum dolore torquet. tetragnathii duo genera habent: perior medium caput distinguente linea alba et transversum altera; hic oris tumorem facit. at cinereus posteriore parte candicans lentior, minime autem noxius eodem colore qui telas muscis in parietibus latissime pandit.

88 contra omnium morsus remedio est gallinaceum cerebrum cum piperis exiguo potum in posca, item formicae V potae, pecudum fimi cinis inlitis ex aceto et ipsi aranei quicumque in oleo putrefacti.

Muris aranei morsus sanatur coagulo agni e vino poto, ungulae arietinae cinere cum melle, mustelae catulo ut in serpentibus dictum est. si iumenta momorderit, mus recens cum sale inponitur aut fel vespertilionibus ex aceto.

89 et ipse mus araneus contra se remedio est divulsus inpositus. nam si praegnans momordit, protinus dissilit. optimum, si is inponatur, qui momorderit, sed et alios ad hunc usum servant in oleo aut luto circumlitos. est et contra morsum eius remedio terra ex orbita; ferunt enim non transiri ab eo orbitam torpore quodam naturae.

90 Scorpionibus contrarius maxime invicem stelio traditur, ut visu quoque pavorem iis adferat et torporem frigidi sudoris. itaque in oleo putrefaciunt eum et ita vulnera perungunt. quidam oleo illo spumam argenteam decocunt ad emplastri genus atque ita inlinunt. hunc Graeci coloten vocant et ascalaboten et galeoten; in Italia non nascitur. est enim hic plenus lentigine, stridoris acerbi et araneis vescitur, quae omnia nostris stelionibus aliena sunt.

91 Prodest et gallinarum fimi cinis inlitis, draconis iocur, lacerta divulsa, mus divulsus, scorpio ipse suae plagae inps aut assus in cibo sumptus aut potus in meri cyathis II. proprium est

scorpionum quod manus palmam non feriunt, nec visi pilos attingere. lapillos qualiscumque ab ea parte, qua in terra erat, adpositus plagae levat dolorem, item testa, sicut erat terra operata ex aliqua parte, inposita liberare dicitur — non debent respicere qui inponunt et cavere ne sol aspiciat —, vermes terreni triti inpositi.

92 multa et alia ex his remedia sunt, propter quae in melle servantur.

Noctua apibus contraria et vespis crabronibusque et sanguisugis; pici quoque Martii rostrum secum habentes non feriuntur ab iis. adversantur et locustarum minimae sine pinnis, quas attelebos vocant. Est et formicarum genus venenatum, non fere in Italia. solipugas Cicero appellat, salpugas Baetica. his cor vespertilionis contrarium omnibusque formicis.

Salamandris cantharidas diximus resistere.

93 sed in his magna quaestio, quoniam ipsae venena sunt potae vesicae cum cruciatu praecipuo. Cossinum equitem Romanum amicitia Neronis principis nostrum, cum is lichene correptus esset, vocatus ex Aegypto medicus ob hanc valetudinem eius a Caesare, cum cantharidum potu praeparare voluisset, interemit. verum inlitas prodesse non dubium est cum suco taminiae uvae et sebo ovis vel caprae.

94 ipsarum cantharidum venenum in qua parte sit, non constat inter auctores. alii in pedibus et in capite existimant esse, alii negant. convenit tantum pinnae earum auxiliari, in quacumque parte sit venenum. ipsae nascuntur ex vermiculo in spongia maxime cynorrhoidi, quae fit in caule, sed fecundissime in fraxino, ceterae in alba rosa, minus efficaces. potentissimae inter omnes variae luteis lineis, quas in pinnis transversas habent, pingues; multum inertiores minutae, latea, pilosae; inutilissimae vero unius coloris macrae.

95 conduntur in calice fictili non picato et linteo conligato, coniecta et rosa matura, et suspenduntur super acetum cum sale fervens, donec per linteolum vaporentur, postea reponuntur. vis earum adurere corpus, crustas obducere. eadem pityocampis in picea nascentibus, eadem buprestis, similiterque praeparantur, efficacissimae omnes ad lepras, lichenas. dicuntur et menses ciere et urinam; ideo Hippocrates et hydropicis dabat.

96 Cantharides obiectae sunt Catoni Uticensi, ceu venenum vendidisset in auctione regia, quoniam eas HS LX addixerat. et sebum autem struthocamelinum tunc venisse HS XXX obiter dictum sit, efficacioris ad omnia usus, quam est anserinus adips.

97 Diximus et mellis venenati genera. contra utuntur melle, in quo apes sint mortuae. idem potum in vino remedium est vitiorum, quae e cibo piscium gignuntur.

98 In canis rabiosi morsu tuetur a pavore aquae canini capitis cinis inlitus vulnere. oportet autem comburi omnia eodem modo, ut semel dicamus, in vase fictili novo argilla circumlito atque ita in furnum indito. idem et in potione proficit. quidam ob id edendum dederunt. aliqui et vermem e cadavere canino adalligavere menstruave canis in panno subdidere calici aut intus ipsius caudae pilos combustos inseruere vulnere.

99 cor caninum habentem fugiunt canes; non latrant vero lingua canina in calciamento subdita pollicis aut caudam mustelae, quae abscisa ea dimissa sit, habentes. est limus salivae sub linguae rabiosi canis, qui datus in potu hydrophobos fieri non patitur; multo tamen utilissime iocur eius, qui in rabie momorderit, datur, si fieri possit, crudum mandendum; sin minus, quoquo modo coctum, aut ius coctis carnibus.

100 est vermiculus in lingua canum, qui vocatur a Graecis lytta, quo exempto infantibus catulis nec rabidi fiunt nec fastidium sentiunt. idem ter igni circumlatus datur morsis a rabioso, ne rabidi fiant.

et cerebello gallinaceo occurritur, sed id devoratum anno tantum eo prodest. aiunt et cristam galli contritam efficaciter inponi et anseris adipem cum melle. saliuntur et carnes eorum, qui rabidi fuerint, ad eadem remedia in cibo dandae.

101 quin et necantur catuli statim in aqua ad sexum eius, qui momorderit, ut iocur crudum devoretur ex iis. prodest et fimum gallinaceum, dumtaxat rufum, ex aceto inpositum et muris aranei caudae cinis ita, ut ipse, cui abscisa sit, vivus dimittatur, glae-bula ex hirundinum nido inlita ex aceto, vel pulli hirundinis combusti, membrana sive senectus anguium vernatione exuta cum cancro masculo ex vino trita; hac etiam per se reposita in arcis armariisque tineas necant.

102 mali tanta vis est, ut urina quoque calcata rabiosi canis noceat, maxime ulcus habentibus. remedio est fimum caballinum adpersum aceto et calefactum in fico inpositum. minus hoc miretur qui cogitet lapidem a cane morsum usque in proverbium discordiae venisse. qui in urinam canis suam egresserit, torporem lumborum sentire dicunt. — (Lacerta, quam sepa, alii chalcidem vocant, in vino pota morsus suos sanat). —

103 Veneficiis ex mustela silvestri factis contrarium est ius gallinacei veteris large haustum; peculiariter contra aconita addi parum salis oportet. gallinarum fimum, dumtaxat candidum, in hysopo decoctum aut mulso contra venena fungorum boletorumque, item inflationes ac strangulationes, quod miremur, cum, si aliud animal gustaverit id fimum, torminibus et inflationibus adficiatur.

104 sanguis anserinus contra lepores marinos valet cum olei aequa portione, idem contra mala medicamenta omnia adversatur cum Lemnia rubrica et spinae albae suco, ut pastillorum drachmis quinis e cyathis ternis aquae bibatur. item mustelae catulus, ut supra diximus praeparatus, coagulum quoque agninum adversus omnia mala medicamenta pollet; item sanguis anatum Ponticarum; itaque et spissatus servatur vinoque diluitur; quidam feminae anatis efficaciorum putant.

105 simili modo contra venena omnia ciconiarum ventriculus valet, coagulum pecoris, ius ex carne arietum, privatim adversus cantharidas, item lac ovium calidum praeterque iis, qui buprestim aut aconitum biberint, columbarum silvestrium fimum privatim contra argenti vivi potum, contra toxica mustela vulgaris inveterata drachmis binis pota.

106 Alopecias replet fimi pecudum cinis cum oleo cyprio et melle, item ungularum muli vel mulae ex oleo myrteo, praeterea, ut Varro noster tradit, murinum fimum, quod ille muscerdas appellat, aut muscarum capita recentia prius folio ficulneo asperatas. alii sanguine muscarum utuntur, alii X diebus cinerem earum inlinunt cum cinere chartae vel ncuum ita, ut sit tertia portio emuscis; alii lacte mulierum cum brassica cinerem muscarum subigunt, quidam melle tantum. mulu animal minus docile existimatur minorisve intellectus; eo mirabilius est Olympiae sacro certamine nubes earum immolato tauro deo, quem Myioden vocant, extra territorium id abire.

107 alopecias cinis et e murium capitibus caudisque et totius muris emendat, praecipue si veneficio acciderit haec iniuria, item irenacei cinis cum melle aut corium combustum cum pice liquida. caput quidem eius ustum per se etiam cicatricibus pilos reddit, alopecias autem in ea curatione praeparari oportet novacula; et sinapi quidam ex aceto uti maluerunt. quae de irenaceo dicuntur, omnia tanto magis valebunt in hystrice.

108 lacertae quoque, ut docuimus combustae cum radice recentis harundinis, quae, ut una cremari possit, minutim findenda est, ita myrteo oleo permixto cinere, capillorum defluvia continent. efficacius virides lacertae omnia eadem praestant, etiamnum utilius admixto sale et adipe ursino et cepa tusa. quidam denas virides in X sextariis olei veteris discocunt, contenti semel in mense unguere.

109 pellium viperinarum cinis alopecias celerrime explet, item gallinarum fimum recens inlitum. corvi ovum in aereo vase permixtum inlitumque deraso capite nigritiam capilli adferet, sed, donec inarescat, oleum in ore habendum est, ne et dentes simul nigrescant, idque in umbra faciendum neque ante quadriduum abluendum.

110 lii sanguine et cerebro eius utuntur cum vino nigro; alii excocunt ipsum et nocte concubia in plumbeum vas condunt. aliqui alopecias cantharide trita inlinunt cum pice liquida, nitro praeparata cute — caustica vis earum, cavendumque ne exulcerent alte —, postea ad ulcera ita facta capita murium et fel murium et fimum cum helleboro et pipere inlini iubent.

111 Lendes tolluntur adipe canino vel anguibus in cibo sumptis anguillarum modo aut eorum vernatione, quam exuunt, pota, porrigines felle ovillo cum creta Cimolia inlito capite, donec inarescat.

112 Capitis doloribus remedio sunt coclearum, quae nudaevi inveniuntur nondum peractae, ablata capita et his duritia lapidea exempta — est autem calculi latitudine, eaque adalligantur, set minutae fronti inlinuntur tritae, item oesypum —, ossa e capite vulturis adalligata aut cerebrum cum oleo et cedria, peruncto capite et intus naribus inlitis,

113 cornicis cerebrum coctum in cibo sumptum vel noctuae, gallinaceus, si inclusus abstineatur die ac nocte, pari inedia eius, cuius doleat, evulsis collo plumis circumligatisque vel cristis, mustelae cinis inlitus, surculus ex nido milui pulvino subiectus, murina pellis cremata ex aceto inlito cinere, limacis inter duas orbitas inventae ossiculum per aurum, argentum, ebur traiectum in pellicula canina adalligatum, quod remedium pluribus semperque prodest.

114 fracto capiti aranei tela ex oleo et aceto inposita non nisi vulnere sanato abscedit. haec et vulneribus tonstrinarum sanguinem sistit, a cerebro vero profluentem anseris sanguis aut anatis infusus, adeps earundem alitum cum rosaceo. cocleae matutina pascentis harundine caput praecisum, maxime luna plena, lineo panno adalligant capitis doloribus liceo aut cera alba adda fronti inlinunt. et pilos caninos panno adalligant.

115 Cerebrum cornicis in cibo sumptum palpebras gignere dicitur, oesypum cum murra calido specillo inlitum. idem praestare muscarum fimique murini cinerem aequis portionibus, ut efficiatur dimidium pondus denarii, promittitur, additis II sextis denarii e sibi, ut omnia oesypo inlinantur; item murini catuli triti in vino vetere ad crassitudinem caopi.

116 pilos in iis incommodos evulsos renasci non patitur fe irenacei, ovorum stelionis liquor, salamandrae cinis, lacertae viridis fel in vino albo sole coactum ad crassitudinem mellis in aereo vase, hirundinis pullorum cinis cum lacte tithymalli, spuma coclearum.

117 Glaucumata dicunt Magi cerebro catuli septem dierum emendari specillo demisso in dexteram partem, si dexter oculus curetur, in sinistram, si sinister, aut felle recente axionis; noctuarum est id genus, quibus plurima aurium modo micat. suffusionem oculorum canino felle malebat quam hyaenae curari Apollonius Pitaneus cum melle, item albugines.

118 murium caput caudaeque cinere ex melle inunctis claritatem visus restitui dicunt, multoque magis gliris aut muris silvestris cinere aut aquilae cerebro vel felle cum Attico melle. cinis e capite soricis cum sibi tritus lacrimosis oculis plurimum confert — sibi quid sit dicemus in metallis —, mustelae cinis suffusionibus, item lacertae, hirundinis cerebrum. cocleae tritae fronti inlitae epiphoras sedant sive per se sive cum polline sive cum ture; sic et solatis, id est sole correptis,

prosunt. vivas quoque cremare et cinere earum cum melle Cretico inungere caligines utilissimum est.

119 iumentorum oculis membrana aspidis, quam exuit vere, cum adipe eiusdem claritatem inunctis facit. viperam vivam in fictili novo comburere addito feniculi suco ad cyathum unum et turis manna una atque ita suffusiones oculorum et caligines inungere utilissimum est; medicamentum id echeon vocatur.

120 fit et collyrium e vipera in olla putrefacta vermiculisque enatis cum croco tritis. et uritur in olla cum sale, quem lingendo claritatem oculorum consecuntur et stomachi totiusque corporis tempestivitates; hic sal et pecori datur salubritatis causa et in antidotum contra serpentes additur.

121 quidam et ad oculos viperis utuntur in cibis. primum omnium occisae statim salem in os addi iubent, donec liquescat, mox IIII digitorum mensura utrimque praecisa exemptisque interaneis discoquunt in aqua, oleo, sale, aneto et aut statim vescuntur aut pane colligunt, ut saepius utantur. ius praeter supra dicta pediculos e toto corpore expellit pruritusque etiam summae cutis. effectum ostendit et per se capitis viperini cinis — utilissime eo oculos inungunt — itemque adips viperinus.

122 de felle non audaciter suaserim quae praecipiant, quoniam, ut suo loco docuimus, non aliud est serpentium venenum. anguim adeps aerugini mixtus ruptas oculorum partes sanat, et membrana sive senectus vernatione eorum 3exuta, si adfricetur, claritatem facit. boae quoque fel praedicatur ad albugines, suffusiones, caligines, adeps similiter ad claritatem.

123 Aquilae, quam diximus pullos ad contuendum solem experiri, felle mixto cum melle Attico inunguntur nubeculae et caligationes suffusionesque oculorum. eadem vis est et in vulturino felle cum porri suco et melle exiguo, item in gallinacei felle ad argema et albugines ex aqua diltuo, item suffusiones oculorum, maxime candidi gallinacei. fimum quoque gallinaceorum, dumtaxat rubrum, lusciosis inlini monstrant.

124 ludant et gallinae fel et praecipue adipem contra pusulas in pupillis, nec scilicet eius rei gratia saginant. adiuvat mirifice et ruptas oculorum tuniculas admixtis schisto et haematite lapidibus. fimum quoque earum, dumtaxat candidum, in oleo vetere corneisque pyxidibus adservant ad pupillarum albugines. qua in mentione significandum est pavones fimum suum resorbere tradi invidentes hominum utilitatibus.

125 accipiter decoctus in rosaceo efficacissimus ad inunctiones omnium vitiorum putatur, item fimi eius cinis cum Attico melle. laudatur et milui iocur, fimum columbarum ex aceto ad aegilopia, similiter ad albugines et cicatrices, fel anserinum, sanguis anatum contusis oculis ita, ut postea oesypo et melle inungantur, fel perdicum cum mellis aequo pondere, per se vero ad claritatem. ex Hippocratis putant auctoritate adici, quod in argentea pyxide id servari iubent.

126 ova perdicum in vase aereo decocta cum melle ulceribus oculorum et glaucomatis medentur. columbarum, palumbium, turturum, perdicum sanguis oculis cruore suffuis eximie prodest. in columbis masculae efficaciorum putant; vena autem sub ala ad hunc usum inciditur, quoniam suo calore utilior est. superinponi oportet splenium e melle decoctum lanamque sucidam ex oleo aut vino.

127 earundem avium sanguis nyctalopas sanat et iocur ovium, ut in capris diximus, efficacius fulvae. decocto quoque eius oculos abluere suadent et medulla dolores tumoresque inlinere. bubonis oculorum cinis collyrio mixtus claritatem oculis facere promittitur. turturis fimum albugines extenuat, item coclearum cinis, fimum cenchridis; accipitrum generis hanc Graeci faciunt.

128 argema ex melle omnibus, quae supra scripta sunt, sanatur. mel utilissimum oculis, in quo apes sint inmortuae. ciconiae pullum qui ederit, negatur annis multis continuis lippiturus, item qui draconis caput habeat. huius adipe et melle cum oleo vetere incipientes caligines discuti tradunt. hirundinum pullos plena luna excaecant, restitutaque eorum acie capita comburuntur; cinere cum melle utuntur ad claritatem et dolores ac lippitudines et ictus.

129 Lacertas quoque pluribus modis ad oculorum remedia adsumunt. alii viridem includunt novo fictili et lapillos, qui vocantur cinaediae, quae et inguinum tumoribus adalligari solent, novem signis signant et singulos detrahunt per dies; nono emittunt lacertam, lapillos servant ad oculorum dolores.

130 alii terram substernunt lacertae viridi excaecatae et una in vitreo vase anulos includunt e ferro solido vel auro. cum recepisse visum lacertam apparuit per vitrum, emissa ea anulis contra lippitudinem utuntur, alii capitis cinere pro stibi ad scabritias. quidam viridem, collo longo, in sabulosis nascentem comburunt et incipientem epiphoram inungunt, item glaucomata.

131 mustelae etiam oculis punctu erutis aiunt visum reverti, eademque quae in lacertis et anulis faciunt; serpentis oculum dextrum adalligatum contra epiphoras prodesse, si serpens viva dimittatur. lacrimantibus sine fine oculis cinis stelionum capitis cum stibi eximie medetur. aranei muscarii tela et praecipue spelunca ipsa inposita per frontem ad duo tempora in splenio aliquo ita, ut a puero inpube et capiat et inponatur nec is triduo se ostendat ei, cui medebitur, neve alter nudis pedibus terram attingat his diebus, mirabiliter epiphoris mederi dicitur;

132 albugines quoque tollere inunctione araneus candidus, longissimis ac tenuissimis pedibus, contritus in oleo vetere. is etiam, cuius crassissimum textum est in contignationibus fere, adalligatus panno epiphoras sanare traditur. scarabaei viridis natura contuentium visum exacuit; itaque gemmarum scalptores contuitu eorum adquiescunt.

133 Aures purgat fel pecudis cum melle, canini lactis instillatio sedat dolorem, gravitatem adeps cum absinthio et oleo vetere, item adeps anserinus. quidam adiciunt sucum cepae, alii pari modo. utuntur et per se ovis formicarum, namque et huic animali est medicina, constatque ursos aegros hoc cibo sanari.

134 anserum omniumque avium adeps praeparatur ... exemptisque venis omnibus patina nova fictili operta in sole subdita aqua ferventi liquatus saccatusque lineis saccis et in fictili novo repositus loco frigido; minus putrescit addito melle. murium cinis cum melle instillatus aut cum rosaceo decoctus aurium dolores sedat. si aliquod animal intraverit, praecipuum remedium est murium fel aceto dilutum; si aqua intraverit, adeps anserinus cum cepae suco.

135 gliris detracta pelle intestinisque exemptis discoquitur melle in vase novo. medici malunt e nardo decoqui usque ad tertias atque ita adservari, dein, cum opus sit, strigili tepefacta infundere. constat deplorata aurium vitia eo remedio sanari aut si terreni vermes cum adipe anseris decocti infundantur; item ex arboribus rubri cum oleo triti exulceratis et ruptis auribus praeclare medentur.

136 lacertae inveteratae, in os pendentium addito sale, contusas et ab ictu miseras aures sanant, efficacissime autem ferrugineas maculas habentes, lineis etiam per caudam distinctae. milipeda, ab aliis centipeda aut multipeda dicta, animal est e vermibus terrae, pilosum, multis pedibus arcuatim repens tactuque contrahens se; oniscon Graeci vocant, alii iulon. efficacem narrant ad aurium dolores in cortice Punici mali decoctum et porri suco. addunt et rosaceum et in alteram aurem infundunt. illam autem, quae non arcuatur, sepa Graeci vocant, alii scolopendram, minorem perniciosamque.

137 cocleae, quae sunt in usu cibi, cum murra aut turis polline adpositae, item minutae, latae fracturis aurium inlinuntur cum melle. senectus pu fervente testa usta instillatur rosaceo admixta, contra omnia quidem vitia efficax, sed contra graveolentiam praecipue ac, si purulenta sint, ex aceto, melius cum felle caprino vel bubulo aut testudinis marinae — vetustior anno eadem membrana non prodest, nec imbre perfusa, ut aliqui putant —,

138 aranei sanies cum rosaceo aut per se in lana vel cum croco, gryllus cum sua terra effossus et inlitus. magnam auctoritatem huic animali perhibet Nigidius, maiorem Magi, quoniam retro ambulet terramque terebret, stridat noctibus. venantur eum formica circumligata capillo in cavernam eius coniecta, efflato prius pulvere, ne sese condant; ita formicae complexu extrahitur.

139 ventris gallinaceorum membrana, quae abici solet, inveterata et in vino trita auribus purulentis calida infunditur, gallinarum adeps. est quaedam pinguitudo blattae, si caput avellatur; hanc tritam una cum rosaceo auribus mire prodesse dicunt, sed lanam, qua incluserint, post paulum extrahendam; celerrime enim id pingue transire in animal fierique vermiculum. alii binas ternasve in oleo decoctas efficacissime auribus mederi scribunt et tritas in linteolo inponi contusis.

140 hoc quoque animal inter pudenda est, se propter admirationem naturae priscorumque curae totum in hoc loco explicandum. plura earum genera fecerunt: molles, quas in oleo decoctas verrucis efficaciter inlini experti sunt.

141 alterum genus myloecon appellavere circa molas fere nascens; his capite detracto adtritas lepras sanasse Musaeum pycten in exemplis reliquerunt. tertium genus et odoris taedio invisum, exacuta clune; cum pisselao sanare ulcera alias insanabilia, strumas, panos diebus XXI inpositas, percussa, contusa et cacoëthe, scabiem furunculosque detractis pedibus et pinnis.

142 nos haec etiam audita fastidimus; at, Hercules, Diodorus et in morbo regio et orthopnoicis se dedisse tradit cum rsina et melle. tantum potestatis habet ars ea pro medicamento dandi quidquid velit. humanissimi eorum cinerem crematarum servandum ad hos usus in cornea pyxide censuere aut tritas clysteribus infundendas orthopnoicis aut rheumaticis. infixae utique corpori inlitas extrahere constat.

143 mel utilissimum auribus quoque est, in quo apes inmortuae sint. parotidas comprimit columbinum stercus vel per se vel cum farina hordeacea aut avenacea, noctuae cerebrum vel iocur cum oleo infusum auriculae [a parotide], multipeda cum resinae parte tertia inlita, grylli sive inliti sive adalligati.

Ad reliqua morborum genera medicinam ex isdem animalibus aut eiusdem generis sequenti dicemus volumine.

LIBER XXX

1 Magicas vanitates saepius quidem antecedente operis parte, ubicumque causae locusque poscebant, coarguimus detegemusque etiamnum. in paucis tamen digna res est, de qua plura dicantur, vel eo ipso quod fraudulentissima artium plurimum in toto terrarum orbe plurimisque saeculis valuit. auctoritatem ei maximam fuisse nemo miretur, quandoquidem sola artium tres alias imperiosissimas humanae mentis complexa in unam se redegit.

2 natam primum e medicina nemo dubitabit ac specie salutari inrepsisse velut altiore sanctioremque medicinam, ita blandissimis desideratissimisque promissis addidisse vires religionis, ad quas maxime etiam nunc caligat humanum genus, atque, ut hoc quoque successerit, miscuisse artes mathematicas, nullo non avido futura de sese sciendi atque ea e caelo verissime peti credente. ita possessis hominum sensibus triplici vinculo in tantum fastigii adolevit, ut hodieque etiam in magna parte gentium praevaleat et in oriente regum regibus imperet.

3 Sine dubio illic orta in Perside a Zoroastre, ut inter auctores convenit. sed unus hic fuerit an postea et alius, non satis constat. Eudoxus, qui inter sapientiae sectas clarissimam utilissimamque eam intellegi voluit, Zoroastren hunc sex milibus annorum ante Platonis mortem fuisse prodidit; sic et Aristoteles.

4 Hermippus, qui de tota ea arte diligentissime scripsit et viciens C milia versuum a Zoroastre condita indicibus quoque voluminum eius positis explanavit, praeceptorem, a quo institutum diceret, tradidit Agonacen, ipsum vero quinque milibus annorum ante Troianum bellum fuisse. mirum hoc in primis, durasse memoriam artemque tam longo aevo, non commentariis intercedentibus, praeterea nec claris nec continuis successionibus custoditam.

5 quotus enim quisque hominum auditu saltem cognitos habet, qui soli nominantur, Apusorum et Zaratum Medos Babyloniosque Marmarum et Arabantiphocum aut Assyrium Tarmoendam, quorum nulla exstant monumenta? maxime tamen mirum est, in bello Troiano tantum de arte silentium fuisse Homero tantumque operis ex eadem in Ulixis erroribus, adeo ut vel totum opus non aliunde constet,

6 siquidem Protea et Sirenum cantus apud eum non aliter intellegi volunt, Circe utique et inferum evocatione hoc solum agi. nec postea quisquam dixit, quonam modo venisset Telmesum, religiosissimam urbem, quando transisset ad Thessalas matres, quarum cognomen diu optinuit in nostro orbe, aliena genti Troianis utique temporibus Chironis medicinis contentae et solo Marte fulminanti.

7 miror equidem Achillis populis famam eius in tantum adhaesisse, ut Menander quoque, litterarum subtilitati sine aemulo genitus, Thessalam cognominaret famulam complexam ambages feminarum detrahentium lunam. Orphea putarem e propinquo artem primum intulisse ad vicina usque superstitionis ac medicinae provectum, si non experts sedes eius tota Thrace magices fuisset.

8 primus, quod exstet, ut equidem invenio, commentatus est de ea Osthanes Xerxen regem Persarum bello, quod is Graeciae intulit, comitatus ac velut semina artis portentosae sparsit obiter infecto, quacumque commeaverat, mundo. diligentiores paulo ante hunc ponunt Zoroastren alium Proconnensium. quod certum est, hic maxime Osthanes ad rabiem, non aviditatem modo scientiae eius, Graecorum populos egit. quamquam animadverto summam litterarum claritatem gloriamque ex ea scientia antiquitus et paene semper petitam.

9 certe Pythagoras, Empedocles, Democritus, Plato ad hanc descendam navigavere exiliis verius quam peregrinationibus susceptis, hanc reversi praedicavere, hanc in arcanis habuere. Democritus

Apollobechen Coptiten et Dardanum e Phoenice inlustravit voluminibus Dardani in sepulchrum eius petitis, suis vero ex disciplina eorum editis. quae recepta ab ullis hominum atque transisse per memoriam aequae ac nihil in vita mirandum est;

10 in tantum fides istis fasque omne deest, adeo ut qui cetera in viro probant, haec opera eius esse infitientur. sed frustra. hunc enim maxime adfixisse animis eam dulcedinem constat. plenumque miraculi et hoc, pariter utrasque artes effloruisse, medicinam dico magicenque, eadem aetate illam Hippocrate, hanc Democrito inlustrantibus, circa Peloponnesiacum Graeciae bellum, quod gestum est a trecentesimo urbis nostrae anno.

11 est et alia magices factio a Mose et Janne et Lotape ac Iudaeis pendens, sed multis milibus annorum post Zoroastren. tanto recentior est Cypria. non levem et Alexandri Magni temporibus auctoritatem addidit professioni secundus Osthane comitatu eius exornatus, planeque, quod nemo dubitet, orbem terrarum peragravit.

12 Extant certe et apud Italas gentes vestigia eius in XII tabulis nostris aliisque argumentis, quae priore volumine exposui. DCLVII demum anno urbis Cn. Cornelio Lentulo P. Licinio Crasso cos. senatusconsultum factum est, ne homo immolaretur, palamque fit, in tempus illud sacra prodigiosa celebrata.

13 Gallias utique possedit, et quidem ad nostram memoriam. namque Tiberii Caesaris principatus sustulit Druidas eorum et hoc genus vatium medicorumque. sed quid ego haec commemorem in arte oceanum quoque transgressa et ad naturae inane pervecta? Britannia hodieque eam adtonita celebrat tantis caerimoniis, ut dedisse Persis videri possit. adeo ista toto mundo consensere, quamquam discordi et sibi ignoto. nec satis aestimari potest, quantum Romanis debeatur, qui sustulere monstra, in quibus hominem occidere religiosissimum erat, mandati vero etiam saluberrimum.

14 Ut narravit Osthane, species eius plures sunt. namque ex aqua et sphaeris et aëre et stellis et lucernis ac pelvibus securibusque et multis aliis modis divina promittit, praeterea umbrarum inferorumque colloquia. quae omnia aetate nostra princeps Nero vana falsaque comperit. quippe non citharae tragicique cantus libido illi maior fuit, fortuna rerum humanarum summa gestiente in profundis animi vitiis, primumque imperare dis concupivit nec quicquam generosius voluit. nemo umquam ulli artium validius favit.

15 ad hoc non opes ei defuere, non vires, non discentis ingenium, quae non alia patiente mundo! inmensum, indubitatum exemplum est falsae artis, quam dereliquit Nero; utinamque inferos potius et quoscumque de suspicionibus suis deos consulisset, quam lupanaribus atque prostitutis mandasset inquisitiones eas! nulla profecto sacra, barbari licet ferique ritus, non mitiora quam cogitationes eius fuissent. saevius sic nos replevit umbris.

16 sunt quaedam Magis perfugia, veluti lentiginem habentibus non obsequi numina aut cerni. an obstitit forte hoc in illo? nihil membrum defuit. nam dies eligere certos liberum erat, pecudes vero, quibus non nisi ater colos esset, facile; nam homines immolare etiam gratissimum. Magus ad eum Tiridates venerat Armeniacum de se triumphum adferens et ideo provinciis gravis.

17 navigare noluerat, quoniam expuere in maria aliisque mortalium necessitatibus violare naturam eam fas non putant. Magos secum adduxerat, magicis etiam cenis eum initiaverat; non tamen, cum regnum ei daret, hanc ab eo artem accipere valuit. proinde ita persuasum sit, intestabilem, inritam, inanem esse, habentem tamen quasdam veritatis umbras, sed in his veneficas artes pollere, non magicas.

18 quaereat aliquis, quae sint mentiti veteres Magi, cum adolescentibus nobis visus Apion grammaticae artis prodiderit cynocephalian herbam, quae in Aegypto vocaretur osiritis, divinam et contra omnia veneficia, sed si tota erueretur, statim eum, qui eruisset, mori, seque evocasse umbras ad percunctandum Homerum, quam patria quibusque parentibus genitus esset, non tamen ausus profiteri, quid sibi respondisse diceret.

19 Peculiare vanitatis sit argumentum, quod animalium cunctorum talpas maxime mirantur tot modis a rerum natura damnatas, caecitate perpetua, tenebris etiamnum aliis defossas sepultisque similes. nullis aequae credunt extis, nullum religionum capacius iudicant animal, ut, si quis cor eius recens palpitansque devoret, divinationes et rerum efficiendarum eventus promittant.

20 dente talpae vivae exempto sanari dentium dolores adalligato adfirmant. cetera ex eo animali placita eorum suis reddemus locis. nec quicquam probabilius invenietur quam muris aranei morsibus adversari eas, quoniam et terra orbitis, ut diximus, depressa adversatur.

21 Cetero dentium doloribus, ut idem narrant, medetur canum, qui rabie perierunt, capitum cinis crematorum sine carnibus instillatus ex oleo cyprio per aurem, cuius e parte doleant, caninus dens sinister maximus, circumscariphato qui doleat, aut draconis os et spina, item enhydridis; est autem serpens masculus et albus.

22 huius adipe perunguntur qui crocodilum captant. dentes scariphant et ossibus lacertae e fronte luna plena exemptis ita, ne terram attingant. colluunt dentibus caninis decoctis in vino ad dimidias partes. cinis eorum pueros tarde dentientes adiuvat cum melle. cavis dentibus cinis e murino fimo inditur vel iocur lacertarum aridum.

23 anguinum cor, si mordeatur adalligeturve, efficax habetur. sunt inter eos qui murem bis in mense mandi doloresque ita cavere. vermes terreni decocti in oleo infusique auriculae, cuius a parte doleant, praestant levamentum. eorundem cinis exesis dentibus coniectus ex facili cadere eos cogit, integros dolentes inlitis iuvat; comburi autem oportet in testo. prosunt et cum mori radice in aceto scillite decocti ita, ut collunatur dentes.

24 is quoque vermiculus, qui in herba Veneris labro appellata invenitur, cavis dentium inditus mire prodest. nam urucae e brassicae foliis contactu cadunt, et e malva cimices infunduntur auribus cum rosaceo. harenulae, quae inveniuntur in cornibus coclearum, cavis dentium inditae statim liberant dolore. coclearium inanum cinis cum murra gingivis prodest, serpentis cum sale in olla exustae cinis cum rosaceo in contrariam aurem infusus, anguinae vernationis membrana cum oleo taedaeque resina calefacta et auri alterutri infusa —

25 adiciunt aliqui tus et rosaceum —; eadem cavis indita, ut sine molestia cadant, praestat. vanum arbitror esse circa canis ortum angues candidos membranam eam exuere, quoniam ante ortum in Italia visum est multoque minus credibile in tepidis regionum tam sero exui. hanc autem vel inveteratam cum cera celerrime evellere tradunt. et dens anguium adalligatus dolores mitigat.

26 sunt qui et araneum animal ipsum sinistra manu captum tritumque in rosaceo et in aurem infusum, cuius a parte doleat, prodesse arbitrentur. ossiculi gallinarum in pariete servati fistula salva tacto dente vel gingiva scariphata proiectoque ossiculo statim dolorem abire tradunt, item fimo crovi lana adalligato vel passerum cum oleo calefacto et proximae auriculae infuso. pruritum quidem intolerabilem facit, et ideo utilius est passeris pullorum sarmentis crematorum cinerem ex aceto infricare.

27 Oris saporem commendari adfirmant, murino cinere cum melle si fricentur dentes; admiscet quidam marathi radices. pinna vulturis si scalpantur dentes, acidum halitum faciunt. hoc idem

hystricis spina fecisse ad firmitatem pertinet. linguae ulcera et labrorum hirundines in mulso decoctae sanant, adeps anseris aut gallinae rimas, oesypum cum galla, araneorum telae candidae et quae in trabibus parvae texuntur. si ferventia os intus exusserint, lacte canino statim sanabuntur.

28 Maculas in facie oesypum cum melle Corsico, quod asperrimum habetur, extenuat, item scobem cutis in facie cum rosaceo inpositum vellere — quidam et butyrum addunt —, si vero vitilignes sint, fel caninum prius acu conpunctas, liventia et suggillata pulmones arietum pecudumque in tenues consecti membranas calidi inpositi vel columbinum fimum.

29 cutem in facie custodit adeps anseris vel gallinae. lichenas et murino fimo ex aceto inlinunt et cinere irenacei ex oleo; in hac curatione prius nitro ex aceto faciem foveri praecipiunt. tollit ex facie vitia et coclearum, quae latae et minutae passim inveniuntur, cum melle cinis. omnium quidem collearum cinis spissat, calfacit smectica vi et ideo causticis miscetur psorisque et lepris et lentigini inlinuntur. invenio et formicas Herculaneas appellari, quibus tritis adiuncto sale exiguo talia vitia sanentur.

30 buprestis animal est rarum in Italia, simillimum scarabaeo longipedi; fallit inter herbas bovem maxime, unde et nomen invenit, devoratumque tacto felle ita inflammat, ut rumpat. haec cum hircino sebo inlita lichenas ex facie tollit septica vi, ut supra dictum est. vulturinus sanguis cum chamaeleontos albae, quam herbam esse diximus, radice et cedria tritus contectusque brassica lepras sanat, item pedes locustarum cum sebo hircino triti, varos adeps gallinaceus cum cepa subactus. utilissimum et in facie mel, in quo apes sint inmortuae, praecipue tamen faciem purgat atque erugat cygni adeps. stigmata delentur columbino fimo ex aceto.

31 Gravedinem invenio finiri, si quis nares mulinas osculetur. uva et faucium dolor mitigatur fimo agnorum, priusquam herbam gustaverint, in umbra arefacto, uva suco cocleae acu transfossae inlita, ut coclea ipsa in fumo suspendatur, hirundinum cinere cum melle; sic et tonsillis succurritur.

32 tonsillas et fauces lactis ovilli gargarizatio adjuvat, multipeda trita, fimum columbinum cum passo gargarizatum, etiam cum fico arida ac nitro inpositum extra. asperitatem faucium et destillationes leniunt cocleae — coqui debent inolae demptoque tantum terreno conteri et in passo dari potui; sunt qui Astypalaeicas efficacissimas putent et minimas earum —, gryllus infricatus aut si quis manibus, quibus eum contriverit, tonsillas attingat.

33 Anginis felle anserino cum elaterio et melle citissime succurritur, cerebro noctuae, cinere hirundinis ex aqua calida potio. huius medicinae auctor est Ovidius poeta. sed efficaciores ad omnia, quae ex hirundinibus monstrantur, pulli silvestrium — figura nidorum eas deprehendit —, multo tamen efficacissimi ripariarum pulli; ita vocant in riparum cavis nidificantes. multi cuiuscumque hirundinis pullum edendum censent, ut toto anno non metuatur id malum.

34 strangulatos cum sanguine comburunt in vase et cinerem cum pane aut in potu dant. quidam et mustelae cinerem pari modo admiscent; sic ad strumae remedia dant et comitialibus cotidie potui. in sale quoque servatae hirundines ad anginam drachma bibuntur, cui malo et nidus earum mederi dicitur potus.

35 milipedam inlini anginis efficacissimum putant; alii XX tritas in aquae mulsae hemina dari per hirundinem, quoniam dentibus tactis nihil prosint. tradunt et murem cum verbenaca excoctum, si bibatur is liquor, remedio esse, et corrigiam caninam ter collo circumdatam, fimum columbinum vino et oleo permixtum. cervicis nervis, opisthotono ex milui nido surculus viticis adalligatus auxiliari dicitur,

36 strumis exulceratis mustelae sanguis, ipsa decocta in vino; non tamen sectis admovetur. aiunt et in cibo sumptam idem efficere vel cinerem eius sarmentis combustae mixtum axungia. lacertus viridis adalligatur; oportet post dies XXX alium adalligatum. quidam cor eius in argenteo vasculo servant ad femineas strumas et viriles.

37 cocleae cum testa sua tusae inlinuntur, maxime quae frutectis adhaerent, item cinis aspidum cum sebo taurino inponitur, anguinus adeps mixtus oleo, item anguium cinis ex oleo inlitus vel cum cera. edisse quoque eos medios abscisis utrimque extremis partibus adversus strumas prodest vel cinerem bibisse in novo fictili ita crematorum, efficacius multo inter duas orbitas occisorum.

38 et gryllum inlinere cum sua terra effossum suadent, item fimum columbarum per sese vel cum farina hordeacia aut avenacia ex aceto, talpae cinerem ex melle inlinere. alii iocur eiusdem contritum inter manus inlinunt et triduo non abluunt. dextrum quoque pedum eius remedio esse strumis adfirmant. alii praecidunt caput et cum terra a talpis excitata tusum digerunt in pastillos pyxide stagna et utuntur ad omnia, quae intumescant, et quae apostemata vocant quaeque in cervice sint; vesci suilla tunc vetant.

39 tauri vocantur scarabaei terrestres ricino similes — nomen cornicula dedere —, alii pediculos terrae vocant; ab his quoque terram egestam inlinunt strumis et similibus vitiis et podagris, triduo non abluunt. prodest haec medicina in annum, omniaque his adscribunt, quae nos in gryllis rettulimus. quidam et a formicis terra egesta sic utuntur. alii vermes terrenos totidem, quot sint strumae, adalligant, pariterque cum iis arescunt.

40 alii viperam circa canis ortum circumcidunt ut diximus, dein mediam comburunt, cinerem eum dant bibendum ter septenis diebus, quantum prenditur ternis digitis; sic strumis medentur, aliqui vero circumligantes lino, quo praeligata infra caput vipera pependerit, donec exanimaretur. et milipedis utuntur adda resinae terebinthinae parte quarta, quo medicamento omnia apostemata curari iubent.

41 Umeri doloribus mustelae cinis cum cera medetur. — Ne sint alae hirsutae, formicarum ova pueris infricata praestant, item mangonibus, ut lanugo sit pubescentium, sanguis e testiculis agnorum, cum castrantur. qui evulsis pilis inlitus et contra virus proficit.

42 Praecordia vocamus uno nomine exta in homine, quorum in dolore cuiuscumque partes si catulus lactens admoveatur adprimaturque his partibus, transire in eum dicitur morbus, idque exinterato perfusoque vino deprehendi vitiato viscere illo, quod doluerit homini, sed obrui tales religio est.

43 ii quoque, quos Melitaeos vocamus, stomachi dolorem sedant adplicati saepius; transire morbos aegritudine eorum intellegitur, plerumque et morte. pulmonum quoque vitiis medentur, item mures, maxime Africani, detracta cute in oleo et sale decocti atque in cibo sumpti. eadem res et purulentis vel cruentis excreationibus medetur,

44 praecipue vero coclearum cibus stomacho. in aqua eas subfervefieri intacto corpore earum oportet, mox in pruna torrerit nihilo addito atque ita e vino garoque sumi, praecipue Africanas. nuper hoc conpertum plurimis prodesse; id quoque observant, ut numero inpari sumantur. virus tamen earum gravitatem halitus facit. prosunt et sanguinem excreantibus dempta testa tritae in aqua potu.

45 laudatissimae autem sunt Africanae — ex iis Iolitanae —, Astypalaeicae, item Siculae modicae, quoniam magnitudo duras facit et sine suco, Baliaricae, quas caviticas vocant, quoniam in speluncis nascuntur, laudatae ex insulis et Caprearum, nullae autem cibis gratae neque veteres neque recentes. fluviatiles et albae virus habent, nec silvestres stomacho utiles, alsoln, item omnes minutae. contra

marinae stomacho utiliores, efficacissimae tamen in dolore stomachi e laudatis traduntur quaecumque vivae cum aceto devoratae.

46 praeterea sunt quae akeratoi vocantur, latae, multifariam nascentes, de quarum usu dicemus suis locis. gallinaceorum ventris membrana, si inveterata est, inspersa potioni destillationes pectoris et umidam tussim vel recens tosta lenit. cocleae crude tritae cum aquae tepidae cyathis III si sorbeantur, tussim sedant. destillationes sedat et canina cutis cuilibet digito circumdata. iure perdicum stomachus recreatur.

47 Iocinerum doloribus medetur mustela silvestris in cibo sumpta vel iocinera eius, item viverra porcelli modo inassata, suspiriosis multipeda, ut ter septane in Attico melle diluantur et per harundinem bibantur; omne enim vas nigrescit contactu. quidam torrent sextarium in patina, donec candidae fiunt, tunc melle miscent [alii centipedam vocant] et ex aqua calida dari iubent in cibo.

48 cocleae iis, quos linquit animus aut quorum alienatur mens aut quibus veritigines fiunt, ex passi cyathis III singulae contritae cum sua testa et calefactae in potu datae diebus plurimum VIII; aliqui singulas primo die dedere, sequenti binas, tertio ternas, quarto II, quinto I; sic et suspiria emendant et vomicas.

49 esse animal locustae simile sine pennis, quod trixallis Graece vocetur, Latinum nomen non habeat, aliqui arbitrantur, nec pauci auctores, hoc esse quod grylli vocentur; ex his XX torreri iubent ac bibi e mulso contra orthopnoeas. sanguinem expuentibus cocleae, si qui inlotis protropum infundat vel marina aqua ita decoquat et in cibo sumat aut si tritae cum testis suis sumantur cum protropo; sic et tussi medentur.

50 vomicas privatim sanat mel, in quo apes sint demortuae. sanguinem reicientibus pulmo vulturinus vitigineis lignis combustus, adiecto flore Punici mali ex parte dimidia, item cotoneorum liliorumque isdem portionibus, potus mane atque vesperi e vino, si febres absint, si minus, ex aqua, in qua cotonea decocta sint.

51 Pecudis lien recens magicis praeceptis super dolentem lienem extenditur dicente eo, qui medeatur, lienem se remedium facere. post hoc iubent in pariete dormitorii eius tectorio includi et obsignari anulo ter novies eademque dici. caninus si viventi eximatur et in cibo sumatur, liberat eo vitio. quidam recentem superinligant.

52 alii duum dierum catuli ex aceto scillite dant ignoranti vel irenacei lienem, item coclearum cinerem cum semine lini et urticae addito melle, donec persanet. liberat et lacerta viridis viva in olla ante cubiculum dormitorium eius, cui medeatur, suspensa, ut egrediens revertensque attingat manu, cinis e capite bubonis cum unguento, mel, in quo apes sint mortuae, araneus et maxime qui lycos vocatur.

53 Upupae cor lateris doloribus laudatur, coclearum cibus in tisana decoctarum; et per se inlinuntur. canis rabiosi calvariae cinis potioni inspergitur. — Lumborum dolori stelio transmarinus capite ablato et intestinis decoctus in vino cum papaveris nigris denarii pondere dimidio eo suco bibitur. lacertae virides decisis pedibus et capite in cibo sumuntur, cocleae III contritae cum testis suis atque in vino decoctae cum piperis granis XV.

54 aquilae pedes evelleunt in aversum a suffragine ita, ut dexter dextrae partis doloribus adalligetur, sinister laevae. multipedae quoque, quam oniscon appellavimus, medetur denarii pondere ex vini cyathis II pota. vermem terrenum catillo ligneo ante fisso et ferro vincto inpositum aqua excepta perfundere et defodere, unde effoderis, Magi iubent, mox aquam bibere catillo, mire id prodesse ischiadicis adfirmantes.

55 Dysintericos recreant femina pecudum decocta cum lini semine ea aqua pota, caseus ovillus vetus, sebum ovium decoctum in vino austero. hoc et ileo medetur et tussi veteri, dysintericis stelio transmarinus ablatis intestinis et capite pedibusque ac cute decoctus aequae et in cibo sumptus, cocleae II cum ovo, utraque cum putamine contrita atque in vase novo addito sale et passi cyathis II aut palmarum suco et aquae cyathis III subfervefacta et in potu data.

56 prosunt et combustae, ut cinis earum bibatur in vino, addito resinae momento. cocleae nudaе, de quibus diximus, in Africa maxime inveniuntur, utilissimae dysintericis, quinae combustae cum denarii dimidii pondere acaciae; ex eo cinere dantur coclearia bina in vino myrtite aut quolibet austero cum pari modo caldae.

57 quidam omnibus Africanis ita utuntur, alii totidem Africanas velatas infundunt potius et, si maior fluctio sit, addunt acaciam fabae magnitudine. senectus anguium dysinteriae et tenesmis in stagneo vase decoquitur cum rosaceo vel, si in alio, cum stagno inlinitur. ius ex gallinaceis isdem medetur, sed veteris gallinacei vehementius salsum ius alvum ciet.

58 membrana gallinarum tosta et data in oleo ac sale coeliacorum dolores mulcet — abstinere autem frugibus ante et gallinam et hominem oporteat —, fimum columbarium tostum potumque. caro palumbis in aceto decocta dysintericis et coeliacis medetur, turdus inassatus cum myrti bacis dysintericis, item merulae, mel, in quo apes sint inmortuae, decoctum.

59 Gravissimum vitium alvi ileos appellatur. huic resisti sunt discerpti vespertilionibus sanguine, em inlito ventre subveniri. sistit alvum coclea sicut diximus in suspiriosis temperata, item cinis earum, quae vivae crematae sint, potus ex vino austero, gallinaceorum iocur assum aut ventriculi membrana, quae abici solet, inveterata admixto papaveris suco — alii recentem torrent ex vino bibendam —,

60 ius perdicum et per se ventriculus contritus ex vino nigro, item palumbis ferus ex posca decoctus, lien pecudis tostus et in vino tritus, fimum columbinum cum melle inlitum, ossifragi venter arefactus et potus, iis, qui cibos non conficiant, utilissimus, vel si manu tantum teneant capientes cibum. quidam adalligant ex hac causa, sed continuare non debent, maciem enim facit.

61 sistit et anatum muscularum sanguis. inflationes discutit coclearum cibus, tormina lien ovium tostus atque e vino potus, palumbis ferus ex posca decoctus, adips otidis ex vino, cinis ibide sine pennis cremata potus. quod praeterea traditur in torminibus, mirum est, adposita ventri transire morbum anatemque emori.

62 tormina et melle curantur, in quo sint apes inmortuae, decocto. coli vitium efficacissime sanatur ave galerita assa in cibo sumpta. quidam in vase fictili novo cum plumis exuri iubent conterique in cinerem, bibi ex aqua coclearibus ternis per quadriduum, quidam cor eius adalligari femini; alias recens tepensque adhuc devoratur.

63 consularis Asprenatum domus est, in qua alter e fratribus colo liberatus est ave hac in cibo sumpta et corde eius armilla aurea incluso, alter sacrificio quodam facto crudis laterculis ad formam camini atque, ut sacrum peractum est, obstructo sacello. unum est ossifrago intestinum mirabili natura omnia devorata conficienti; huius partem extremam adalligatam prodesse contra colum constat. —

64 Sunt occulti interaneorum morbi, de quibus mirum proditur. si catuli, priusquam videant, adplicentur triduo stomacho maxime ac pectori et ex ore aegri suctum lactis accipiant, transire vim morbi, postremo exanimari dissectisque palam fieri aegri causas; monent humari debere eos obrutos

terra. Magi quidem vesperilionibus sanguine contacto ventre in totum annum caveri tradunt aut in dolore, si quis aquam ter pedes eluens haurire sustineat.

65 Murino fimo contra calculos inlinere ventrem prodest. irenacei carnem iucundam esse aiunt, si capite percusso uno ictu interficiatur, priusquam in se urinam reddat. haec caro ad hunc modum occisi stillicidium vesicae emendat, item suffitus ex eodem. quod si urinam in se reddiderit, eos, qui carnem comederint, stranguriae morbum contrahere traditur.

66 iubent et vermes terrenos bibi ex vino aut passo ad comminuendos calculos vel cocleas decoctas ut in suspiriosis, easdem exemptas testis III tritasque in vini cyatho bibi, sequenti die II, tertio die I, ut stillicidium urinae emendent, testarum vero inanium cinerem ad calculos pellendos, item hydri iocur bibi vel scorpionum cinerem aut in pane sumi [vel si quis ut locusta edit], lapillos,

67 qui in gallinaceorum vesica aut in palumbium ventriculo inveniantur, conteri et potioni inspergi, item membranam e ventriculo gallinacei aridam vel, si recens sit, tostam, fimum quoque palumbinum in faba sumi contra calculos et alias difficultates vesicae, similiter plumarum cinerem palumbium frorum ex aceto mulso et intestinorum ex his cinerem coclearibus III, e nido hirundinum glaebam dilutam aqua calida,

68 ossifragi ventrem arefactum, turturis fimum in mulso decoctum vel ipsius siccoctae ius. turdos quoque edisse cum bacis myrti prodest urinae, cicadas tostas in patellis, milipedam oniscon bibisse et in vesicae doloribus decoctum agnorum pedum. alvum ciet gallinaceorum discoctorum ius et acria mollit, ciet et hirundinum fimum adiecto melle subditum.

69 Sedis vitiis efficacissima sunt oesypum — quidam adiciunt pompholygem et rosaceum —, canini capitis cinis, senecta serpentis ex aceto, si rhagades sint, cinis fimi canin candidi cum rosaceo — aiunt inventum Aesculapii esse eodemque et verrucas efficacissime tolli —, murini fimi cinis, adeps cygni, adeps bovae. procidentia ibi sucus coclearum punctis evocatus inlita replellit.

70 adtritis medetur cinis muris silvatici cum melle, fel irenacei cum vesperilionibus cerbebro et canino lacte, adeps anserinus cum cerebro et alumine et oesypo, fimum columbinum cum melle, condylomatis privatim araneus dempto capite pedibusque infricatus, ne acria perurant, adeps anserinus cum cera Punica, cerussa, rosaceo, adeps cygni. hic et haemorrhoidas sanare dicitur.

71 ischiadicis cocleas crudas tritas cum vino Ammineao et pipere potu prodesse dicunt, lacertam viridem in cibo ablatis pedibus, interaneis, capite; sec et stelionem adiectis huic papaveris nigris obolis III; ruptis, convulsis fel ovium cum lacte mulierum.

72 verendorum fornicationibus verrucisque medetur arietini pulmonis inassati sanies, ceteris vitiis vellerum eius vel sordidorum cinis ex aqua, sebum ex omento pecudia, praecipue a renibus, admixto pumicis cinere et sale, lana sucida ex aqua frigida, carnes pecudis combustae ex aqua, mulae ungularum cinis, dentis caballini contusi farina inspersa, testibus vero farina ex ossibus canini capitis sine carne tuis. si decidat testium alter, spumam coclearum inlitam in remedio esse tradunt.

73 taetris ibi ulceribus et manantibus auxilantur canini capitis recentes cineres, cocleae parvae, latae contritate ex aceto, senectus anguium ex aceto vel cinis eius, mel, in quo apes sint inmortuae, cum resina, cocleae nudaе, quas in Africa gigni diximus, tritae cum turis polline et ovorum albo; XXX die resolvunt; aliqui pro ture bulbum admiscent.

74 hydrocelicis stelionis mire prodesse tradunt capite, pedibus, interaneis adeptis relicum corpus inassatum — in cibo id saepius datur —, sicut ad urinae incontinentiam caninum adipem cum

alumine schisto fabae magnitudine, cocleas Africanas cum sua carne et testa crematas poto cinere, anserum III linguas inassatas in cibo. huius rei auctor est Anaxilaus.

75 at panos aperit sebum pecudum cum sale tosto, murinum fimum admixto turis polline et sandaraca discutit, lacertae cinis et ipsa divisa inposita, item multipeda contrita admixta resina terbinthina ex parte tertia — quidam et sinopidem admiscent —, cocleae contusae per se, cinis inanium coclearum cerae mixtus. discussoriam vim habet fimum columbarium per sese vel cum farina hordeacia aut avenacia inlitum. cantharides mixtae calce panos scalpelli vice auferunt, inguinum tumorem cocleae minutae cum melle inlitae leniunt.

76 Varices ne nascantur, lacertae sanguine pueris crura ieiunis a ieiuno inlinuntur. podagras lenit oesypum cum lacte mulieris et cerussa, fimum pecudum, quod liquidum reddunt, pulmones pecudum, fel arietis cum sebo, mures dissecti inpositi, sanguis mustelae cum plantagine inlitus et vivae combustae cinis, ex aceto ac rosaceo si pinna inlinatur vel si cera et rosaceum admisceatur, fel caninum ita, ne manu attingatur, sed pinna inlinatur, fimum gallinarum, vermium terrenorum cinis cum melle ita, ut tertio die solvantur.

77 aliqui ex aqua inlinere malunt, alii ipsos acetabuli mensura cum mellis cyathis III, pedibus ante rosaceo perunctis. cocleae latae potae tollere dicuntur pedum et articulorum dolores; bibuntur autem binae in vino tritae. eadem inlinuntur cum helxines herbae suco; quidam ex aceto intrivisse contenti sunt. sale, qui una cum vipera crematus sit in olla nova, saepius sumpto aiunt podagra liberari; utile esse et adipe viperino pedes perungui.

78 et de miluo adfirmant, si inveterato tritoque quantum III digiti capiant bibatur ex aqua aut si pedes sanguine eius perunguantur. inlinuntur et columbarum sanguine cum urtica vel pennis earum, cum primum nascentur, tritis cum urtica. quin et fimum earum articulorum doloribus inlinitur, item cinis mustelae aut coclearum, et cum amylo vel tragacantha. incussos articulos aranei telae commodissime curant. sunt qui cinere earum uti malunt, sicut fimi columbini cinere cum polenta et vino albo.

79 articulis luxatis praesentaneum est sebum pecudis cum cinere e capillo mulierum. pernionibus quoque inponitur sebum pecudum cum alumine, canini capitis cinis aut fimi murini. quod si pura sint, ulcera cera adda ad cicatricem perducunt soricum vel glirium crematorum favilla ex oleo, item muris silvatici cum melle, vermium quoque terrenorum cum oleo vetere et cocleae, quae nuda inveniantur.

80 ulcera omnia pedum sanat cinis earum, quae vivae combustae sint, fimi gallinarum cinis exulcerationis, columbini fimi ex oleo. adtritrus calciamentorum veteris soleae cinis, agninus pulmo et arietis sanant, dentis caballini contusi farina privatim subluviem, lacertae viridis sanguis subtritos et hominum et iumentorum pedes sublitus, clavos pedum urina muli mulaeve cum luo suo inlita, fimum ovium, iocur lacertae viridis vel sanguis flocco inpositus, vermes terreni ex oleo, stelionis caput cum viticis foliis par modo tritum ex oleo, fimum columbinum decoctum ex aceto,

81 verrucarum omnia genera urina canis recens cum suo luto inlita, fimi canini cinis cum cera, fimum ovium, sanguis recens murinus inlitus vel ipse mus divolsus, irenacei fel, caput lacertae vel sanguis vel cinis totius, membrana senectutis anguium, fimum gallinae cum oleo ac nitro. cantharides cum uva taminia intritae exedunt, sed ita erosas aliis, quae ad persananda ulcera demonstravimus, curari oportet.

82 Nunc praevertemur ad ea, quae totis corporibus metuenda sunt.

Fel canis nigri masculi amuletum esse dicunt Magi domus totius suffitae eo purificataeve contra omnia mala medicamenta, item sanguinem canis respersis parietibus genitaleque eius sub limine

ianuae defossum. minus mirentur hoc qui sciunt, foedissimum animalium in quantum magnificent, ricinum, quoniam uni nullus sit exitus saginae nec finis alia quam morte, diutius in fame viventi: septenis ita diebus durare tradunt, at in satietate paucioribus dehiscere;

83 hunc ex aure sinistra canis omnes dolores sedare adalligatum. et indicium in augurio vitalium habent, nam si aeger initio respondeat ei, qui intulerit, a pedibus stanti interrogantique de morbo, spem vitae certam esse, moriturum nihil respondere. adiciunt ut evellatur ex aure laeva canis, cui non sit alius quam niger colos.

84 Nigidius fugere toto die canes conspectum eius, qui e sue id animal evellerit, scriptum reliquit. rursus Magi tradunt lymphatos sanguinis talpae adpersu resipiscere, eos vero, qui a nocturnis diis Faunisque agitentur, draconis lingua et oculis et felle intestinisque in vino et oleo decoctis ac sub diu nocte refrigeratis perunctionibus matutinis vespertinisque liberari.

85 Perfrictionibus remedio esse tradit Nicander amphisbaenam serpentem mortuam adalligatam vel pellem tantum eius, quin immo arbori, quae caedatur, adalligata non algere caedentes, faciliusque succedere ita. quae sola serpentium frigori se committit, prima omnium procedens et ante cuculi cantum. aliud est cuculo miraculum: quo quis loco primum audiat alitem illam, si dexter pes circumscribatur ac vestigium id effodiatur, non gigni pulices, ubicumque spargatur.

86 Paralysim caventibus pingua glirium decoctorum et soricum utilissima tradunt esse, milipedas ut in angina diximus potas; phthisim sentientibus lacertam viridem decoctam in vini sextariis III ad cyathum unum, singulis coclearibus sumptis per dies, donec convalescant, coclearum cinerem potum in vino;

87 comitialibus morbis oesypum cum murrae momento et vini cyathis II dilutum magnitudine nucis abellane, a balineo potum, testiculos arietinos inveteratos tritosque dimidio denarii pondere in aquae vel lactis asinini hemina. interdicitur vini potus quinque diebus ante et postea.

88 magnifice laudatur et sanguis pecudum potus, item fel cum melle, praecipue agninum, catulus lactens sumptus absciso capite pedibusque ex vino et murra, lichen mulae potus in oxymelite cyathis III, stelionis transmarini cinis potus in aceto, tunicula stelionis, quam eodem modo ut anguis exuit, in potu. quidam et ipsum harundine exinteratum inveteratumque bibendum dederunt, alii in cibo ligneis veribus inassatum.

89 operae pretium est scire, quo modo praeripiatur, cum exuerit, membrana hiberna alias devoranti eam, quoniam nullum animal fraudulentius invidere homini tradunt, inde stelionum nomine in maledictum translato. observant cubile eius aestatibus; est autem in loricis ostiorum fenestrarumque aut camaris sepulchrisve. ibi vere incipiente fissis harundinibus textas opponunt ceu nassas, quarum angustis etiam gaudet, eo facilius exuens circumdatum torporem; sed relicto non potest remeare.

90 nihil ei remedio in comitialibus morbis praefertur. prodest et cerebrum mustelae inveteratum potumque et iocur eius, testiculi quoque volvae aut ventriculus inveteratus cum coriandro, ut diximus, item cinis, silvestris vero tota in cibo sumpta. eadem omnia praedicantur ex viverra. lacerta viridis cum condimentis, quae fastidium abstergeant, ablatis pedibus ac capite, coclearum cinis addito semine lini et urticae cum melle inlitu sanant.

91 Magis placet draconis cauda in pelle dorcadis adalligata cervinis nervis vel lapilli e ventre hirundinum pullorum sinistro lacerto adnexi; dicuntur enim excluso pullo lapillum dare. quod si pullus is detur in cibo, quem primum pepererit, cum quis primum temptatus sit, liberatur eo malo; postea medetur hirundinum sanguis cum ture vel cor recens devoratum. quin et e nido earum lapillus inpositus recreare dicitur confestim, adalligatus in perpetuum tueri.

92 praedicatur et iocur milui devoratum et senectus serpentium, iocur vulturis tritum cum suo sanguine ter septenis diebus potum, cor pulli vulturini adalligatum. sed et ipsum vulturem in cibo dari iubent et quidem satiatum humano cadavere. quidam pectus eius bibendum censent in cerrino calice, aut teste gallinacei ex aqua et lacte, antecedente V dierum abstinentia vini; ob id inveterant. fuere et qui muscas XXI rufas, et quidem a mortuo, in potu darent, infirmioribus pauciores.

93 Morbo regio resistunt sordes aurium aut mammarum pecudis denarii pondere cum murræ momento et vini cyathis II canini capitis cinis in mulso, multipeda in vini hemina, vermes terreni in aceto mulso cum murra, gallina, si sit luteis pedibus, prius aqua purifacit, dein collutis vino, quod bibatur,

94 cerebrum perdicis aut aquilae in vini cyathis III, cinis plumarum aut interaneorum palumbis in mulso ad coclearia III, passerum cinis sarmentis crematorum coclearibus II in aqua mulsa. avis icterus vocatur a colore; quae si spectetur, sanari id malum tradunt et avem mori. hanc puto Latine vocari galgulum.

95 Phreneticis prodesse videtur pulmo pecudum calidus circa caput alligatus. nam muris cerebrum dare potui ex aqua aut cinerem mustelae vel etiam inveteratas carnes irenaei quis possit furenti, etiamsi certa sit medicina? bubonis quidem oculorum cinerem inter ea, quibus prodigiose vitam ludificantur, acceperim, praecipueque febrium medicina placitis eorum renuntiat.

96 namque et in duodecim signa digessere eam sole transmeante iterumque luna, quod totum abdicandum paucis e pluribus edocebo, siquidem crematis tritisque cum oleo perungunt iubent aegros, cum geminos transeat sol, cristis et auribus et unguibus gallinaceorum;

97 si luna, radiis barbisque eorum; si virginem alteruter, hordei granis; si sagittarium, vespertilionibus alis; si leonem luna, tamaricis fronde, et adiciunt sativae; si aquarium, e buxo carbonibus tritis. ex istis confessa aut certe verisimilia ponemus, sicuti lethargum olfactoriis excitari et inter ea fortassis mustelae testiculis inveteratis aut iocinere usto. his quoque pulmonem pecudis calidum circa caput adalligari putant utile.

98 In quartanis medicina clinice propemodum nihil pollet. quam ob rem plura eorum remedia ponemus primumque ea, quae adalligari iubent: pulverem, in quo se accipiter volutaverit, lino rutilo in linteolo, canis nigri dentem longissimum. pseudosphecem vocant vespam, quae singularis volitat; hanc sinistra manu adprehensam subnectunt, alii vero quam quis eo anno viderit primam; viperae caput abscisum in linteolo vel cor viventi exemptum;

99 muris rostellum auriculasque summas russeo panno ipsumque dimittunt; lacertae vivae dextrum oculum effossum, mox cum capite suo deciso in pellicula caprina scarabaeum, qui pilas volvit. propter hunc Aegypti magna pars scarabaeos inter numina colit, curiosa Apionis interpretatione, qua colligat Solis operum similitudinem huic animali esse, ad excusandos gentis suae ritus.

100 sed et alios adalligant Magi: cui sunt cornicula reflexa, sinistra manu collectum; tertium, qui vocatur fullo, albis guttis, dissectum utrique lacerto adalligant, cetera sinistro: cor anguium sinistra manu exemptum viventibus, scorpionis caudae IIII articulos cum aculeo panno nigro ita, ut nec scorpionem dimissum nec eum, qui adalligaverit, videat aeger triduo, post tertium circuitum id condant.

101 urucam in linteolo ter lino circumdant totidem nodis ad singulos dicente, quare faciat, qui medebitur, limacem in pellicula vel IIII limacum capita praecisa harundine, multipedam lana

involutam, vermiculos, ex quibus tabani fiunt, antequam penna germinent, alios e spinosis fructibus lanuginosos. quidam ex illis quaternos inclusos iuglandis nucis putamine adalligant.

102 cocleas, quae nudae inveniuntur, stelionem, cum incluserunt capsulis, subiciunt capiti et sub decessu febris emittunt. devorari autem iubent cor mergi marini sine ferro exemptum, inveteratumque conteri et in calida aqua bibi, hirundinum corda cum melle; alii fimum drachma una in lactis caprini vel ovilli vel passi cyathis III ante accessiones; sunt qui totas censeant devorandas.

103 aspidis cutem pondere sexta parte denarii cum piperis pari modo Parthorum gentes in remedium quartanae bibunt. Chrysippus philosophus tradit phryganion adalligatum remedio esse quartanis. quod esset animal, neque ille descripsit nec nos invenimus qui novisset; demonstrandum tamen fuit a tam gravi auctore dictum, si cuius cura efficacior esset inquirendi. cornicis carnes esse et nidum inlinere in longis morbis utilissimum putant. —

104 Et in tertianis fiat potestas experiendi, quoniam miserias copia spei delectat, ane aranei, quem lycon vocant, tela cum ipso in spleniolo resinae ceraeque inposita utrisque temporibus et fronti prosit, aut ipse calamo adalligatus, qualiter et aliis febribus prodesse traditur, item lacerta viridis adalligata viva in eo vase, quod capiat, quo genere et recidivas frequenter abigi adfirmant.

105 Hydropicis oesypum ex vino adda murra modice potui datur, nucis abellanae magnitudine. aliqui addunt et anserinum adipem ex vino myrteo. sordes ab uberibus ovium eundem effectum habent, item carnes inveteratae irenacei sumptae. vomitus quoque canum inlitus ventri aquam trahere promittitur.

106 Igni sacro medetur oesypum cum pompholyge et rosaceo, ricini sanguis, vermes terreni ex aceto inliti, gryllus contritus in manibus, quo genere praestat, ut qui id fecerit, antequam incipiat vitum, toto ei anno non accidat — oportet autem eum ferro, cum terra cavernae suae tolli —, anseris adeps, viperae caput aridum adservatum et combustum, dein ex aceto inpositum, senectus serpentium ex aqua inlita a balneo cum bitumine et sebo agnino.

107 Carbunculus fimo columbino aboletur per se inlito vel cum lini semine ex aceto mulso, item apibus, quae in melle sint mortuae, inpositis polentaque inposita insuper. si in verendis sit, ceterisque ibi ulceribus occurrit ex melle oesypum cum plumbi squamis, item fimum pecudum incipientibus carbunculis. tubera et quaecumque molliri opus sit efficacissime anserino adipe curantur; idem praestat et gruum adeps.

108 Furunculis mederi dicitur araneus, priusquam nominetur, inpositus et tertio die solutus, mus araneus pendens enecatus sic, ut terram ne postea attingat, ter circumlatus furunculo, totiens expuentibus medente et cui is medebitur, ex gallinaceo fimo, quod est rufum, maxime recens inlitum ex aceto, ventriculus ciconiae ex vino decoctus, muscae in pari numero infricatae digito medico, sordes ex pecudum auriculis, sebum ovium vetus cum cinere capilli mulierum, sebum arietis cum cinere pumicis et salis pari pondere.

109 Ambustis canini capitis cinis medetur, item glirium cum oleo, fimum ovium cum cera, murium cinis, coclearium quoque sic, ut ne cicatrix quidem appareat, adips viperinus, fimi columbini cinis ex oleo inlitus;

110 nervorum nodis capitis viperini cinis in oleo cyprino, terreni vermes cum melle inliti. dolores eorum ... adips, amphisbaena mortua adalligata, adips vulturinus cum ..., venter arefactus tritusque cum adipe suillo inveterato, cinis e capite bubonis in mulso potus cum lilii radice, si Magis credimus. in contractione nervorum caro palumbina in cibis prodest et inveterata, irenacei spasticis,

item mustelae cinis, serpentium senectus in pelle taurina adalligata. spasmos fieri prohibet et opisthotonos milui iocur aridum III obolis in aquae mulsae cyathis III potum.

111 Reduvias et quae in digitis nascuntur pterygia tollunt canini capitis cinis aut vulva decocta in oleo, superinlito butyro ovillo cum melle, item folliculus cuiuslibet animalium fellis; unguium sacabirtiam cantharides cum pice tertio die solutae aut locustae frictae cum sebo hircino, ecudum sebum. aliqui miscent viscum et porcillacam, alii aeris florem et viscum ita, ut tertio die solvant.

112 Sanguinem sistit in naribus sebum ex omento pecudum inditum, item coagulum ex aqua, maxime agninum, subductum vel infusum, etiam si alia non prosint, adipis anserinus cum butyro pari pondere pastillis ingestus, coclearum terrena, sed et ipsis extractae testis; e naribus fluentem cocleae contritae fronti inlita, aranei tela; gallinacei cerebellum vel sanguis profluvia ex cerebro, item columbinus ob id servatus concretusque. si vero ex vulnere inmodice fluat, fimi caballini cum putaminibus ovorum cremati cinis inpositus mire sistit.

113 Ulceribus medetur oesypum cum hordei cinere et aerugine aequis partibus, ad carcinomata quoque ac serpentina valet. erodit et ulcerum margines, carnesque excrescentes ad aequalitatem redigit; explet quoque et ad cicatricem perducit. magna vis et in cinere pecudum fimi ad carcinomata, addito nitro, aut in cinere ex ossibus feminum agninorum, praecipue in iis ulceribus, quae cicatricem non trahant. magna et pulmonibus, praecipue arietum: carnes excrescentes in ulceribus ad aequalitatem efficacissime reducant;

114 fimo quoque ipso ovium sub testo calefacto et subacto tumor vulnere sedatur, fistulae purgantur sananturque, item epinyctides. summa vero in canini capitis cinere: excrescentia omnia spodii vice erodit ac persanat. et murino fimo eroduntur, item mustelae fimi cinere. duritias in alto ulcerum et carcinomata persequitur multipeda trita admixta resina terebinthina et sinopide. eadem utilissima sunt in iis ulceribus, quae vermibus periclitentur.

115 quin et vermium ipsorum genera mirandos usus habent. cosses, qui in ligno nascuntur, sanant ulcera omnia, nomas vero combusti cum pari pondere anesi ex oleo inliti. vulnera recentia conglutinant terreni adeo, ut nervos quoque abscisos inlitis solidari intra septimum diem persuasio sit; itaque in melle servandos censent. cinis eorum margines ulcerum duriores absumit cum pice liquida vel symphyto et melle.

116 quidam arefactis in sole ad vulnera ex aceto utuntur nec solvunt nisi biduo intermisso. eadem ratione et coclearum terrena prosunt, totaeque exemptae recentia vulnera tusae inpositae conglutinant et nomas sistunt. — (Herpes quoque animal a Graecis vocatur, quo praecipue sanantur quaecumque serpunt). —cocleae prosunt et cum testis suis tusae; cum murra quidem et ture etiam praecisos nervos sanare dicuntur.

117 draconum quoque adeps siccatus in sole magnopere prodest, item gallinacei cerebrum recentibus plagis. sale viperino in cibo sumpto tradunt et ulcera tractabilia fieri ac celerius sanari. Antonius quidem medicus, cum incidisset insanabilia ulcera, viperas edendas dabat miraque celeritate persanabat. trixallidum cinis margines ulcerum duos aufert cum melle, item fimi columbini cum arrhenico et melle, eademque erodentia sunt.

118 bubonis cerebrum cum adipe anserino mire vulnera dicitur glutinare; quae vero vocantur cacoëthe, cinis feminum arietis cum lacte muliebri, diligenter prius elutis linteolis, ulula avis cocta in oleo, cui liquato miscetur butyrum ovillum et mel. ulcerum labra duriora apes in melle mortuae emolliunt, et elephantiasin sanguis et cinis mustelae. verberum vulnera atque vibices pellibus ovium recentibus inpositis oblitterantur.

119 Articulorum fracturis cinis feminum pecudis peculiariter medetur cum cera — efficacius idem medicamentum fit maxillis simul ustis cornuque cervino et cera mollita rosaceo —; ossibus fractis caninum cerbrum linteolo inlito, superpositis lanis, quae subinde oleo subfundantur; fere XIII diebus solidat, nec tardius cinis silvestris muris cum melle aut vermium terrenorum, qui et ossa extrahit.

120 Cicatrices ad colorem reducit pecudum pulmo, praecipue ex ariete, sebum ex nitro, lacertae viridis cinis, vernatio anguium ex vino decocta, fimum columbinum cum melle, item vitilignes albas ex vino, vitiliginem et cantharides cum rutae foliorum II partibus. in sole, donec formicet cutis, tolerandae sunt, postea fovere oleoque perunguere necessarium iterumque inlinere, idque pluribus diebus facere, caventes exulcerationem altam.

121 ad easdem vitilignes et muscas inlini iubent cum radice Eupatoriae, gallinarum fimi candidum servatum in oleo vetere cornea pyxide, vesperilionibus sanguinem, fel irenaei ex aqua. scabiem vero bubonis cerebrum cum aphronitro, sed ante omnia sanguis caninus sedat, pruritus cocleae minutae, late contritae inlita.

122 Harundines et tela quaeque alia extrahenda sunt corpori evocat mus dissectus inpositus, praecipue vero lacerta dissecta et vel caput tantum eius contusum cum sale inpositum, cocleae ex iis, quae gregatim folia sectantur, contusae inpositae cum testis et eae, quae manduntur, exemptae testis, sed cum leporis coagulo efficacissime. ossa anguium eundem cum coagulo cuiuscumque quadripedis intra tertium diem adprobant effectum. laudantur et cantharides tritae cum farina hordei.

123 In muliebribus malis membranae e partu ovium proficiunt, sicut in capris rettulimus. fimum quoque pecudum eosdem usus habet. locustarum suffitu stranguriae maxime mulierum iuvantur. gallinaceorum testes si subinde a conceptu edat mulier, mares in utero fieri dicuntur. partus conceptos hystricum cinis potus continet, maturat caninum lacte potum, evocat membrana e secundis canum, si terram non attigerit, lumbis parturientum tactis.

124 fimum murinum aqua pluvia dilutum mammas mulierum a partu tumentes reficit. cinis irenaeorum cum oleo perunctarum custodit partus contra abortus. facilius enituntur quae .. um anserinum cum aquae II cyathis sorbuere aut ex utriculo mustelino per genitale effluentes aquas. —

125 Vermes terreni inliti, ne cervicis scapularumque nervi doleant, praestant. graves secundas pellunt in passo poti. iidem per se inpositi mammarum suppurationes concocunt et aperiant extrahuntque et ad cicatricem perducunt. lac devocant poti cum mulso. inveniuntur et in gramine vermiculi, qui adalligati collo continet partum; detrahuntur autem sub partu, alias eniti non patiuntur; cavendum et ne in terra ponantur. conceptus quoque causa dantur in potu quini aut septeni. —

126 Cocleae in cibo sumptae adcelerant partum, item conceptum inpositae cum croco. eadem ex amylo et tragacantha inlita profluvia sistunt. prosunt et purgationibus sumptae in cibo et vulvam aversam corrigunt cum medulla cervina ita, ut uni cocleae denarii pondus addatur et cypri. inflationes quoque vulvarum discutiunt exemptae testis tritae cum rosaceo. ad haec Astypalaeicae maxime eliguntur.

127 alio modo Africanarum binae tritae cum feni Graeci quod III digitis capiatur, addito melle coclearibus IIII, inlinuntur alvo prius irino suco perunctae. sunt et minutae arefactae sole in tegulis tusaque in farinam miscentur lomento aequis partibus candoremque et levorem corpori adferunt. scabendi desideria tollunt minutae et latae cum polenta. —

128 Vipera mulier praegnans si transcenderit, abortum faciet, item aphisbaenam, mortuam dumtaxat, nam vivam habentes in pyxide inpune transeunt; etiam si mortua sit atque adservata, partus faciles praestat. in mortua mirum, si sine adservata transcenderit gravida, innoxium fieri, si protinus transcendat adservatam. — Anguis inveterati suffitu menstrua adiuvant.

129 anguium senectus adalligata lumbis faciliores partus facit, protinus a puerperio removenda. dant et in vino bibendam cum ture; aliter sumpta abortum facit. baculum, quo angui rana excussa sit, parturientes adiuvat; trixallidum cinis inlitus cum melle purgationes, item araneus: qui filum deducit ex alto, capi debet manu cava tritusque admoveri, quod, si redeuntem prenderit, inhibebit idem purgationes. —

130 Lapis aëtites in aquilae repertus nido custodit partus contra omnes abortuum insidias. penna vulturina subiecta pedibus adiuvat parturientes. ovum corvi cavendum gravidis constat, quoniam transgressis abortum per os faciat. fimum accipitris in mulso potum videtur fecundas facere. vulvarum duritias, collectiones adeps anserinus aut cygni emollit.

131 mammas a partu custodit adeps anseris cum rosaceo et araneo. Phryges et Lycaones mammis puerperio vexatis invenerunt otidum adipem utilem esse. iis, quae vulva strangulentur, et blattas inlinunt. ovorum perdicis putaminum cinis cadmiae mixtus et cerae stantes mammas servat. putant et ter circumductas ovo perdicis aut ... non inclinari et, si sorbeantur, eadem fecunditatem facere, lactis quoque copiam, cum anserino adipe perunctis mammis dolores minuere, molas uteri rumpere, scabiem vulvarum sedare, si cum cimice trito inlinantur.

132 Vespertilionum sanguis psilotri vim habet, sed alis puerorum inlitus non satis proficit, nisi aerugo vel cicutae semen postea inducatur; sic enim aut in totum tolluntur pili aut non excedunt lanuginem. idem et cerebro eorum profici putant; est autem duplex, rubens tique et candidum. aliqui sanguinem et iocur eiusdem admiscent.

133 quidam in III heminis olei discocunt vipera exemptis ossibus, psilotri vice utuntur, evolsis prius pilis, quos renasci nolunt. fel irenaei psilotrum est, utique mixtum vespertilionis cerebro et lacte caprino, item per se cinis. lacte canis primiparae, prius evolsis pilis vel nondum natis, perunctae partes alios non sufficiunt.

134 idem evenire traditur sanguine ricini evulsi cani, item hirundino sanguine vel felle, ovis formicarum. supercilia denigrari muscis tritis tradunt; si vero oculi nigri nascentium placeant, soricem praegnanti edendum; capilli ne canescat, vermium terrenorum cinere praestari admixto oleo.

135 Infantibus, qui lacte concreto vexantur, praesidio est agninum coagulum ex aqua potum, aut si coagulo lacte acciderit, discutitur coagulo ex aceto dato. ad dentitiones cerberum pecoris utilissimum est. ossibus in canino fimo inventis audstio infantium, quae vocatur siriasis, adalligatis emendatur, ramex infantium lacertae viridis admotae dormientibus morsu. postea harundini inligant et suspendunt in fumo traduntque pariter cum expirante ea sanari infantem.

136 coclearum saliva inlita infantium oculis palpebras corrigit gignitque. ramicosis coclearum cinis cum ture ex ovi albo specillo inlitus per dies XXX medetur. inveniuntur in corniculis coclearum harenaceae duritiae; hae dentitionem facilem praestant adalligatae. coclearum inanium cinis cerae mixtus procidentium interaneorum partes extremas prohibet; oportet autem cineri misceri saniam punctis emissam ante.

137 cerebrum viperae inligatum pellicula dentitiones adiuvat. idem valent et grandissimi dentes serpentium. fimum corvi lana adalligatum infantium tussi medetur. — Vix est serio conplexi

quaedam, non omittenda tamen, quia sunt prodita. ramici infantium lacerta mederi iubent. marem hanc prendi; intellegi eo, quod sub cauda unam cavernam habeat.

138 id agendum, ut per aureum vel argenteum claustrum mordeat vitium; tum in calice novo inligatam in fumo poni. urina infantium cohibetur muribus elixis in cibo datis. scarabaeorum cornua grandia denticulata adalligata iis amuleti naturam obtinent.

139 bovae capiti lapillum inesse tradunt, quem ab ea expui, si necem timeat; inopinantis praeciso capite exemptum adalligatumque mire prodesse dentitioni. item cerebrum eiusdem ad eundem usum adalligari iubent et limacis lapillum sive ossiculum; invenitur in dorso. magnifice iuvat et ovis cerebrum gingivis inlitum, sicut aures adeps anserinus cum ocimi suco inpositus. sunt vermiculi in spinosis herbis asperi, lanuginosi; hos adalligatos protinus mederi tradunt infantibus, si quid ex cibo haereat.

140 Somnos adlicit oesypum cum murrae momento in vini cyathis II dilutum vel cum adipe anserino et vino myrtite, avis cuculus leporina pelle adalligatus, ardiolae rostrum in pelle asinina fronti adalligatum. putant et per se rostrum effectus eius esse vino collutum. e diverso sumnum arcet vespertilionibus caput aridum adalligatum.

141 In urina virili enecata lacerta venerem eius, qui fecerit, inhibet; nam inter amatoria esse Magi dicunt. inhibent et cocleae, fimum columbinum cum oleo et vino potum. pulmonis vulturini dextrae partes venerem concitant viris adalligatae gruis pelle, item si lutea ex ovis quinis columbarum admixta adipis suilli denarii pondere ex melle sorbeantur, passeris in cibo vel ova eorum, gallinacei dexter testis arietina pelle adalligatus.

142 ibium cinere cum adipe anseris et irino perunctis sic conceptos partus contineri, contra inhiberi venerem pugnatoris galli testiculis anserino adipe inlitis adalligatisque pelle arietina tradunt, item cuiuscumque galli, si cum sanguine gallinacei leo subiciantur. cogunt concipere invitas saetae ex cauda mulae, si iunctis evellantur, inter se conligatae in coitu.

143 qui in urinam canis suam egresserit, dicitur ad venerem pigrior fieri. mirum et de stelionis cinere, si verum est, linamento involutum in sinistra manu venerem stimulare, si transferatur in dextram, inhibere, item vespertilionis sanguinem collectum flocco subpositumque capiti mulierum libidinem movere aut anseris linguam in cibo vel potione sumptam.

144 Phthiriasim et totius corporis pota membrana senectutis anguium triduo necat, serum exempto caseo potum cum exiguo sale. — Caseos, si cerebrum mustelae coagulo addatur, negant corrumpi vetustate aut a muribus attingi. eiusdem mustelae cinis si detur in offa gallinaceis et columbinis, tutos esse a mustelis. — Iumentorum urinae tormina vespertilione adalligato finiuntur, verminatio ter circumlato mediis palumbe. mirum dictu, palumbis emissus moritur iumentumque liberatur confestim.

145 Ebriosis ova noctuae per triduum data in vino taedium eius adducunt. ebrietatem arcet pecudum assus pulmo praesumptus. hirundinis rostri cinis cum murra tritus et vino, quod bibetur, inspersus securos praestabit a temulentia. invenit Orus Assyriorum rex.

146 Praeter haec sunt notabilia animalium ad hoc volumen pertinentium: gromphenam, avem in Sardinia narratam grui similem, ignotam iam etiam Sardis existimo. in eadem provincia ophion, cervis tantum pilo similis nec alibi nascens. iidem auctores sirulugum nec quale esset animal nec ubi nasceretur tradiderunt. fuisse quidem non dubito, cum et medicinae ex eo sint demonstratae. M. Cicero tradit animalia biuros vocati, qui vites in Campania erodant.

147 Reliqua mirabilia ex iis, quae diximus: non latrari a cane membranam e secundis canis habentem aut leporis fimum vel pilos tenentem. in culicum genere muliones ... non amplius quam uno die vivere, eosque, qui arborarii pici rostrum habeant et mella eximant, ab apibus non attingi; porcos sequi eum, a quo cerebrum corvi acceperint in offa.

148 pulverem, in quo se mula volutaverit, corpori inspersum mitigare ardores amoris. sorices fugere, si unus castratus emittatur. anguina pelle et sale et farre, serpyllo contritis una deiectisque cum vino in fauces boum uva maturescente, toto anno eos valere, vel si hirundinum pulli terni ternis offis dentur. pulvere e vestigio anguium collecto sparso apes in alvos reverti.

149 arietis dextro teste praeligato oves tantum gigni. non lassescere in ullo labore qui nervos ex alis et cruribus gruis habeant. mulas non calcitrare, cum vinum biberint. ungulas tantum mularum repertas, neque aliam ullam materiam, quae non perroderetur a veneno Stygis aquae, cum id dandum Alexandro Magno Antipater mitteret, memoria dignum est, magna Aristoteles infamia excogitatum.

Nunc ad aquatilia praevertemur.

LIBER XXXI

1 Aquatiliū secuntur in medicina beneficia, opifice natura ne in illis quidem cessante et per undas fluctusque ac reciprocos aestus amniumque rapidos cursus improbas exercente vires, nusquam potentia maiore, si verum fateri volumus, quippe hoc elementum ceteris omnibus imperat.

2 terras devorant aquae, flammās necant, scandunt in sublime et caelum quoque sibi vindicant ac nubium obtentu vitalem spiritum strangulant, quae causa fulmina elidit, ipso secum discordante mundo. quid esse mirabilius potest aquis in caelo stantibus? at aliae, ceu parum sit in tantam pervenire altitudinem, rapiunt eo secundum piscium examina, sese etiam lapides, subeuntque portantes aliena pondera.

3 eadem cadentes omnium terra enascentium causa fiunt, prorsus mirabili natura, si quis velit reputare, ut fruges gignantur, arbores fruticesque vivant, in caelum migrare aquas animamque etiam herbis vitalem inde deferre, iusta confessione, omnes terrae quoque vires aquarum esse beneficii. quapropter ante omnia ipsarum potentiae exempla ponemus. cunctas enim enumerare quis mortalium queat?

4 Emicant benigne passimque in plurimis terris alibi frigidae, alibi calidae, alibi iunctae, sicut in Tarbellis Aquitanica gente et in Pyrenaeis montibus tenui intervallo discernente, alibi tepidae, egelidae, atque auxilia morborum profitentes et e cunctis animalibus hominum tantum causa erumpentes augent numerum deorum nominibus variis urbesque condunt, sicut Puteolos in Campania, Statiellas in Liguria, Sextias in Narbonensi provincia. nusquam tamen largius quam in Baiano sinu nec pluribus auxiliandi generibus:

5 aliae sulphuris vi, aliae aluminis, aliae salis, aliae nitri, aliae bituminis, nonnullae etiam acida salsave minxtura, vapore ipso aliquae prosunt, tantaque est vis, ut balneas calefaciant ac frigidam etiam in solis fervere cogant. quae in Baiano Posidianaē vocantur, nomine accepto a Claudii Caesaris liberto, obsonia quoque percocunt. vaporant et in mari ipso quae Licinii Crassi fuere, mediosque inter fluctus existit aliquid valetudini salutare.

6 Iam generatim nervis prosunt pedibusve aut coxendicibus, aliae luxatis fractisque, inaniunt alvos, sanant vulnera, capiti, auribus privatim medentur, oculis vero Ciceronianaē. dignum memoratu, villa est ab Averno lacu Puteolos tendentibus inposita litori, celebrata porticu ac nemore, quam vocabat M. Cicero Academia ab exemplo Athenarum, ibi compositis voluminibus eiusdem nominis, in qua et monumenta sibi instauraverat, ceu vero non et in toto terrarum orbe fecisset.

7 huius in parte prima exiguo post obitum ipsius Antistio Vetere possidente eruperunt fontes calidi perquam salubres oculis, celebrati carmine Laureae Tulli, qui fuit e libertis eius, ut protinus noscatur etiam ministeriorum haustus ex illa maiestate ingenii. ponam enim ipsum carmen, ut ubique et non ibi tantum legi queat:

8 Quo tua, Romanae vindex clarissime linguae,
silva loco melius surgere iussa viret
atque Academiae celebratam nomine villam
nunc reparat cultu sub potiore Vetus,
hoc etiam apparent lymphae non ante repertae,
languida quae infuso lumina rore levant.
nimirum locus ipse sui Ciceronis honori
hoc dedi, hac fontes cum patefacit ope,
ut, quoniam totum legitur sine fine per orbem
sint plures oculis quis medeantur aquae.

In eadem Campaniae regione Sinuessanae aquae sterilitatem feminarum et virorum insaniam abolere produntur,

9 in Aenaria insula calculosis mederi et quae vocatur Acidula ab Teano Sidicino IIII p. — haec frigida —, item in Stabiano quae Dimidia vocatur et in Venafrano ex fonte Acidulo. idem contingit in Velino lacu potantibus, item in Syriae fonte iuxta Taurum montem auctor est M. Varro et in Phrygiae Gallo flumine Callimachus. sed ibi in potando necessarius modus, ne lymphatos agat, quod in Aethiopia accidere iis, qui e fonte Rubro biberint, Ctesias scribit.

10 iuxta Romam Albulae aquae vulneribus medentur, egelidae hae, sed Cutiliae in Sabinis gelidissimae suctu quodam corpora invadunt, ut prope morsus videri possit, aptissimae stomacho, nervis, universo corpori.

Thespiarum fons conceptus mulieribus repraesentat, item in Arcadia flumen Elatum, custodit autem Linus fons in eadem Arcadia abortusque fieri non patitur. e diverso in Pyrrha flumen, quod Aphrodisium vocatur, steriles facit.

11 Lacu Alphio vitilignes tolli Varro auctor est Titiumque praetura functum marmorei signi faciem habuisse propter id vitium. Cydnus Ciliciae amnis podagricis medetur, sicut apparet epistula Cassi Parmensis ad M. Antonium. contra aquarum culpa in Troezene omnium pedes vitia sentiunt.

12 Tungri civitas Galliae fontem habet insignem plurimis bullis stillantem, ferruginei saporis, quod ipsum non nisi in fine potus intellegitur. purgat hic corpora, tertianas febres discutit, calculorum vitia. eadem aqua igne admoto turbida fit ac postremo rubescit. Leucogaei fontes inter Puteolos et Neapolim oculis et vulneribus medentur. Cicero in admirandis posuit Reatinis tantum paludibus ungulas iumentorum indurari.

13 Eudicus in Hesitaeotide fontes duos tradit esse, Ceronam, ex quo bibentes oves nigras fieri, Nelea, ex quo albas, ex utroque varias, Theophrastus Thuriis Crathim candorem facere, Sybarim nigritiam bubus ac pecori,

14 quin et homines sentire differentiam eam; nam qui e Sybari bibant, nigriores esse durioresque et crispo capillo, qui e Crathi candidos mollioresque ac porrecta coma. item in Macedonia qui velint sibi candida nasci, ad Haliacmonem ducere, qui nigra aut fusca, ad Axium. idem omnia fusca nasci quibusdam in locis dicit et fruges quoque, sicut in Messapis, at in Lysis Arcadiae quodam fonte mures terrestres vivere et conversari. Erythris Aleos amnis pilos gignit in corporibus.

15 In Boeotia ad Trophonium deum iuxta flumen Hercynnum e duobus fontibus alter memoriam, alter oblivionem adfert, inde nominibus inventis.

in Cilicia apud oppidum Cesium rivus fluit Nuus, ex quo bibentium subtiliores sensus fieri M. Varro tradit, at in Cetera insula fontem esse, quo hebetes fiant, Zamae in Africa, ex quo canorae voces. —

16 Vinum taedio venire iis, qui ex Clitorio lacu biberint, ait Eudoxus, set Theopompus inebriari fontibus iis, quos diximus, Mucianus Andri e fonte Liberi patris statis diebus septenis eius dei vinum fluere, si auferatur e conspectu templi, sapore in aquam transeunte,

17 Polyclitus Lipari iuxta Solos Ciliciae ungui, Theophrastus hoc idem in Aethiopia eiusdem nominis fonte, Lycos in Indis Oratis fontem esse, cuius aqua lucernae luceant; idem Ecbatanis traditur. Theopompus in Scotusaeis lacum esse dicit, qui vulneribus medeatur,

18 Iuba in Trogodytis lacum Insanum malefica vi appellatum ter die fieri amarum salsumque ac deinde dulcem totiensque et nocte, scatentem albis serpentibus vicenum cubitorum; idem in Arabia fontem excilire tanta vi, ut nullum non pondus inpactum respuat;

19 Theophrastus Marsyae fontem in Phrygia ad Celaenarum oppidum saxa egerere. non procul ab eo sunt fontes Claeon et Gelon ab effectu Graecorum nominum dicit. Cyzici fons Cupidinis vocatur, ex quo potantes amorem deponere Mucianus credit.

20 Cranone est fons calicus citra summum fervorem, qui vino addito trito calorem potionis custodit in vasis. sunt et attiaci in Germania fontes calidi trans Rhenum, quorum haustus triduo fervet, circa margines vero pumicem faciunt aquae.

21 Quod si quis fide carere ex his aliqua arbitratur, discat in nulla parte naturae maiora esse miracula, quamquam inter initia operis abunde multa rettulimus. Ctesias tradit Silan vocari stagnum in Indis, in quo nihil innatet, omnia mergantur; Caelius apud nos in Averno etiam folia subsidere, Varro aves, quae advolaverint, emori.

22 contra in Africae lacu Apuscidamo omnia fluitant, nihil mergitur, item in Siciliae fonte Phinthia, ut Aplon tradit, et in Medorum lacu puteoque Saturni. item fluvii fons Limyrae transire solet in loca vicina portendens aliquid; mirum quoque quod cum piscibus transit. responsa ab his petunt incolae cibo, quem rapiunt adnuentes, si vero eventum negent, caudis abigunt.

23 mn Alcas in Bithynia Bryazum adluit — hoc est et templo et doe nomen —, cuius gurgitem periuri negantur pati velut flammam urentem. et in Cantabria fontes Tamarici in auguriis habentur. tres sunt octonis pedibus distantes, in unum alveum coeunt vasto amne.

24 singuli siccantur duodenis diebus, aliquando vicens, citra suspicionem ullam aquae, cum sit vicinus illis fons sine intermissione largus. dirum est non profluere eos aspicere volentibus, sicut proxime Larcio Licinio legato pro praetore post septem dies accidit. in Iudaea rivus sabbatis omnibus siccatur.

25 E diverso miracula alia dira. Ctesias in Armenia fontem esse scribit, ex quo nigros pisces ilico mortem adferre in cibis. quod et circa Danuvii exortum audiui, donec veniatur ad fontem alveo adpositum, ubi finitur id genus piscium, ideoque ibi caput amnis eius intellet fama. hoc idem et in Lydia in stagno Nympharum tradunt.

26 in Arcadia ad heneum aqua profluit e saxis Styx appellata, quae ilico necat, ut diximus, sed esse pisces parvos in ea tradit Theophrastus, letales et ipsos, quod non in alio genere mortiferorum fontium.

27 necare aquas Theopompus et in Thracia apud Cichros dicit, Lycos in Leontinis tertio die quam quis biberit, Varro ad Soracten in fonte, cuius sit latitudo quattuor pedum; sole oriente eum exundare ferventi similem; aves, quae degustaverint, iuxta mortuas iacere. namque et haec insidiosa condicio est, quod quaedam etiam blandiuntur aspectu, ut ad Nonacrim Arcadiae, omnino nulla deterrent qualitate. hanc putant nimio frigore esse noxiam, utpote cum profluens ipsa lapidescat.

28 aliter circa Thessalica Tempe, quoniam virus omnibus terrori est, traduntque aëna etiam ac ferrum erodi illa aqua. profluit, ut indicavimus, brevi spatio, mirumque, siliqua silvestris amplecti radicibus fontem eum dicitur, semper florens purpura. et quaedam sui generis herba in labris fontis viret. in Macedonia non procul Euripidis poetae sepulchro duo rivi confluent, alter saluberrimi potus, alter mortiferi.

29 In Perperenis fons est, quamcumque rigat, lapideam faciens terram, item calidae aquae in Euboeae Aedepso. nam quae adit rivus saxa in altitudinem crescunt. in Eurymenis deiectae coronae in fontem lapideae fiunt. in Colossis flumen est, quo lateres coniecti lapidei extrahuntur. in Scyretico metallo arbores, quaecumque flumine adluuntur, saxeae fiunt cum ramis.

30 destillantes quoque guttae lapide durescunt in antris, conchatis ideo, nam Miezae in Macedonia etiam pendentes in ipsis camaris, at in Corycio cum cecidere, in quibusdam speluncis utroque modo columnasque faciunt, ut in Phausis Cherrhonesi adversae Rhodo in antro magno, etiam discolori aspectu. et hactenus contenti simus exemplis.

31 Quaeritur inter medicos, cuius generis aquae sint utilissimae. stagnantes pigrasque merito damnant, utiliores quae profluunt existimantes, cursu enim percussuque ipso extenuari atque proficere; eoque miror cisternarum ab aliquis maxime probari. sed hi rationem auferunt, quoniam levissima sit imbrium, ut quae subire potuerit ac pendere in aëre.

32 ideo et nives praeferunt nivibusque etiam glaciem, velut ad infinitum coacta subtilitate; leviora enim haec esse et glaciem multo levior aqua. horum sententiam refelli interest vitae. in primis enim levitas illa deprehendi aliter quam sensu vix potest, nullo paene momento ponderis aquis inter se distantibus. nec levitatis in pluvia aqua argumentum est subisse eam in caelum, cum etiam lapides subire appareat cadensque inficiatur halitu terrae, quo fit ut pluviae aquae sordium plurimum inesse sentiat citissimeque ideo calefiat aqua pluvia.

33 nivem quidem glaciemque subtilissimum elementi eius videri miror adposito grandinum argumento, e quibus pestilentissimum potum esse convenit. nec vero pauci inter ipsos e contrario ex gelu ac nivibus insaluberrimos potus praedicant, quoniam exactum sit inde quod tenuissimum fuerit. minui certe liquorem omnem congelationem deprehenditur et rore nimio scabiem fieri, pruina uredinem, cognatis et nivis causis.

34 pluvias quidem aquas celerrime putrescere convenit minimeque durare in navigatione. Epigenes autem aquam, quae septies putrefacta purgata sit, ait amplius non putrescere. nam cisternas etiam medici confitentur inutiles alvo duritia faucibusque, etiam limi non aliis inesse plus aut animalium, quae faciunt taedium.

35 item confitendum habent nec statim amnium utilissimas esse, sicuti nec torrentium ullius, lacusque plurimos salubres. quatenam igitur et cuius generis aptissimae? aliae alibi. Parthorum reges ex Choaspe et Eulaeo tantum bibunt; eae quamvis in longinqua comitantur illos. sed horum placere, non quia sint amnes, apparet, quoniam neque e Tigri neque Euphrate neque e multis aliis bibunt.

36 Limus aquarum vitium est. si tamen idem amnis anguillis scateat, salubritatis indicium habetur, sicuti frigoris taenias in fonte gigni. ante omnia autem damnantur amarae et quae sorbentem statim implent, quod evenit Troezene. nam nitrosas atque salmacidas in desertis Rubrum mare petentes adda polenta utiles intra duas horas faciunt ipsaque vescuntur polenta. damnantur in primis quae fonte caenum faciunt quaeque malum colorem bibentibus, refert et si vasa aerea inficiant aut si legumina tarde percocant, si liquatae leniter terram relinquunt decoctaeque crassis obducant vasa crustis.

37 est etiamnum vitium non fetidae modo, verum omnino quicquam resipientis, iucundum sit illud licet gratumque et, ut saepe, ad viciniam lactis accedens. aquam salubrem aëri quam simillimam esse oportet. unus in toto orbe traditur fons aquae iucunde olentis in Mesopotamia Chabura; fabulae rationem adferunt, quoniam eo Iuno perfusa sit. de cetero aquarum salubrium sapor odorve nullus esse debet.

38 Quidam statera iudicant de salubritate, frustrante diligentia, quando perrarum est ut levior sit aliqua. certior subtilitas, inter pares meliorem esse quae calefiat refrigereturque celerius. quin et haustam vasis portatis, ne manu pendeant, depositisque in humum tepescere adfirmant. ex quonam ergo genere maxime probabilis continget? puteis nimirum, ut in oppidis video constare, sed iis, quibus et exercitationis ratio crebro haustu continget et illa tenuitas colante terra.

39 salubritate haec satis sunt; frigori et opacitas necessaria utque caelum videant. super omnia una observatio — eadem et ad perennitatem pertinet —, ut illa e vado exiliat vena, non e lateribus. nam ut tactu gelida sit, etiam arte contingit, si expressa in altum aut e sublimi deiecta verberatum corripiat aëra. in natando quidem spiritum continentibus frigidior sentitur eadem.

40 Neronis principis inventum est decoquere aquam vitroque demissam in nives refrigerare; ita voluptas frigoris contingit sine vitiis nivis. omnem utique decoctam utiliore esse convenit, item calefactam magis refrigerari, subtilissimo invento. vitiosae aquae remedium est, si decoquatur ad dimidias partes. aqua frigida ingesta sistitur sanguis. aestus in balineis arcetur, si quis ore teneat. quae sint haustu frigidissimae, non perinde et tactu esse, alternante hoc bono, multi familiari exemplo colligunt.

41 Clarissima aquarum omnium in toto orbe frigoris salubritatisque palma praeconio urbis Marcia est, inter reliqua deum munera urbi tributa. vocabatur haec quondam Aufeia, fons autem ipse Pitonia. oritur in ultimis montibus Paelignorum, transit Marsos et Fucinum lacum, Romam non dubie petens. mox in specus mersa in Tiburtina se aperit, ita novem milibus passuum fornicibus structis perducta. primus eam in urbem ducere auspicatus est Ancus Marcius, unus e regibus, postea Q. Marcius Rex in praetura, rursusque restituit M. Agrippa.

42 idem et Virginem adduxit ab octavi lapidis diverticulo duo milia passuum Praenestina via. iuxta est Herculaneus rivus, quem refugiens Virginis nomen obtinuit. horum annuum comparatione differentia supra dicta deprehenditur, cum quantum Virgo tactu praestat, tantum praestet Marcia haustu, quamquam utriusque iam pridem urbi periit voluptas, ambitione avaritiaque in villas ac suburbana detorquentibus publicam salutem.

43 Non ab re sit quaerendi aquas iunxisse rationem. reperiuntur in convallibus maxime et quodam convexitatis cardine aut montium radicibus. multi septentrionales ubique partes aquosas existimavere, qua in re varietatem naturae aperuisse conveniat. in Hyrcanis montibus a meridiano latere non pluit; ideo silvigeri ab aquilonis tantum parte sunt. at Olympus, Ossa, Parnasus, Appenninus, Alpes undique vestiuntur amnibusque perfunduntur, aliqui ab austro, sicut in Creta Albi montes. nihil ergo in his perpetuae observationis iudicabitur.

44 Aquarum sunt notae iuncus et herba, de qua dictum est, multumque alicui loco pectore incubans rana. salix enim erratica et alnus aut vitex aut harundo aut hedera sponte proveniunt et conrivatione aquae pluviae in locum humiliorem e superioribus defluentis, augurio fallaci, certiore multo nebulosa exhalatione ante ortum solis longius intuentibus, quod quidam ex edito speculantur proni terram adtingente mento.

45 est et peculiaris aestimatio peritis tantum nota, quam ferventissimo aesto secuntur dieique horis ardentissimis, qualis ex quoque loco percussus splendeat. nam si terra sitiente umidior sit ille, indubitata spes promittitur.

46 sed tanta oculorum intentione opus est, ut indolescant. quod fugientes ad alia experimenta decurrunt. loco in altitudinem pedum quinque defosso ollisque e figlino opere crudis aut peruncta pelvi aerea lanae vellere cooperto lucernaue ardente concamarata frondibus, dein terra, si figlinum umidum ruptumve aut in aere sudor vel lucerna sine defectu olei restincta aut etiam vellus lanae

madidum reperiatur, non dubie promittunt aquas. quidam et igni prius excocunt locum, tanto efficaciore vasorum argumento.

47 Terra vero ipsa promittit candicantibus maculis aut tota glauci coloris. in nigra enim scaturigines non fere sunt perennes. figularis creta semper adimit spes, nec amplius puteum fodiunt coria terrae observantes, ut a nigra descendat ordo supra dictus.

48 aqua semper dulcis in argillosa terra, frigidior in tofo. namque et hic probatur, dulces enim levissimasque facit et colando continet sordes. sabulum exiles limosasque promittit, glarea incertas venas, sed boni saporis, sabulum masculum et harena carbunculus certas stabilesque et salubres, rubra saxa optimas speique certissimae, radices montium saxosae et silex hoc amplius rigentes. oporteat autem fodientibus umidiore adsidue respondere glaebas faciliusque ferramenta descendere.

49 depressis puteis sulphurata vel aluminosa occurrentia putearios necant. experimentum huius periculi est demissa ardens lucerna si extinguatur; tunc secundum puteum dextra ac sinistra fodiuntur aestuaria, quae graviores illum halitum recipiant. fit et sine his vitiis altitudine ipsa gravior aër, quem emendant adsiduo linteorum iactu eventilando. cum ad aquam ventum est, sine harenato opus surgit, ne venae obstruantur.

50 Quaedam aquae vere statim incipiente frigidiores sunt, quarum non in alto origo est — hibernis enim constat imbribus —, quaedam a canis ortu, sicut in Macedoniae Pella utrumque. ante oppidum enim incipiente aestate frigida est palustris, dein maximo aestu in excelsioribus oppidi riget. hoc et in Chio evenit simili ratione portus et oppidi. Athenis Enneacrunos nimbose aestate frigidior est quam puteus in Iovis horto, at ille siccitatibus riget. maxime autem putei circa arcturum, non ipsa aestate, deficiunt omnesque quadriduo eo subsidunt, iam vero multi hieme tota, ut circa Olynthum, vere primum aquis redeuntibus.

51 in Sicilia quidem circa Messanam et Mylas hieme in totum inarescunt fontes, aestate exundant amnemque faciunt. Apolloniae in Ponto fons iuxta mare aestate tantum superfluit et maxime circa canis ortum, parcius, si frigidior sit aestas. quaedam terrae imbribus sicciores fiunt, velut in Narniensi agro, quod admirandis suis inseruit M. Cicero, siccitate lutum fieri prodens, imbre pulverem. —

52 Omnis aqua hieme dulcior est, aestate minus, autumnus minime, minusque per siccitates. neque aequalis amnium plerumque gustus est magna alvei differentia. quippe tales sunt aquae, qualis terra, per quam fluunt, qualesve herbarum, quas lavant, suci. ergo iidem amnes parte aliqua reperiuntur insalubres. mutant saporem et influentes rivi, ut Borysthenen, victique diluuntur. aliqui vero et imbre mutantur. ter accidit in Bosporo, ut salsi deciderent necarentque frumenta, totiens et Nili rigua pluviae amara fecere, magna pestilentia Aegypti.

53 Nascuntur fontes decisis plerumque silvis, quos arborum alimenta consumeant, sicut in Haemo obsidente Gallos Cassandro, cum valli gratia silvas cecidissent. plerumque vero damnosi torrentes contrivantur detracta collibus silva continere nimbos ac digerere consueta. et coli moverique terram callumque summae cutis solvi aquarum interest. proditur certe in Creta expugnato oppido, quod vocabatur Arcadia, cessasse fontes amnesque, qui in eo situ multi erant, rursus condito post sex annos emersisse, ut quaeque coepissent partes coli.

54 terrae quoque motus profundunt sorbentque aquas, sicut circa Pheneum Arcadiae quinquies accidisse constat. sic et in Coryco monte amnis erupit posteaque coeptus est coli. illa mutatio mira, cuius causa nulla evidens apparet, sicut in Magnesia e calida facta frigida, salis non mutato sapore, et in Caria, ubi Neptuni templum est, amnis, qui fuerat ante dulcis, mutatus in salem est.

55 et illa miraculi plena, Arethusam Syracusis fimum redolere per Olympia, verique simile, quoniam Alpheus in eam insulam sub maria permeet. Rhodiorum fons in Cherroneso nono anno purgamenta egerit. mutantur et colores aquarum, sicut Babylone lacus aestate rubras habet diebus XI

56 et Borysthenes statis temporibus caeruleus fertur, quamquam omnium aquarum tenuissimus ideoque innatans Hypani, in quo et illud mirabile, austris flantibus superiorem Hypanim fieri. sed tenuitatis argumentum et aliud est, quod nullum halitum, non modo nebulam, emittat. qui volunt diligentes circa haec videri, dicunt aquas graviores post brumam fieri.

57 Ceterum a fonte duci fictilibus tubis utilissimum est crassitudine binum digitorum, commissuris pyxidatis ita, ut superior intret, calce viva ex oleo levigatis. libramentum aquae in centenos pedes sicilici minimum erit, si cuniculo veniet, in binos actus lumina esse debebunt. quam surgere in sublime opus fuerit, plumbo veniat. subit altitudinem exortus sui. si longiore tractu veniet, subeat crebro descendatque, ne libramenta pereant.

58 fistulas denum pedum longitudinis esse legitimum est et, si quinariae erunt, sexagena pondo pendere, si octonariae, centena, si denariae, centena vicena ac deinde ad has portiones. denaria appellatur cuius laminae latitudo, antequam curvetur, digitorum X est, dimidioque eius quinarium. in anfractu omni collis quamquam fieri, ubi dometur impetus, necessarium est, item castella, prout res exiget.

59 Homerum calidorum fontium mentionem non fecisse demiror, cum alioqui lavari calida frequenter induceret, videlicet quia medicina tunc non erat haec, quae nunc aquarum perfugio utitur. est autem utilis sulphurata nervis, aluminata paralyticis aut simili modo solutis, bituminata aut nitrosa, qualis Cutilia est, bibendo itaque purgationibus.

60 plerique in gloria ducunt plurimis horis perpeti calorem earum, quod est inimicissimum, namque paulo diutius quam balineis uti oportet ac postea frigida dulci, nec sine oleo discedentes, quod vulgus alienum arbitratur, idcirco non alibi corporibus magis obnoxiiis, quippe et vastitate odoris capita replentur et frigore infestantur sudantia, reliqua corporum parte mersa. similis error quam plurimo potu gloriantium, vidique iam turgidos bibendo in tantum, ut anuli integerentur cute, cum reddi non posset hausta multitudo aquae.

61 nec hoc ergo fieri convenit sine crebro salis gustu. utuntur et caeno fontium ipsorum utiliter, sed ita, si inlitum sole inarescat. nec vero omnes, quae sint calidae, medicatas esse credendum, sicut in Segesta Siciliae, Larisa Troade, Magnesia, Melo, Lipara. nec decolor species aeris argenteae, ut multi existimavere, medicaminum argumentum est, quando nihil eorum in Patavinis fontibus, ne odoris quidem differentia aliqua deprehenditur.

62 Medendi modus idem et in marinis erit, quae calefiunt ad nervorum dolores, feruminanda a fracturis ossa, contusa, item corpora siccanda, qua de causa et frigido mari utuntur. praeterea est alius usus multiplex, principalis vero navigandi phthisi adfectis, ut diximus, aut sanguine egesto, sicut proxime Annaeum Gallionem fecisse post consulatum meminimus.

63 neque enim Aegyptus propter se petitur, sed propter longinquitatem navigandi. quin et vomitiones ipsae instabili volutatione commotae plurimis morbis capitis, oculorum, pectoris medentur omnibusque, propter quae helleborum bibitur. aquam vero maris per sese efficacioris discutiendis tumoribus putant medici, si illa decoquatur hordeacea farina, ad parotidas. emplastris etiam, maxime albis, et malagmatis miscent; prodest et infusa crebro ictu.

64 bibitur quoque, quamvis non sine iniuria stomachi, ad purganda corpora bilemque atram aut sanguinem concretum reddendum alterutra parte. quidam et in quartanis dedere eam bibendam et in tenesmis articulariisque morbis adservatam in hoc ut vetustate virus deponentem, aliqui decoctam, omnes ex alto haustam nullaue dulcium mixtura corruptam. in quo usu praecedere vomitum volunt. tunc quoque acetum aut vinum et aquam miscent.

65 qui puram dedere, raphanos supermandi ex mulso aceto iubent, ut ad vomitiones revocent. clysteribus quoque marinam infundunt tepefactam. testium quidem tumores fovendo non aliud praeferunt, item pernionum vitio ante ulcera, simili modo pruritibus, psoris et lichenum curationi. lendes quoque et taetra capitis animalia hac curantur. et liventia reducit eadem ad colorem. in quibus curationibus post marinam aceto calido fovere plurimum prodest. quin et ad ictus venenatos salutaris intellegitur, ut phalangiorum et scorpionum, et ptyade aspide respersis; calida autem in his adsumitur.

66 suffitur eadem cum aceto capitis doloribus. tormina quoque et choleras calida infusa clysteribus sedant. difficilius perfrigescunt marina calefacta. mammas sororientes, praecordia maciemque corporis piscinae maris corrigunt, aurium gravitatem, capitis dolores cum aceto ferventium vapor. rubiginem ferro marinae celerrime exterunt, pecorum quoque scabiem sanant lanasque emolliunt.

67 Nec ignoro haec mediterraneis supervacua videri posse. verum et hoc cura providit inventa ratione, qua sibi quisque aquam maris faceret. illud in ea ratione mirum, si plus quam sextarius salis in IIII sextarios aquae mergatur, vinci aquam salemque non liquari. cetero sextarius salis cum IIII aquae sextariis salsissimi maris vim et naturam implet. moderatissimum autem putant supra dictam aquae mensuram octonis cyathis salis temperari, quoniam ita et nervos excalefaciat et corpus non exasperet.

68 Inveteratur et quod vocant thalassomeli aequis portionibus maris, mellis, imbris. ex alto et ad hunc usum advehunt fictilique vaso et picato condunt. prodest ad purgationes maxime sine stomachi vexatione et sapore grato et odore. —

69 Hydromeli quoque ex imbre puro cum melle temperabatur quondam, quod daretur adpetentibus vini aegris veluti innocentiore potu, damnatum iam multis annis, isdem vitiis quibus vinum nec isdem utilitatibus. —

70 Quia saepe navigantes defectua aquae dulcis laborant, haec quoque subsidia demonstrabimus. expansa circa navem vellera madescent accepto halitu maris, quibus dulcis umor exprimitur, item demissae reticulis in mare concavae e cera pilae vel vasa inania opturata dulcem intra se colligunt umorem. nam in terra marina aqua argilla percolata dulcescit.

71 Luxata corpora et hominum et quadrupedum natando in cuius libeat generis aqua facillime in artus redeunt. — Est et in metu peregrinantium ut temptent valetudinem aquae ignotae. hoc cavent e balineis egressi statim frigidam suspectam hauriendo. —

72 Muscus, qui in aqua fuerit, pdagris inlitus prodest, idem oleo admixto talorum dolori tumorique. spuma aquae adfrictu verrucas tollit, nec non harena litorum maris, praecipue tenuis et sole candens; in medicina est siccandis corporibus coopertis hydropicorum aut rheumatismos sentientium. Et hactenus de aquis, nunc de aquatilibus. ordiemur autem, ut in reliquis, a principalibus eorum, quae sunt salsa ac spongea.

73 Sal omnis aut fit aut gignitur, utrumque pluribus modis, sed causa gemina, coacto umore vel siccato. siccatur in lacu Tarentino aestivis solibus, totumque stagnum in salem abit, modicum alioqui, altitudine genua non excedens, item in Sicilia in lacu, qui Cocanicus vocatur, et alio iuxta

Gelam. horum extremitates tantum inarescunt, sicut in Phrygia, Cappadocia, Aspendi, ubi largius coquitur et usque ad medium. aliud etiam in eo mirabile, quod tantundem nocte subvenit, quantum die auferas. omnis e stagnis sal minutus atque non glaeba est.

74 lad genus ex aquis maris sponte gignitur spuma in extremis litoribus ac scopulis relicta. hic omnis rore densatur, et est acrior qui in scopulis invenitur. sunt etiamnum naturales differentiae tres. namque in Bactris duo lacus vasti, alter ad Scythas versus, alter ad Arios, sale exaestuant, sicut ad Citium in Cypro et circa Memphin extrahunt e lacu, dein sole siccant.

75 sed et summa fluminum densantur in salem, amne reliquo veluti sub gelu fluente, item circa Mardos et Armenios. praeterea et apud Bactros amnes Ochus et Oxus ex adpositis montibus deferunt salis ramenta.

76 sunt et in Africa lacus, et quidem turbidi, salem ferentes. ferunt quidem et calidi fontes, sicut Pagasaei. et hac habent se genera ex aquis sponte provenientia.

77 sunt et montes nativi salis, ut in Indis Oromenus, in quo lapidinarum modo caeditur renascens, maiusque regum vectigal ex eo est quam ex auro atque margaritis. effoditur et e terra, ut palam est umore densato, in Cappadocia. ibi quidem caeditur specularium lapidum modo; pondus magnum glaebis, quas micas vulgus appellat.

78 Gerris Arabiae oppido muros domosque massis salis faciunt aqua feruminantes. invenit et iuxta Pelusium Ptolemaeus rex, cum castra faceret. quo exemplo postea inter Aegyptum et Arabiam etiam squalentibus locis coeptus est inveniri detractis harenis, qualiter et per Africae sitientia usque ad Hammonis oraculum, is quidem crescens cum luna noctibus.

79 nam et Cyrenaici tractus nobilitantur Hammoniaco et ipso, quia sub harenis inveniatur, appellato. similis est colore alumini, quod schiston vocant, longis glaebis neque perlucidis, ingratus sapore, sed medicinae utilis. probatur quam maxime perspicuus, rectis scissuris. insigne de eo proditur, quod levissimus intra specus suos in lucem universam prolatus vix credibili pondere ingravescat. causa evidens, cuniculorum spiritu madido sic adiuvante molientes, ut adiuvant aquae. adulteratur Siculo, quem Cocanicum appellavimus, nec non et Cyprio mire simili.

80 in Hispania quoque citeriore Egelestae caeditur glaebis paene translucentibus, cui iam pridem palma a plerisque medicis inter omnia salis genera perhibetur. omnis locus, in quo reperitur sal, sterilis est nihilque gignit. et in totum sponte nascens intra haec est.

81 Facticii varia genera. vulgaris plurimusque in salinis mari adfuso non sine aquis dulcibus riguis, sed imbre maxime iuvante ac super omnia sole multoque, aliter non inarescens. Africa circa Uticam construit acervos salis ad collium speciem, qui ubi sole lunaque induruerit, nullo umore liquescunt vixque etiam ferro caeduntur. fit tamen et in Creta sine riguis mare in salinas infundentibus et circa Aegyptum ipso mari influente in solum, ut credo, Nilo sucosum.

82 fit et puteis in salinas ingestis. prima densatio Babylone in bitumen liquidum cogitur oleo simile, quo et in lucernis utuntur. hoc detracto subest sal. et in Cappadocia e puteis ac fonte aquam in salinas ingerunt. in Chaonia excocunt aquam e fonte refrigerandoque salem faciunt inertem nec candidum.

83 Galliae Germaniaeque ardentibus lignis aquam salsam infundunt; Hispaniae quadam sui parte e puteis hauriunt muriam appellantes. illi quidem et lignum referre arbitrantur. quercus optima, ut quae per se cinere sincero vim salis reddat, alibi corylus laudatur. ita infuso liquore salso arbor etiam in salem vertitur. quicumque ligno confit sal niger est. Apud

Theophrastum invenio Umbros harundinis et iunci cinerem decoquere aqua solitos, donec exiguum superesset umoris. quin et e muria salsamentorum recoquitur iterumque consumpto liquore ad naturam suam redit, vulgo e menis iucundissimus.

84 Marinorum maxume laudatur Cyprius a Salamine, at e stagnis Tarentinus ac Phrygius, qui Tattaeus vocatur. hi duo oculis utiles. e Cappadocia qui in laterculis adfertur, cutis nitiolem dicitur facere. magis tamen extendit is, quem Citium appellavimus, itaque a partu ventem eo cum melanthio inlinunt.

85 salsissimus sal qui siccissimus, suavissimus omnium Tarentinus atque candidissimus, set de cetero fragilis qui maxime candidus. pluvia dulcescit omnis, suaviolem tamen rores faciunt, sed copiosum aquilonis flatus. austro non nascitur. flos salis non fit nisi aquilonibus. in igni nec crepitat nec exilit Tragasaesus neque Acanthius, ab oppido appellatus, nec ullius spuma aut ramentum tenuius. Agrigentinus ignium patiens ex aqua exilit.

86 sunt et colorem differentiae. rubet Memphi, rufus est circa Oxum, Centuripis purpureus, circa Gelam in eadem Sicilia tanti splendoris, ut imaginem recipiat. in Cappadocia crocinus effoditur, tralucidus et odoratissimus. ad medicinae usus antiqui Tarentinum maxime laudabant, ab hoc quemcumque e marinis, ex eo genere spumeum praecipue, iumentorum vero et boum oculis Tragasaesium et Baeticum.

87 ad opsonium et cibum utilior quisquis facile liquescit, item umidior, minorem enim amaritudinem habent, ut Atticus et Euboicus. servandis carnibus aptior acer et siccus, ut Megaricus. conditur etiam odoribus additis et pulmentarii vicem implet, excitans aviditatem invitansque in omnibus cibis ita, ut sit peculiaris ex eo intellectus inter innumera condimenta, item in mandendo quaesitus garo.

88 quin et pecudes armentaque et iumenta sale maxime sollicitantur ad pastus, multo tum largiore lacte multoque gratiore etiam in caseo dote. ergo, Hercules, vita humanior sine sale non quit degere, adeoque necessarium elementum est, uti transierit intellectus ad voluptates animi quoque eximias. sales appellantur, omnisque vitae leps et summa hilaritas laborumque requies non alio magis vocabulo constat.

89 honoribus etiam militaeque interponitur salariis inde dictis, magna apud antiquos et auctoritate, sicut apparet ex nomine Salariae viae, quoniam illa salem in Sabinos portari convenerat. Ancus Marcius rex salis modios VI in congiario dedit populis et salinas primus instituit. Varro etiam pulmentarii vice usos veteres auctor est, salem cum pane esitasse eos proverbio apparet. maxime tamen in sacris intellegitur auctoritas, quando nulla conficiuntur sine mola salsa.

90 Salinarum sinceritas summam fecit suam differentiam quadam favilla salis, quae levissima ex eo est et candidissima. appellatur et flos salis, in totum diversa res umidiorisque naturae et crocei coloris aut rufi, veluti rubigo salis, odore quoque ingrato ceu gari dissentiens a sale, non modo a spuma. Aegyptus invenit, videturque Nilo deferri.

91 et fontibus tamen quibusdam innatat. optimum ex eo quod olei quandam pinguitudinem reddit; est enim etiam in sale pinguitudo, quod miremur. adulteratur autem tinguaturque rubrica aut plerumque testa tra, qui fucus aqua deprehenditur diluente facticium colorem, cum verus ille non nisi oleo resolvatur et unguentarii propter colorem eo maxime utantur. canitia in vasis summa est, media vero pars umidior, ut diximus.

92 floris natura aspera, excafactoria, stomacho inutilis, sudorem ciet, alsol in vino et aqua, acopis et zmecticis utilis. detrahit et ex palpebris pilos. ima faecis concutiuntur, ut croci color redeat.

Praeter haec etiamnum appellatur in salinis salsugo, ab aliis salsilago, tota liquida, a marina aqua salsiore vi distans. —

93 Aliud etiamnum liquoris exquisiti genus, quod garum vocavere, intestinis piscium ceterisque, quae abicienda essent, sale maceratis, ut sit illa putrescentium sanies. hoc olim conficiebatur ex pisce, quem Graeci garon vocabant, capite eius usto suffitu extrahi secundas monstrantes,

94 nunc e scombros pisce laudatissimum in Carthaginis spartariae cetariis — sociorum id appellatur —, singulis milibus nummum permutantibus congios fere binos. nec liquor ullus paene praeter unguenta maiore in pretio esse coepit, nobilitatis etiam gentibus. scombros et Mauretania Baeticaeque etiam Carteia ex oceano intrantes capiunt, ad nihil aliud utiles. laudantur et Clazomenae garo Pompeique et Leptis, sicut muria Antipolis ac Thurii, iam vero et Delmatia. —

95 Vitium huius est allex atque imperfecta nec colata faex. coepit tamen et privatim ex inutili pisciculo minimoque confici. apuam nostri, alhyen Graeci vocant, quoniam is pisciculus e pluvia nascatur. Foroiulienses piscem, ex quo faciunt, lupum appellant. transiit deinde in luxuriam, creveruntque genera ad infinitum, sicuti garum ad colorem mulsi veteris adeoque suavitatem dilutum, ut bibi possit. aliud vero est castimoniarum superstitioni etiam sacrisque Iudaeis dicatum, quod fit e piscibus squama carentibus. sic allex pervenit ad ostreas, echinos, urticas maris, mullorum iocinera, innumerisque generibus ad sapores gulae coepit sal tabescere.

96 Haec obiter indicata sint desiderii vitae. et ipsa tamen non nullius usus in medendo. namque et allece scabies pecoris sanatur infusa per cutem incisam, et contra canis morsus draconisve marini prodest, in linteolis autem concerptis inponitur,

97 et garo ambusta recentia sanantur, si quis infundat ac non nomet garum. contra canum quoque morsus prodest maximeque crocodili et ulceribus, quae serpunt, aut sordidis. oris quoque et aurium ulceribus aut doloribus mirifice prodest. muria quoque sive illa salsugo spissat, mordet, extenuat, siccatur, dysintericis utilis, em si nomen intestina corripit, ischiadicis, coeliacis veteribus infunditur. fotu quoque apud mediterraneos aquae marinae vicem pensat.

98 Salis natura per se ignea est et inimica ignibus, fugiens eos, omnia erodens, corpora vero adstringens, siccans, adligans, defuncta etiam a putrescendi tabe vindicans, ut durent ea per saecula, in medendo vero mordens, adurens, repurgans, extenuans, dissolvens, stomacho tantum inutilis, praeterquam ad excitandam aviditatem. adversus serpentium morsus cum origano, melle, hysopo, contra cerasten cum origano et cedria aut pice aut melle auxr,

99 contra scolopendras ex aceto potus, adversus scorpionum ictus cum quarta parte lini seminis et oleo vel aceto inlitus, adversus crabrones vero et vespas similiaque ex aceto, ad heterocranias capitisque ulcera et pusulas papulasve et incipientes verrucas cum sebo vitulino, item oculorum remediis et ad excrescentes ibi carnes totiusque corporis pterygia, sed in oculis peculiariter, ob id collyriis emplastrisque additus — ad haec maxime probatur Tattaeus aut Caunites —,

100 ex ictu vero suffusus cruore oculis suggillatisque cum murra pari pondere ac melle aut cum hysopo ex aqua calida, utque foveantur salsugine — ad haec Hispaniensis eligitur —, contraque suffusiones oculorum cum lacte in coticulis teritur, privatim suggillationibus in linteolo involutus crebroque ex aqua ferventi inpositus, ulceribus oris manantibus in linteolo concerpto, gingivarum tumori infricatus et contra scabritiem linguae fractus comminutusque.

101 aiunt dentes non erodi nec putrescere, si quis cotidie mane ieiunus salem contineat sub lingua, donec liquescat. lepras idem et furunculos et psoras emendat cum passa uva exempto eius ligno et sebo bubulo atque origano ac fermento vel pane; maxime Thebaicus ad haec et pruritus eligitur.

tonsillis et uvis cum melle prodest quicumque, ad anginas hoc amplius cum oleo et aceto eodem tempore extra faucibus inlitus cum pice liquida.

102 emollit et alvum vino mixto, innoxie et taeniarum genera pellit in vino potus. aestus balnearum convalescentes ut tolerare possint, linguae subditus praestat. nervorum dolores, maxime circaumeros et renes, in saccis aqua ferventi crebro candefactus levat, colum torminaeque et coxarum dolores potus et in isdem saccis inpositus candens, podagras cum farina ex melle et oleo tritas, ibi maxime usurpanda observatione, quae totis corporibus nihil esse utilius sale et sole dixit. utique cornea videmus corpora piscatorum, sed hoc praecipuum iudicatur in podagris.

103 tollit et clavos pedum, item perniones. ambustis ex oleo inponitur aut commanducatus pusulasque reprimit, ignibus vero sacris, ulceribus, quae serpant, ex aceto aut hysopo, carcinomatis cum uva taminia, phagedaenis ulcu tostus cum farina hordei, superinposito linteolo madente vino. morbo regio laborantes, donec sudent ad ignem, contra pruritus, quos sentiunt, ex oleo et aceto infricatus iuvat, fatigatos ex oleo.

104 multi et hydropicos sale curavere fervoresque febrinum cum oleo perunxere et tussim veterem linctu eius discutere, clysteribus infudere ischiadicis, ulcu excrescentibus vel putrescentibus inposuere, crocodilorum morsibus ex aceto in linteolis ita, ut battuerentur ante his ulcera. bibitur et contra opium ex aceto mulso, luxatis inponitur cum farina et melle, item extuberationibus.

105 dentium dolori cum aceto fatus et inlitus cum resina prodest. ad omnia autem spuma salis iucundior utiliorque. sed quicumque sal acopis additur ad excalfactiones, item zmegmatis ad extendendam cutem levandamque. pecorum quoque scabiem et boum inlitus tollit datusque lingendus et oculis iumentorum inspuitur. haec de sale dicta sint.

106 Non est differenda et nitri natura, non multum a sale distans et eo diligentius dicenda, quia palam est medicos, qui de eo scripserunt, ignorasse naturam nec quemquam Theophrasto diligentius tradidisse.

Exiguum fit apud Medos canescentibus siccitate convallibus, quod vocant halmyraga, minus etiam in Thracia iuxta Philippos, sordidum terra, quod appellant agrium.

107 nam quercu cremata numquam multum factitatum est et iam pridem in totum omissum. aquae vero nitrosae plurimis locis reperiuntur, sed sine viribus densandi. optimum copiosumque in Clitis Macedoniae, quod vocant Chalestricum, candidum purumque, proximum sali. lacus est nitrosus exiliente, e medio dulci fonticulo. ibi fit nitrum circa canis ortum novenis diebus totidemque cessat ac rursus innatat et deinde cessat.

108 quo apparet soli naturam esse, quae gignat, quoniam compertum est nec soles proficere quicquam, cum cesset, nec imbres. mirum et illud, scatebra fonticuli semper emicante lacum neque augeri neque effluere. iis autem diebus, quibus gignitur, si fuere imbres, salsius nitrum faciunt, aquilones deterius, quia validius commovent limum.

109 Et hoc quidem nascitur, in Aegypto autem conficitur, multo abundantius, sed deterius, nam fuscum lapidosumque est. fit paene eodem modo quo sal, nisi quod salinis mare infundunt, Nilum autumno nitrariis. hae accedente Nilo rigantur, decedente madent suco nitri XL diebus continuis, non ut in Macedonia statis. si etiam imbres adfuerunt, minus e flumine addunt, statimque ut densari coeptum est, rapitur, ne resolvatur in nitrariis. hic quoque olei natura intervenit, ad scabiem animalium utilis.

110 ipsum autem conditu in acervis durat. mirum in lacu Ascanio et quibusdam circa Chalcida fontibus summas aquas dulces esse potarique, inferiores nitrosas. — In nitro optimum quod

tenuissimum, et ideo spuma melior, ad aliqua tamen sordidum, tamquam ad inficiendas purpuras tincturasque omnes. magnus et vitro usus, qui dicitur suo loco. —

111 Nitrariae Aegypti circa Naucraticum et Memphin tantum solebant esse, circa Memphin deteriores. nam et lapidescit ibi in acervis, multique sunt cumuli ea de causa saxei. faciunt ex his vasa nec non et frequenter liquatum cum sulphure coquentes. in carnibus quoque, quas inveterari volunt, illo nitro utuntur. sunt ibi nitrariae, in quibus et rufum exit a colore terrae.

112 Spumam nitri, quae maxime laudatur, antiqui negabant fieri, nisi cum ros cecidisset praegnantibus nitrariis, sed nondum parientibus; itaque non fieri incitatis, etiamsi caderet.

113 alii acervorum fermento gigni existimavere. proxima aetas medicorum aphronitrum tradidit in Asia colligi in speluncis molibus destillans — specus eos colligas vocant —, dein siccari sole. optimum putatur Lydium; probatio, ut sit minime ponderosum et maxime friabile, colore paene purpureo. hoc in pastillis adfertur, Aegyptum in vasis picatis, ne liquescat; vasa quoque ea sole inarescentia perficiuntur.

114 Nitri probatio, ut sit tenuissimum et quam maxime spongeosum fistulosumque. adulteratur in Aegypto calce, deprehenditur gustu. sincerum enim statim resolvitur, adulteratum pungit calce et aspersum reddit odorem vehementer. uritur in testa opertum, ne exultet. alias igni non exilit nitrum, nihilque gignit aut alit, cum in salinis herbae gignantur et in mari tot animalia, tantum algae.

115 sed maiorem esse acrimoniam nitri apparet non hoc tantum argumento, sed et illo, quod nitrariae calciamenta protinus consumunt, alias salubres oculorumque claritati utiles. in nitrariis non lippiunt; ulcera allata eo celerrime sanantur, ibi facta tarde. ciet et sudores cum oleo perunctis corpusque emollit. in pane salis vice utuntur Chalestraeo, ad raphanos Aegyptio; teneriores eos facit, sed obsonia alba et deteriora, olera viridiora. in medicina autem calfacit, extenuat, mordet, spissat, siccatur, exulcerat,

116 utile iis, quae evocanda sint aut discutienda et lenius mordenda atque extenuanda, sicut in papulis pusulisque. quidam in hoc usu accensum vino austero restingunt atque ita trito in balneis utuntur sine oleo. sudores nimios inhibet cum iride arida adiecto oleo viridi. extenuat et cicatrices oculorum et scabritias genarum cum fico inlitum aut decoctum in passo ad dimidias partes — item contra argema —,

117 oculorum ungues decoctum in passo cum mali Punici calyce; adiuvat claritatem visus cum melle inunctum. prodest dentium dolori, ex vino si cum pipere collunatur; item cum porro decoctum nigrescentes dentes, crematum dentifricio, ad colorem reducit. capitis animalia et lendes necat cum Samia terra inlitum ex oleo. auribus purulentis vino liquatum infunditur, sordes eiusdem partis erodit ex aceto, sonitus et tinnitus discutit siccum additum.

118 vitiliginis albas cum creta Cimolia aequo pondere ex aceto in sole inlitum emendat. furunculos admixtum resinae extrahit; cum uva alba passa nucleis eius simul tritis testium inflammationi occurrit, item eruptionibus pituitae in toto corpore cum axungia, contraque canis morsus adda et resina inlitis. cum aceto inlinitur sic et serpentium morsibus; phagedaenis et ulceribus, quae serpunt aut putrescunt, cum calce ex aceto. hydropicis cum fico tusum datur inliniturque.

119 discutit et tormina, si decoctum bibatur pondere drachmae cum ruta vel aneto vel cumino. reficit lassitudines cum oleo et aceto perunctorum, et contra algores horroresque prodest manibus pedibusque confricatis cum oleo. conprimit et pruritus suffusorum felle, maxime cum aceto instillatum. succurrit et venenis fungorum ex posca potum aut, si buprestis hausta sit, ex aqua, vomitionesque evocat.

120 in facie quoque exulcerationes sanat cum melle et lacte bubulo. ambustis tostum, donec nigrescat, tritumque inlinitur. infunditur vesicae et renium dolori aut rigori corporum nervorumque doloribus. paralyti in lingua cum pane inponitur.

121 suspiriosis in tisana sumitur. tussim veterem sanat flore mixto galbano, resinae terebinthinae pari pondere omnium ita, ut fabae magnitudo devoretur. coquitur dilutumque postea cum pice liquida sorbendum in angina datur.
Flos eius cum oleo cypreo et articulorum doloribus in sole iucundus est. regium quoque morbum extenuat in potione vini et inflationes discutit, sanguinis profluvium e naribus sistit ex ferventi aqua vapore naribus raptio.

122 porriginem alumine permixto tollit, alarum virus ex aqua cottidiano fotu, ulcera ex pituita nata cera permixtum, quo genere nervis quoque prodest. coeliacis infunditur. perungui ante accessiones frigidas nitro et oleo multi praecepere, sicut adversus lepras, lentigines; podagris in balneis uti. solia nitri prosunt atrophis, opisthotonis, tetanis. — Sal nitrum sulphuri concoctum in lapidem vertitur.

123 Oearum genera diximus in naturis aquatilium marinorum. quidam ita distinguunt: alias ex his mares tenui fistula spissioresque, persorbentes, quae et tinguntur in deliciis, aliquando et purpura; alias feminas maioribus fistulis ac perpetuis; maribus alias duriores, quas appellant tragos, tenuissimis fistulis atque densissimis. candidae cura fiunt: emollissimis recentes per aestatem tinctae salis spuma ad lunam et pruinas sternuntur inversae, hoc est qua parte adhaesere, ut candorem bibant.

124 animal esse docuimus, etiam cruore inhaerente. aliqui narrant et auditu regi eas contrahique ad sonum, exprimentes abundantiam umoris, nec avelli petris posse, ideo abscidi ac saniem remittere, quin et eas, quae ab aquilone sint genitae, praeferunt ceteris, nec usque diutius durare spiritum medici adfirmant. sic et prodesse corporibus, quia nostro suum misceant, et ideo magis recentes magisque umidas, se minus in calida aqua minusque unctas aut unctis corporibus inpositas et spissas minus adhaerentes.

125 mollissimum genus earum penicilli. oculorum tumores sedant ex mulso inpositi, iidem abstergendae lippitudini, utilissime ex aqua; tenuissimos esse mollissimosque oportet. inponuntur et spongeae ipsae epiphoris ex posca et ex aceto calido ad capitis dolores. de cetero recentes discutunt, mitigant, molliunt, veteres non glutinant vulnera. usus earum ad abstergenda, fovenda, operienda a fotu, dum aliud inponatur.

126 ulcera quoque umida et senilia inpositae siccant. fracturae et vulnera spongeis utilissime foveantur. sanguis rapitur in secando, ut curatio perspicui possit. et ipsae vulnerum inflammationibus inponuntur nunc siccae, nunc aceto adpersae nunc vino, nunc ex aqua frigida; ex aqua vero caelesti inpositae secta recentia non patiuntur intumescere.

127 inponuntur et integris partibus, sed fluctione occulta laborantibus, quae discutienda sit, et iis, quae apostemata vocant, melle decocto perunctis, item articulis alias aceto salso madidae, alias e posca; si ferveat impetus, ex aqua, eadem callo e salsa, at contra scorpionum ictus ex aceto. in vulnerum curatione et sucidae lanae vicem implent ex eadem; differentia haec, quod lanae emolliunt, spongeae coercent rapiuntque vitia ulcu.

128 circumligantur et hydropicis siccae vel ex aqua tepida poscave, utcumque blandiri opus est operirive aut siccare cutem. inponuntur et iis morbis, quos vaporari oporteat, ferventi aqua perfusae expressaeque inter duas tabulas. sic et stomacho prosunt et in febris contra nimios ardores, sed

splenicis e posca, ignibus sacris ex aceto efficaciores quam aliud; inponi oportet sic, ut sanas quoque partes spatiose operiant.

129 sanguinis profluvium sistunt ex aceto aut frigida, livorem ab ictu recentem ex aqua salsa calida saepius mutata tollunt, testium tumorem doloremque ex posca. ad canum morsus utiliter concisae inponuntur ex aceto aut frigida aut melle, abunde subinde umectandae. Africanæ cinis cum porri sectivi suco sanguinem reicientibus haustus, aliis ex frigida, prodest. idem cinis vel cum oleo vel cum aceto fronti inlitis tertianas tollit.

130 privatim Africanæ ex posca tumorem discutit, omnium autem cinis cum pice crematarum sanguinem sistit vulnerum; aliqui raras tantum ad hoc cum pice urunt. et oculorum causa comburuntur in cruda olla figulini operis, plurimum proficiente eo cinere contra scabritias genarum excrescentesque carnes et quicquid opus sit ibi destringere, spissare, explere.

131 utilius in eo usu lavare cinerem. praestant et strigilium vicem linteorumque adfectis corporibus. et contra solem apte protegunt capita. medici inscitia ad duo nomina eas rede gere, Africanas, quarum firmitus sit robur, Rhodiacasque ad fovendum molliores. nunc autem mollissimae circa muros Antiphelli urbis reperiuntur. Trogus auctor est circa Lyciam penicillos mollissimos nasci in alto, unde ablatae sint spongeae, Polybius super aegrum suspensos quietiores facere noctes. Nunc praevertemur ad marina animalia.

LIBER XXXII

1 Ventum est ad summa naturae exemplorumque per rerum ordinem, et ipsum sua sponte occurrit inmensum potentiae occultae documentum, ut prorsus neque aliud ultra quaeri debeat nec par ac simile possit inveniri, ipsa se vincente natura, et quidem numerosis modis. quid enim violentius mari ventisve et turbinibus ac procellis? quo maiore hominum ingenio in ulla sui parte adiuta est quam velis remisque? addatur his et reciproci aestus inenarrabilis vis versumque totum mare in flumen.

2 tamen omnia haec pariterque eodem inpellentia unus ac parvus admodum pisciculus, echenais appellatus, in se tenet. ruant venti licet, saeviant procellae: imperat furori viresque tantas compescit et cogit stare navigia, quod non vincula ulla, non ancorae pondere inrevocabili iactae. infrenat impetus et domat mundi rabiem nullo suo labore, non renitendo aut alio modo quam adhaerendo.

3 hoc tantulo satis est, contra tot impetus ut vetet ire navigia. sed armatae classes inponunt sibi turrium propugnacula, ut in mari quoque pugnetur velut e muris. heu vanitas humana, cum rostra illa aere ferroque ad ictus armata semipedalis inhibere possit ac tenere devincta pisciculus! fertur Actiaco Marte tenuisse praetoriam navem Antoni properantis circumire et exhortari suos, donec transiret in aliam, ideoque Caesariana classis impetu maiore protinus venit.

4 tenuit et nostra memoria Gai principis ab Astura Antium renavigantis — ut res est, etiam auspicalis pisciculus, siquidem novissime tum in urbem reversus ille imperator suis telis confossus est —, nec longa fuit illius morae admiratio, statim causa intellecta, cum e tota classe quinquere mis sola non proficeret, exilientibus protinus qui quaererent circa navem. invenere adhaerentem gubernaculo ostendeturque Gaio indignanti hoc fuisse, quod se revocaret quadringentorumque remigum obsequio contra se intercederet.

5 constabat peculiariter miratum, quomodo adhaerens tenuisset nec idem polleret in navigium receptus. qui tunc posteaque videre eum, limaci magnae similem esse dicunt. nos plurium opiniones posuimus in natura aquatiliū, cum de eo diceremus, nec dubitamus idem valere omnia ea genera, cum celebri et consecrato etiam exemplo apud Cnidiam Venerem conchas quoque esse eiusdem potentiae credi necesse sit.

6 e nostris quidam Latine moram appellavere eum, mirumque, e Graecis alii lubricos partus atque procidentes continere ad maturitatem adalligatum, ut diximus, prodiderunt, alii sale adservatum adalligatumque gravidis partus solvere, ob id alio nomine odinolyten appellari. quocumque modo ista se habent, quis ab hoc tenendi navigia exemplo de ulla potentia naturae vique et effectū in remediis sponte nascentium rerum dubitet?

7 Quid? non et sine hoc exemplo per se satis esset ex eodem mari torpedo? etiam procul et e longinquo, vel si hasta virgave attingatur, quamvis praevalidos lacertos torpescere, quamlibet ad cursum veloces alligari pedes? quod si necesse habemus fateri hoc exemplo esse vim aliquam, quae odore tantum et quadam aura corporis sui adficiat membra, quid non de remediorum omnium momentis sperandum est?

8 Non sunt minus mira quae de lepore marino traduntur. venenum est aliis in potu aut cibo datus, aliis etiam visu, siquidem gravidae, si omnino adspexerint feminam ex eo genere dumtaxat, statim nausiant et redundatione stomachi vitium fatentur ac deinde abortum faciunt. remedio est mas ob id induratus sale, ut in brachialibus habeant. eadem res in mari ne tactu quidem nocet. vescitur eo unum tantum animalium, ut non intereat, mullus piscis; tenerescit tantum et inertior viliorque fit.

9 homines, quibus in tactus est, piscem olent; hoc primo argumento veneficium id deprehenditur. cetero moriuntur totidem in diebus, quot vixerit lepus, incertique temporis veneficium id esse auctor est Licinius Macer. in India addfirmant non capi viventem invicemque ibi hominem illi pro veneno esse ac vel digito omnino in mari tactum mori, esse autem multo ampliorem, sicuti reliqua animalia.

10 Iuba in iis voluminibus, quae scripsit ad C. Caesarem Aug. F. de Arabia, tradit mitulos ternas heminas capere, cetos sescentorum pedum longitudinis et trecentorum sexaginta latitudinis in flumen Arabiae intrasse, pinguique eius mercatores negotiatos, et omnium piscium adipe camelos perungui in eo situ, ut asilos ab iis fugent odore.

11 Mihi videntur mira et quae Ovidius prodidit piscium ingenia in eo volumine, quod halieuticon inscribitur: scarum inclusum nassis non fronte erumpere nec infestis viminibus caput inserere, sed aversum caudae ictibus crebris laxare fores atque ita retrorsum repere, quem luctatum eius si forte alius scarus extrinsecus videat, adprehensa mordicus cauda adiuvere nisus erumpentis; lupum rete circumdatum harenas arare cauda atque ita condi, dum transeat rete;

12 murenam maculas adpetere ipsas consciam teretis ac lubrici tergi, tum multiplici flexu laxare, donec evadat; polypum hamos adpetere brachiisque complecti, non morsu, nec prius dimittere, quam escam circumroserit, aut harundine levatum extra aquam. scit et mugil esse in esca hamum insidiasque non ignorat, aviditas tanta est, ut cauda verberando excutiat cibum.

13 minus in providendo lupo sollertiae habet, sed magnum robur in paenitendo. nam is, ut haesit in hamo, tumultuoso discursu laxat volnera, donec excidant insidiae. murenae amplius devorant quam hamum, admovent dentibus lineas atque ita erodunt. anthias tradit idem infixio hamo inveretere se, quoniam sit in dorso cultellata spina, eaque liniam praesecare.

14 Licinius Macer murenas feminini tantum sexus esse tradit et concipere a serpentibus, ut diximus — ob id sibilo a piscatoribus tamquam a serpentibus evocari et capi — et pinguescere, iactato fusti non interemi, easdem ferula protinus. animam in cauda habere certum est eaque icta celerrime exanimari, ad capitis ictum difficulter. novacula pisce qui attacti sunt, ferrum olent. durissimum esse piscium constat qui orbis vocetur; rotundus est, sine squamis totusque capite constat. — (Loligo quotiens cernatur extra aquam volitans, tempestates nuntiari). —

15 Trebius Niger xiphian, id est gladium, rostro mucronato esse, ab hoc naves perfossas mergi; in oceano ad locum Mauretaniae, qui Cottae vocetur, non procul Lixo flumine idem lolligines evolare ex aqua tradit tanta multitudine, ut navigia demergant.

16 E manu vescuntur pisces in pluribus quidem Caesaris villis, sed — quae veteres prodidere in stagnis, non piscinis, admirati — in Heloro Siciliae castello non procul Syracusis, item in Labrayndi Iovis fonte anguillae et in aures additas gerunt, similiter in Chio iuxta Senum delubrum, in Mesopotamiae quoque fonte Chabura, de quo diximus, pisces.

17 nam in Lycia Myris in fonte Apollinis, quem Curium appellant, ter fistula vocati veniunt ad augurium. diripere eos carnes abiectas laetum est consultantibus, caudis abigere dirum. Hieropoli Syriae in lacu Veneris aedituorum vocibus parent, vocati veniunt exornati auro, adulantes scalpuntur, ora hiantia manibus inserendis praebent. in Stabiano Campaniae ad Herculis petram melanuri in mari panem abiectum rapiunt, iidem ad nullum cibum, in quo hamus sit, accedunt.

18 Nec illa in novissimis mira, amarus esse pisces ad Pelen insulam et ad Clazomenas, contra scopulum Siciliae ac Leptim Africae et Euboeam et Durrachium, rursus ita salsos, ut possint salsamenta existumari, circa Cephallaniam et Ampelon, Paron et Deli petras, in portu eiusdem insulae dulces. quam differentiam pabulo constare non est dubium.

19 Apion piscium maxime mirum esse tradit porcum, quem Lacedaemoni orthagoriscum vocent; grunnire eum, cum capiatur. esse vero illam naturae accedentiam - quod magis miremur — etiam in locis quibusdam, adposito occurret exemplo, siquidem salsamenta omnium generum in Italia Beneventi refici constat.

20 Pisces marinos in usu fuisse protinus a condita Roma auctor est Cassius Hemina, cuius verba de ea re subiciam: Numa constituit ut pisces, qui squamosi non essent, ni polluerent, parsimonia commentus, ut convivia publica et privata cenaque ad pulvinaria facilius comparerentur, ni qui ad polluctum emerent pretio minus parcerent eaque praemercentur.

21 Quantum apud nos Indicis margaritis pretium est, de quis suo loco satis diximus, tantum apud Indos curialio; namque ista persuasione gentium constant. gignitur et in Rubro quidem mari, sed nigrius, item in Persico — vocatur lace —, laudatissimum in Gallico sinu circa Stoechadas insulas et in Siculo circa Aeolias ac Drepana. nascitur et apud Graviscas et ante Neapolim Campaniae maximeque rubens, sed molle et ideo vilissimum Erythris.

22 forma est ei fruticis, colos viridis. bacae eius candidae sub aqua et molles, exemptae confestim durantur et rubescunt qua corna sativa specie atque magnitudine. aiunt tactu protinus lapidescere, si vivat; itaque occupari evellique retibus aut acri ferramento praecidi, qua de causa curialium vocitatum interpretantur. probatissimum quam maxime rubens et quam ramosissimum nec scabiosum aut lapideum aut rursus inane et concavum.

23 auctoritas bacarum eius non minus Indorum viris quoque pretiosa est quam feminis nostris uniones gestamen amoliendis periculis arbitrantur. ita et decore et religione gaudent. prius quam hoc notesceret, Galli gladios, scuta, galeas adornabant eo. nunc tanta paenuria est vendibili merce, ut perquam raro cernatur in suo orbe.

24 surculi infantiae adalligati tutelam habere creduntur contraque torminum ac vesicae et calculorum mala in pulverem igni redacti potique cum aqua auxiliantur, simili modo ex vino poti aut, si febris sit, ex aqua somnum adferunt — ignibus diu repugnat —, sed eodem medicamine saepius poto tradunt lienem quoque absumi. sanguinem reicientibus excreantibusve medetur cinis eorum; miscetur oculorum medicamentis, spissat enim ac refrigerat, ulcu cava explet, cicatrices extenuat.

25 Quod ad repugnantiam rerum attinet, quam Graeci antipathian vocant, nihil est usquam venenatius quam in mari pastinaca, utpote cum radio eius arbores necari dixerimus. hanc tamen persequitur galeos, idem et alios quidem pisces, sed pastinacas praecipue, sicut in terra mustela serpentes — tanta est aviditas ipsius veneni —, percussis vero ab ea medentur et hic quidem, sed et mullus ac laser,

26 spectabili naturae potentia, in iis quoque, quibus et in terris victus est, sicut fibris, quos castoras vocant et castorea testes eorum. amputari hos ab ipsis, cum capiantur, negat Sextius diligentissimus medicinae, quin immo parvos esse substrictosque et adhaerentes spinae, nec adimi sine vita animalis posse; adulterari autem renibus eiusdem, qui sint grandes, cum veri testes parvi admodum reperiantur;

27 praeterea ne vesicas quidem esse, cum sint geminae, quod nulli animalium; in iis folliculis inveniri liquorem et adservari sale; itaque inter probationes falsi esse folliculos geminos ex uno nexu dependentes, quod ipsum corrumpi fraude conicientium cummim cum sanguine aut Hammoniacum, quoniam Hammoniacy coloris esse debeant circumdati, liquore veluti mellis cerosi, odore graves, gustu amaro et acri, friabiles. efficacissimi e Ponto Galatiaque, mox Africa.

28 sternumenta olfactu movent. somnum conciliant cum rosaceo et peucedano peruncto capite et per se poti ex aqua, ob id phreneticis utiles; iidem lethargicos odoris suffitu excitant volvarumque exanimationes vel subditu, ac menses et secundas cient II drachmis cum puleio ex aqua poti.

29 medentur et vertigini, opisthotono, tremulis, spasticis, nervorum vitiis, ischiadicis, stomachicis, paralyticis, perunctis omnibus, vel triti ad crassitudinem mellis cum semine viticis ex aceto ac rosaceo. sic et contra comitiales sumpti, poti vero contra inflationes, tormina, venena.

30 differentia tantum contra genera est mixturae, quippe adversus scorpiones ex mulso ita, ut vomitione reddantur aut ut contineantur cum ruta, adversus chalcidas cum myrtite, adversus cerasten et presteras cum panace aut ruta ex vino, adversus ceteras serpentes cum vino. dari binas drachmas satis; eorum, quae adiciantur, singulas.

31 auxiliantur privatim contra viscum ex aceto, adversus aconitum ex lacte aut aqua, adversus helleborum album ex aqua mulsa nitroque. medentur et dentibus infusi cum oleo triti in aurem, a cuius parte doleant, aurium dolori melius, si cum meconio. claritatem visus faciunt cum melle Attico inunctis. cohibent singultus ex aceto. urina quoque fibri resistit venenis et ob id in antidota additur. adservatur autem optime in sua vesica, ut aliqui existumant.

32 Geminus similiter victus in aquis terrae et testudinum effectusque par, honore habendo vel propter excellens in usu pretium figuraeque proprietatem. sunt ergo testudinum genera terrestres, marinae, lutariae et quae in dulci aqua vivunt. has quidam e Graecis emydas appellant.

33 Terrestrium carnes suffitionibus propriae magicisque artibus refutandis et contra venena salutare produntur. plurimae in Africa. hae ibi amputato capite pedibusque pro antidoto dari dicuntur et e iure in cibo sumptae strumas discutere, lienes tollere, item comitiales morbos. sanguis earum claritatem visus facit, discutit suffusiones oculorum. et contra serpentium omnium et araneorum ac similium et ranarum venena auxilium servato sanguine in farina pilulis factis et, cum opus sit, in vino datis. felle testudinum cum Attico melle glaucomata inungi prodest.

34 scorpionum plagae instillant. tegimenti cinis vino et oleo subactus pedum rimas ulceraque sanat. squamae e summa parte derasae et in potu datae venerem cohibent. eo magis hoc mirum, quoniam totius tegimenti farina accendere traditur libidinem. urinam aliter earum quam in vesica dissectarum inveniri posse non arbitror et inter ea esse hoc quoque, quae portentose Magi demonstrant, adversus aspidum ictus singularem, efficacior tamen, ut aiunt, cimicibus admixtis. ova durata inlinuntur strumis et ulceribus frigore aut adustione factis. sorbentur in stomachi doloribus.

35 Marinarum carnes admixtae ranarum carnibus contra salamandras praelare auxiliantur, neque est testudine aliud salamandrae adversus. sanguine alopeciarum inanitas et porrigo omniaque capitis ulcera curantur; inarescere eum oportet lenteque ablui. instillatur et dolori aurium cum lacte mulierum. adversus morbos comitiales manditur cum polline frumenti, miscetur autem sanguinis heminis III aceti hemina.

36 datur et suspiriosis, sed tum hemina vini additur; his et cum hordeacea farina, aceto quoque admixto, ut sit quod devoretur fabae magnitudine; et haec singula et matutina et vespera dantur, dein post aliquot dies bina vespera. comitialibus instillatur ore diducto; iis, qui modice corripiantur spasmis, cum castores clystere infunditur.

37 quod si dentes ter annis collunatur testudinum sanguine, immunes a dolore fiant. et anhelitus discutit quasque orthopnoeas vtn; ad has in polenta datur. fel testudinum claritatem oculorum facit, cicatrices extenuat, tonsillas sedat et anginas et omnia oris vitia, privatim nomas ibi, item testium.

naribus inlitum comitiales erigit attollitque. idem cum vernatione anguium aceto admixto unice purulentis auribus prodest. quidam bubulum fel admiscent decoctarum carnum testudinis suco, addita aequè vernatione anguium;

38 sed vino testudinem excocunt. oculorum utique vitia omnia fel inunctum cum melle emendat, suffusiones etiam marinae fel cum fluviatilis sang et lacte. capillus mulierum inficitur felle. contra salamandras vel sucum decoctae bibisse satis est.

39 Tertium genus testudinum est in caeno et paludibus viventium. latitudo his et in dorso pectori similis nec convexo curvata calice, ingrata visu. ex hac quoque tamen aliqua contingunt auxilia. tres namque in succensa sarmenta soiectae dividendibus se tegumentis rapiuntur, tum evolsae carnes earum cocuntur in congio aquae sale modice addito; ita decoctarum ad tertias partes sucus paralysim et articulares morbos sentientibus bibitur. detrahit idem fel pituitas sanguinemque vitiatum. sistitur ab eo remedio alvus aquae frigidae potu.

40 E quarto genere testudinum, quae sunt in omnibus, divolsarum pingua cum aizoo herba tunsa admixto unguento et semine illi, si ante accessiones perunguntur aegri praeter caput, mox convoluti calidam aquam bibant, quartanis liberare dicuntur. hanc testudinem XV luna capi oportere, ut plus pinguium reperiatur, verum aegrum XVI luna perungi. ex eodem genere testudinum sanguis instillatus cerebro corporis dolores sedat, item strumas.

41 sunt qui testudinum sanguinem cultro aereo supinarum capitibus praecisis excipi novo fictili iubeant, ignem sacrum cuiuscumque generis sanguine inlini, item capitis ulcera manantia, verrucas. iidem promittunt testudinum omnium fimo panos discuti; et, quod incredibile dictu sit, aliqui tradunt tardius ire navigia testudinis pedem dextrum vehentia.

42 Hinc deinde in morbos digeremus aquatilia, non quia ignoremus gratiorem esse universitatem animalium maiorisque miraculi, sed hoc utilius est vitae, contributa habere remedia, cum aliud alii prosit, aliud alibi facilius inveniatur.

43 Venenatum mel diximus ubi nasceretur. auxilio est piscis aurata in cibo. vel si ex melle sincero fastidium cruditasve, quae fit gravissima, incidat, testudinem circumcisis pedibus, capite, cauda decoctam antidotum esse auctor est Pelops, scincum Apelles. quid esset scincus diximus, saepius vero quantum veneficii in menstruis mulierum.

44 contra ea omnia auxr, ut diximus, mullus, item contra pastinacam et scorpiones terrestres marinosque et dracones, phalangia inlitus sumptusve in cibo, eiusdem recentis e capite cinis contra omnia venena, privatim contra fungos. mala medicamenta inferri negant posse aut certe nocere stella marino volpino sanguine inlita et adfixa limini superiori aut clavo aereo ianuae.

45 draconis marini scorpionumque ictus carnibus earum inpositis, item araneorum morsus sanantur. in summa contra omnia venena vel potu vel ictu vel morsu noxia sucus earum e iure decoctarum efficacissimus habetur.

Sunt et servatis piscibus medicinae, salsamentorumque cibus prodest a serpente percussis et contra bestiarum ictus mero subinde hausto ita, ut per satiem cibus vomitione reddatur,

46 peculiariter a chalcide, ceraste aut quas seipas vocant aut elope, dipsade percussis. contra scorpionem largius sumi, sed non evomi, salsamenta prodest ita, ut sitis toleretur; et inponere plagis eadem convenit. contra crocodilorum quidem morsus non aliud praesentius habetur. privatim contra presteris morsum sarda prodest.

47 inponuntur salsamenta et contra canis rabiosi; vel si non sint ferro ustae plagae corporaque clysteribus exinanita, hoc per se sufficit. et contra draconem marinum ex aceto inponuntur. idem et cybio effectus. draco quidem marinus ad spinae suae, qua ferit, venenum ipse inpositus vel cerebro potest prodest.

48 Ranarum marinarum ex vino et aceto decoctarum sucus contra venena bibitur, et contra ranae rubetae venenum et contra salamandras vel e fluviatilibus; si carnes edantur iusve decoctarum sorbeatur, prosunt et contra leporem marinum et contra serpentes supra dictos, contra scorpiones ex vino.

49 Democritus quidem tradit, si quis extrahat ranae viventi linguam, nulla alia corporis parte adhaerente, ipsaque dimissa in aquam inpona supra cordis palpitationem mulieri dormienti, quaecumque interrogaverit, vera responsuram. addunt etiamnum alia Magi, quae si vera sint, multo utiliores vitae existuntur ranae quam leges; namque harundine transfixis a natura per os si surculus in menstruis defigatur a marito, adulterorum taedium fieri.

50 carnibus earum vel in hamum additis praecipue purpuras adlici certum est. iocur ranae geminum esse dicunt abicique formicis oportere; eam partem, quam adpetant, contra venena omnia esse pro antidoto. sunt quae in vepribus tantum vivunt, ob id rubetarum nomine, ut diximus, quas Graeci frunouj vocant, grandissimae cunctarum, geminis veluti cornibus, plenae veneficiorum.

51 mira de iis certatim tradunt auctores: inlatis in populum silentium fieri; ossiculo, quod sit in dextro latere, in aquam ferventem deiecto refrigerari vas nec postea fervere nisi exempto, id inveniri abiecta rana formicis carnibusque erosisi, singula in oleum addi; esse in sinistro latere quo deiecto fervere videatur, apocynon vocari,

52 canum impetus eo cohiberi, amorem concitari et iurgia addito in potionem, venerem adalo stimulari, rursus e dextro latere refrigerari ferventia; hoc et quartanas sanari adalo in pellicula agnina recenti aliasque febris, amorem inhiberi. ex isdem his ranis lien contra venena, quae fiant ex ipsis, auxr, iocur vero etiam efficacius.

53 Est colubra in aqua vivens. huius adipem et fel habentes qui crocodilos venentur mire adiuvari dicunt, nihil contra velua audente, efficacius etiamnum, si herba potamogiton misceatur. — Cancri fluviatiles triti potique ex aqua recentes seu cinere adservato contra venena omnia prosunt, privatim contra scorpionum ictus cum lacte asinino, si non sit, caprino aut quocumque; addi et vinum oportet.

54 necant eos triti cum ocimo admoti. eadem vis contra venenatorum omnium morsus, privatim scytalen et angues et contra leporem marinum ac ranam rubetam. cinis eorum servatus prodest pavore potus periclitantibus ex canis rabiosi morsu. quidam adiciunt Gentianam et dan in vino, et si iam pavor occupaverit, pastillos vino subactos devorandos ita praecipiunt.

55 decem vero cancris cum ocimi manipulo adligatis omnes, qui ibi sint, scorpiones ad eum locum coituos Magi dicunt, et cum ocimo ipsos cineremve eorum percussis inponunt. minus in omnibus his marini prosunt. Thrasyllus auctor est nihil aequè adversari serpentibus quam cancros; sues percussas hoc pabulo sibi mederi; cum sol sit in cancro, serpentes torqueri. —

56 Ictibus scorpionum carnes et fluviatilium coclearum resistunt crudae vel coctae. quidam ob id salsas quoque adservant. inponunt et plagis ipsis. — Coracini pisces Nilo quidem peculiare sunt, sed nos haec omnibus terris demonstramus. carnes eorum adversus scorpiones valent inpositae. — Inter venena piscium sunt porci marini spinae in dorso, cruciatu magno laesorum. remedio est limus ex reliquis piscium eorum corporis.

57 Canis rabidi morsibus potum expavescentibus faciem perungunt adipe vituli marini, efficacius, si medulla hyaenae et oleum e lentisco et cera misceantur. mureane morsus ipsarum capitis cinere sanantur.

58 et pastinaca contra suum ictum remedio est cinere suo ex aceto inlito vel alterius. cibi causa extrahi debet ex dorso eius quidquid croco simile est caputque totum; et hanc autem et omnia testacea modice colluunt cibis, quia saporis gratia perit. e lepore marino veneficium restingunt poti hippocampi. contra dorycnium echini maxime prosunt, et iis, qui sucum carpathi biberint, praecipue e iure sumpti. et cancri marini decocti ius contra dorycnium efficax habetur, peculiariter vero contra leprosi marini venena.

59 Et ostrea adversantur isdem, nec potest videri satis dictum esse de iis, cum palma mensarum diu iam tribuatur illis. gaudent dulcibus aquis et ubi plurimum influant amnes; ideo pelagia parva et rara sunt. gignuntur tamen et in petrosis carentibusque aquarum dulcium adventu, sicut circa Grynium et Myrinam. grandescunt sideris quidem ratione maxime, ut in natura aquatiliū diximus, sed privatim circa initia aestatis multo lacte praegnata atque ubi sol penetret in vada.

60 haec videtur causa, quare minora in alto reperiantur; opactias cohibet incrementum, et tristitia minus adpetunt cibos. variantur coloribus, rufa Hispaniae, fusca Illyrico, nigra et carne et testa Cerceis, praecipua vero habentur in quacumque gente spissa nec saliva sua lubrica, crassitudine potius spectanda quam latitudine, neque in lutosi capta neque in harenosi, sed solido vado, spondylo brevi atque non carnosio, nec fibris laciniosa ac tota in alvo.

61 addunt peritiores notam ambiente purpureo crine fibras, eoque argumento generosa interpretantur calliblephara ea appellantes. gaudent et peregrinatione transferrique in ignotas aquas. sic Brundisina in Averno compasta et suum retinere sucum et a Lucrino adoptare creduntur.

62 Haec sint dicta de corpore; dicemus et de nationibus, ne fraudentur gloria sua litora, sed dicemus aliena lingua quaeque peritissima huius censurae in nostro aevo fuit. sunt ergo Muciani verba, quae subiciam: Cyzicena maiora Lucrinis, dulciora Brittannicis, suaviora Medullis, acriora Ephesis, pleniora Iliciensibus, sicciora Coryphantenis, teneriora Histricis, candidiora Cerceiensibus. sed his neque dulciora neque teneriora ulla esse compertum est.

63 in Indico mari Alexandri rerum auctores pedalia inveniri prodidere, nec non inter nos nepotis cuiusdam nomenclatura tridacna appellavit, tantae amplitudinis intellegi cupiens, ut ter mordenda essent.

64 Dos eorum medica hoc in loco tota dicitur: stomachum unice reficiunt, fastidiis medentur, addiditque luxuria frigus obrutis nive, summa montium et maris ima miscens. emolliunt alvum leniter. eademque cocta cum mulso tenesmo, qui sine exulceratione sit, liberant. vesicarum ulcera quoque repurgant. cocta in conchis suis, uti clusa invenerint, mire destillationibus prosunt.

65 testae ostreorum cinis uvam sedat et tonsillas admixto melle, eodem modo parotidas, panos mammarumque duritias, caput ulcera ex aqua cutemque mulierum extendit; inspergitur et ambustis. et dentifricio placet. pruritibus quoque et eruptionibus pituitae ex aceto medetur. crudae si tundantur, strumas sanant et perniones pedum.

66 et algam maris theriacen esse Nicander tradit. plura eius genera, ut diximus, longo folio et rubente, latiore alia vel crispo. laudatissima quae in Creta insula iuxta terram in petris nascitur, tinguendis etiam lanis, ita colorem alligans, ut elui postea non possit. e vino iubet eam dari.

67 Alopecias replet hippocampi cinis nitro et adipe suillo mixtus aut sincerus ex aceto, praeparat autem saepiarum crustae farina medicamentis cutem; replet et muris marini cinis cum oleo, item echini cum carnibus suis cremati, fel scorpionis marini, ranarum quoque III, qui vivae in olla concrementur, cinis cum melle, melius cum pice liquida. capillum denigrant sanguisugae, quae in vino nigro diebus XXXX computuere.

68 alii in aceti sextariis II sanguisugarum sextarium in vase plumbeo putrescere iubent totidem diebus, mox inlini in sole. Sornatius tantam vim hanc tradit, ut, nisi oleum ore contineant qui tingunt, dentes quoque suco earum denigrari dicat. — Capitis ulceribus muricum vel purpurarum testae cinis cum melle utiliter inlinitur, conchyliorum vel, si non uratur, farina ex aqua, doloribus castoreum cum peucedano et rosaceo.

69 Omnium piscium fluviatilium marinorumque adipēs liquefacti sole admixto melle oculorum claritati plurimum conferunt, item castoreum cum melle. callionymi fel cicatrices sanat et carnes oculorum supervacuas consumit. nulli hoc piscium copiosius, ut existumavit Menander quoque in comoediis. idem piscis et uranoscopus vocatur ab oculo, quem in capite habet.

70 et coracini fel excitat visum, et marini scorpionis rufi cum oleo vetere aut melle Attico incipientes suffusiones discutit; inungi ter oportet intermissis diebus. eadem ratio albugines oculorum tollit. mullorum cibo aciem oculorum hebetari tradunt. lepus marinus ipse quidem venenatus est, sed cinis eius in palpebris pilos inutiles evolsos cohibet. ad hunc usum utilissimi minimi, item pectunculi salsi triti cum cedria, ranae, quas diopetas et calamitas vocant; earum sanguis cum lacrima vitis evolso pilo palpebris inlinatur.

71 tumorem oculorum ruboremque saepiae cortex cum lacte mulieris inlitus sedat et per se scabritias emendat; invertunt ita genas et medicamentum auferunt post paulum rosaceoque inungunt et pane inposito mitigant. eodem cortice et nyctalopes curantur, in farinam trito ex aceto inlito. extrahit et squamas eius cinis.

72 cicatrices oculorum cum melle sanat, pterygia cum sale et cadmia singulis drachmis, emendat et albugines iumentorum. aiunt et ossiculo eius genas, si terantur, sanari. echini ex aceto epinyctidas tollunt. eundem comburi cum viperinis pellibus ranisque et cinerem aspergi potionibus iubent Magi, claritatem visus promittentes.

73 ichthyocolla appellatur piscis, cui glutinosum est corium. idem nomen glutino eius; hoc epinyctidas tollit. quidam ex ventre, non e corio, fieri dicunt ichthyocollam, ut glutinum taurinum. laudatur Pontica, candida et carens venis squamisque et quae celerrime liquescit. madescere autem debet concisa in aqua aut aceto nocte ac die, mox tundi marini lapidibus, ut facilius liquescat. utilem eam et capitis doloribus adfirmant et tetanis.

74 ranae dexter oculus dextri, sinister laevi, suspensi e collo nativi coloris panno lippitudines sanant; quod si per coitum lunae eruantur, albuginem quoque, adalligati similiter in putamine ovi. reliquae carnes inpositae suggillationem rapiunt. cancri etiam oculos adalligatos collo mederi lippitudini dicunt.

75 est parva rana in harundinetis et herbis maxime vivens, muta ac sine voce, viridis, si forte hauriatur, ventres boum distendens. huius corporis umorem derasum speculis claritatem oculis inunctis narrant adferre. et ipsas carnes doloribus oculorum superponunt. ranas XV coiectas in fictile novum iuncis configunt quidam sucoque earum, qui ita effluerit. admiscent vitis albae lacrimam atque ita palpebras emendant, inutilibus pilis exemptis acu instillantes hunc sucum in vestigia evolsorum.

76 Meges psilotrum palpebrarum faciebat in aceto enecans putrescentes et ad hoc utebatur multis variisque per aquationes autumnī nascentibus. idem praestare sanguisugarum cinis ex aceto inlitus putatur — comburi eas oportet in novo vaso —, idem thynni iocur siccatum pondere IIII cum oleo cedrino perunctis pilis VIII mensibus.

77 Auribus utilissimum batiae piscis fel recens, sed et inveteratum nitro, item bacchi, quem quidam mizyenem vocant, item callionymi cum rosaceo infusum vel castoreum cum papaveris suco. vocant et in mari peduculos eosque tritos instillari ex aceto auribus iubent. et per se et conchylio infecta lana magnopere prodest; quidam aceto et nitro madefaciunt.

78 sunt qui praecipue contra omnia aurium vitia laudent gari excellentis cyathum, mellis dimidio amplius, aceti cyathum in calice novo leni pruna decoquere subinde spuma pinnis detera et, postquam desierit spumare, tepidum infundere. si tumeant aures, coriandri suco prius mitigandas iidem praecipiunt. ranarum adips instillatus statim dolores tollit. cancrorum fluvatilium sucus cum farina hordeacea aurium vulneribus efficacissime prodest. parotidex muricum testae cum melle vel conchyliorum ex mulso curantur.

79 Dentium dolores sedantur ossibus draconis marini scariphatis gingivis, cerebro caniculae in oleo decocto adservatoque, ut ex eo dentes semel anno collunatur. pastinacae quoque radio scariphari gingivas in dolore utilissimum. contritus is et cum helleboro albo inlitus dentes sine vexatione extrahit. salsamentorum etiam in fictili vase combustorum cinis addita farina marmoris inter remedia est.

80 et cybia vetera eluta in novo vase, dein trita prosunt doloribus. aequae prodesse dicuntur omnium salsamentorum spinae combustae tritaeque et inlitae. decocuntur et ranae singulae in aceti heminis, ut dentes ita colluantur contineanturque in ore sucus. si fastidium obstaret, suspendebat pedibus posterioribus eas Sallustius Dionysius, ut ex ore virus deflueret in acetum fervens, idque e pluribus ranis; fortioribus stomachis ex iure mandendas dabat. maxillaresque ita sanari praecipue dentes putant, mobiles vero supra dicto aceto stabiliri.

81 ad hoc quidam ranarum corpora binarum praecisis pedibus in vini hemina macerant et ita collui dentium labantes iubent. aliqui totas adalligant maxillis. alii denas in sextariis III aceti decoxere ad tertias partes, ut mobiles dentium stabiliarent. nec non XLVI ranarum corda in olei veteris sextario sub aereo testo discoxere, ut infunderent et tritum cum melle inposuere dentibus. omnia supra scripta ex marina efficaciora.

82 si cariosi et faetidi sint, cetum in furno arefieri per noctem praecipiunt, postea tantundem salis addi atque ita fricar. enhydrys vocatur Graecis colubra in aqua vivens. huius III dentibus superioribus in dolore superiorum gingivas scariphant, inferiorum inferioribus; aliqui canino tantum earum contenti sunt. utuntur et cancrorum cinere, nam muricum cinis dentifricium est.

83 Lichenas et lepras tollit adips vituli marini, menarum cinis cum mellis obolis ternis, iocur pastinacae in oleo coctum, hippocampi aut delphini cinis ex aqua inlitus. exulcerationem sequi debet curatio, quae perducit ad cicatricem. quidam delphini in fictili torrent, donec pinguitudo similis oleo fluat; hac perungunt.

84 muricum vel conchyliorum testae cinis maculas in facie mulierum purgat cum melle inlitus cutemque erugat et extendit septenis diebus inlitus ita, ut octavo candido ovorum foveantur. muricum generis sunt quae vocant Graeci coluthia, alii coryphia, turbinata aequae, sed minora, multo efficaciora, etiam oris halitum custodientia. ichthyocolla erugat cutem extenditque in aqua decocta horis IIII, dein contusa et subacta ad liquorem usque mellis.

85 ita praeparata in vase novo conditur et in usu IIII drachmis eius binae sulphuris et anchusae totidem, VIII spumae argenteae adduntur aspersasque aqua teruntur una. sic inlita facies post IIII horas abluatur. medetur et lentigini ceterisque vitiis ex ossibus saepiarum cinis. idem et carnes excrescentes tollit et umida ulcera. psoras tollit rana decocta in heminis V aquae marinae; excoqui debet, donec sit lentitudo mellis. —

86 Fit in mari alcyoneum appellatum, e nidis, ut aliqui existumant, alcyonum et ceycum, ut alii, sordibus spumarum crassescens, alii e limo vel quadam maris lanugine. quattuor eius genera: cinereum, spissum, odoris asperi, alterum molle, lenius odore et fere algae, tertium candidioris vermiculi, quartum pumicosius, spongeae putri simile.

87 paene purpureum quod optimum; hoc et Milesium vocatur. quo candidius autem, hoc minus probabile est. vis eorum ut exulcerent, purgent. usus tostis et sine oleo. mire lepras, lichenas, lentigines tollunt cum lupino et sulphuris II obolis. alcyoneo utuntur et ad oculorum cicatrices. — Andreas ad lepras cancri cinere cum oleo usus est, Attalus thynni adipe recenti.

88 Oris ulcera menarum muria et capitum cinis cum melle sanat. strumas pungi piscis eius, qui rana in mari appellatur, ossiculo e cauda ita, ut non volneret prodest. faciendum id cotidie, donec percurentur. eadem vis est pastinacae radio et lepori marino inposito ita, ut celeriter removeatur, echini testis contusis et ex aceto inlitis, item scolopendrae marinae e melle, cancro fluviatili contrito vel combusto ex melle. mirifice prosunt et saepiae ossa cum axungia vetere contusa et inlita.

89 sic et ad parotidas utuntur, et sauri piscis marini iocineribus, quin et testis cadi salsamentarii tuis cum axungia vetere, muricum cinere ex oleo ad parotidas strumasque. — Rigor cervicis mollior et marinis, qui pediculi vocantur, ranis decoctis ex oleo et sale, ut sorbeatur succus. sic et opisthono medentur et tetano, spasticis vero pipere adiuncto. —

90 Anginas menarum salsarum e capitibus cinis ex melle inlitis abolet, ranarum decoctarum aceto succus; hic et contra tonsillas prodest. cancri fluviatiles triti singuli in hemina aquae anginis medentur gargarizati, aut e vino et calida aqua poti. uvae medetur garum coclearibus subditum. vocem siluri recentes salsive in cibo sumpti adiucant.

91 Vomitiones nulli inveterati tritique in potione concitant. — Suspiriosis castorea cum Hammoniaci exigua portione ex aceto mulso ieiunis utilissima potu. eadem potio spasmos stomachi sedat ex aceto mulso calido. —

92 Tussim sanare dicuntur piscium modo e iure decoctae in patinis ranae. suspensae autem pedibus, cum destillaverit in patinas saliva earum, exinterari iubentur abiectisque interaneis condiri. est rana parva arborem scandens atque ex ea vociferans; in huius os si quis expuat ipsamque dimittat, tussi liberari narratur. praecipiant et cocleae crude carnes tritam bibere ex aqua calida in tussi cruenta.

93 Iocineris doloribus scorpio marinus in vino necatus, ut inde bibatur, conchae longae carnes et mulso potae cum aquae pari modo aut, si febres sint, ex aqua mulsa. — Lateris dolores leniunt hippocampi tosti sumpti tetheaque similis ostreo in cibo sumpta, ischiadicorum muria siluri clystere infusa. dantur autem conchae ternis obolis dilutis in vini sextariis II per dies XV.

94 Alvum emollit silurus e iure et torpedo in cibo et olus marinum simile sativo — stomacho inimicum alvum facillime purgat, sed propter acrimoniam cum pingui carne coquitur — et omnium piscium ius. idem et urinas ciet, e vino maxime. optimum e scorpionibus et iulide et saxatilibus nec virus resipientibus nec pinguibus. coci debent cum aneto, apio, coriandro, porro, additis oleo, sale.

95 purgant et cybia vetera privatimque cruditates; pituitas, bilem trahunt.

Purgant et myaces, quorum natura tota in hoc loco dicitur. acervantur muricum modo vivuntque in algosis, gratissimi quo et ubi multa dulcis aqua miscetur mari, ob id in Aegypto laudatissimi. procedente hieme amaritudinem trahunt coloremque rubrum.

96 horum ius traditur alvum et vesicas exinanire, interanea destringere, omnia adaperire, renes purgare, sanguinem adipemque minuere. itaque utilissimi sunt hydropicis, mulierum purgationibus, morbo regio, articulario, inflationibus, item obesis, fellis pituitae quoque, pulmonis, iocineris, lienis vitiis, rheumatismis. fauces tantum vexant vocemque obtundunt.

97 ulcera, quae serpant aut sint purganda, sanant, item carcinomata cremati ut murices; et morsus canum hominumque cum melle, lepras, lentigines. cinis eorum lotus emendat caligines, scabritias, albugines, gingivarum et dentium vitia, eruptiones pituitae; et contra dorycnium aut opocarpalum antidoti vicem optinent.

98 degenerant in duas species: mitulos, qui salem virusque resipiunt, myiscas quae rotunditate differunt, minores aliquanto atque hirtae, tenuioribus testis, carne dulciores. mituli quoque ut murices cinere causticam vim habent et ad lepras, lentigines, maculas. lavantur quoque plumbi modo ad genarum crassitudines et oculorum albugines caliginesque atque in aliis partibus sordida ulcera capitisque pusulas. carnes eorum ad canis morsus inponuntur.

99 At pelorides emolliunt alvum, item castorea in aqua mulsa drachmis binis. qui vehementius volunt uti, addunt cucumeris sativi radicis siccae drachmama et aphronitri II. tethea torminibus et inflationibus occurrunt. inveniuntur haec in foliis maris sugentia, fungorum verius generis quam piscium. eadem et tenesmm dissolvunt reniumque vitia.

100 nascitur et in mari apsinthium, quod aliqui seriphum vocant, circa Taposirim maxime Aegypti, exilius terrestri. alsol et noxiis animalibus intestina liberat — solvunt et saepiae —; in cibo datur cum oleo et sale et farina coctum.

101 menae salsae cum fele taurino inlitaie umbilico alsoln. piscium ius in patina coctorum cum lactucis tenesmm discutit. cancri fluviatiles triti et ex aqua poti asin, urinam cient in vino albo. adeptis brachiis calculos pellunt III obolis cum murra et iride singulis earum drachmis, ileo et inflationes castorea cum dauci semine et petroselino quantum ternis digitis sumatur, ex mulsi calidi cyathis IIII, tormina vero cum aneto ex vino mixto. erythini in cibo sumpti sistunt alvum. dysintericis medentur ranae cum scilla decoctae ita, ut tradit Niceratus, morbo regio salsamentum cum pipere ita, ut reliqua carne abstineatur.

102 Lieni medetur solea piscis inpositus, item torpedo, item rhombus; vivus dein remittitur in mare. scorpio marinus necatus in vino vesicae vitia et calculos sanat, lapis, qui invenitur in scorpionis marini cauda, pondere oboli potus, ehydridis iedur, blendiorum cinis cum ruta. inveniuntur et in bacchi piscis capite ceu lapilli; hi poti ex aqua calculosis praeclare medentur. aiunt et urticam marinam in vino potam prodesse, item pulmonem marinum decoctum in aqua.

103 ova saepiae urinam movent reniumque pituitas extrahunt. rupta, convolsa cancri fluviatiles triti in asinino maxime lacte sanant, echini vero cum spinis suis contusi et ex vino poti calculos — modus singulis hemina; bibitur, donec prosit — et alias in cibis ad hoc proficiunt. purgatur vesica et pectinum cibo. ex iis mares alii donakaj vocant, alii aulouj, feminas onuxaj. urinam mares movent. dulciores feminae sunt et unicolores. [Saepiae quoque ova urinam movent et renes purgant].

104 Enterocelicis lepus marinus inlinitur tritus cum melle. iecur aquaticae colubrae, item hydri tritum potumque calculosis prodest. ischiadicos liberant salsamenta e silura infusa clysterio,

evacuata prius alvo, sedis attritus cinis e capite mugilum et mullorum; comburuntur autem in fictili vase, inlini cum melle debent.

105 item capitis menarum cinis et ad rhagadas et ad condylomata utilis, sicut pelamydum salsarum capitum cinis vel cybiorum cum melle. torpedo adposita procidentis interanei morbum ibi coerces. cancrorum fluviatilium cinis ex oleo et cera rimas in eadem parte emendat, idem et marini cancri pollent.

106 Panos salsamenta coracinorum discutiunt, sciaenae interanea et squamae combustae, scorpio in vino decoctus ita, ut foveantur ex illo. at echinorum testae contusae et ex aqua inlitae incipientibus panis resistunt, muricum vel purpurearum cinis utroque modo, sive discutere opus sit incipientes sive concoctos emittere. quidam ita componunt medicamentum: cerae et turis drachmas XX, spumae argenti XXXX, cineris muricum X, olei veteris heminam.

107 prosunt per se salsamenta cocta, cancri fluviatiles triti; ad verendorum pusulas cinis e capite menarum, item carnes decoctae et inpositae, similiter percae salsae e capite cinis melle addito, pelamydum capitis cinis aut squatinae cutis combustae.

108 haec est qua diximus lignum poliri, quoniam et a mari fabriles usus exeunt. prosunt et zmarides inlitae, item muricum vel purpurarum testae cinis cum melle, efficacius crematarum cum carnibus suis. carbunculos verendorum privatim salsamenta cocta cum melle restingunt. testem, si descenderit, coclearum spuma inlini volunt.

109 Urinae incontinentiam hippocampi tosti et in cibo saepius sumpti emendant, ophidion pisciculus congro similis cum lili radice, pisciculi minuti ex ventre eius, qui devoraverit, exempti cremati ita, ut cinis eorum bibatur ex aqua. iubent et cocleas Africanas cum sua carne comburi cineremque ex vino Signino dari.

110 Podagris articulariisque morbis utile est oleum, in quo decocta sint ranarum intestina, et rubetae cinis cum adipe vetere. quidam et hordei cinerem adiciunt trium rerum aequo pondere. iubent et lepore marino recenti podagram fricari, fibrinis quoque pellibus calceari, maxime Pontici fibri, item vituli marini, cuius et adips prodest isdem, nec non et bryon, de quo diximus, lactucae simile, rugosioribus foliis, sine caule.

111 natura ei styptica, inpositumque lenit impetus podagrae. item alga, de qua et ipsa dictum est. observatur in ea, ne arida inponatur. — Perniones emendat pulmo marinus, cancri marini cinis ex oleo, item fluviatiles triti ustique, cinere et ex oleo subacto, siluri adips. — In articulis morborum impetus sedant ranae subinde recentes inpositae; quidam dissectas iubent inponi. — Corpus auget ius mitulorum et concharum.

112 Comitiales, ut diximus, coagulum vituli marini bibunt cum lacte equino asinaeve aut cum Punici suco, quidam ex aceto mulso. nec non aliqui per se pilulas devorant. castoreum in aceti mulsi cyathis III ieiunis datur, iis vero, qui saepius corripantur, clystere infusum mirifice prodest. castorei drachmae II esse debebunt, mellis et olei sextarius et aquae tantundem. ad prasens vero correptis olfactu subvenit cum aceto. datur et mustelae marinae iocur, item muris, vel testudinum sanguis.

113 Febrium circuitus tollit iocur delphini gustatum ante accessiones. hippocampi necantur in rosaceo, ut perungantur aegri frigidis febribus, et ipsi adalligantur aegris. item ex asello pisce lapilli, qui plena luna inveniuntur in capite, alligantur in linteolo. phagri fluviatilis longissimus dens capillo adalligatus ita, ut V diebus eum, qui adalligaverit, non cernat aeger, ranae in trivio decoctae oleo abiectis carnibus perunctos liberant quartanis.

114 sunt qui strangulatas in oleo ipsas clam adalligent oleoque perunguant. cor earum adalligatum frigora febrium minuit et oleum, in quo intestina decocta sint. maxime autem quartanis liberant ablatis unguibus ranae aequae adalligatae et rubeta, si iocur eius vel cor adalligetur in panno leucophaeo. cancri fluviatiles triti in oleo et aqua perunctis ante accessiones in febribus prosunt; aliqui et piper addunt.

115 alii decoctos ad quartas in vino e balineo egressis bibere suadent in quartanis, aliqui vero sinistrum oculum devorare. Magi oculis eorum ante solis ortum adalligatis aegro ita, ut caecos dimittant in aquam, tertianas abigi promittunt.

116 eosdem oculos cum carnibus luscinae in pelle cervina inligatos praestare vigiliam somno fugato tradunt. in lethargum vergentibus coagulo ballaenae aut vituli marini ad olfactum utuntur. alii sanguinem testudinis lethargicis inlinunt. tertianis mederi dicitur et spondylus percae adalligatus, quartanis cocleae fluviatiles in cibo recentes; quidam ob id adservant sale, ut dent tritas in potu.

117 Strombi in aceto putrefacti lethargicos excitant odore. prosunt et cardiacis. cachectis, quorum corpus macie conficitur, tethea utilia sunt cum ruta ac melle. — Hydropicis medetur adipis delphini liquatus et cum vino potus. gravitati saporis occurritur tactis naribus unguento aut odoribus vel quoquo modo opturatis. strombi quoque carnes tritae et in mulsi III heminis pari modo aquae aut, si febres sint, ex aqua mulsa datae proficiunt, item sucus cancrorum fluviatilium cum melle,

118 rana quoque in vino vetere et farre decocta ac pro cibo sumpta ita, ut bibatur ex eodem vase, vel testudo decisis pedibus, capite, cauda et intestinis exemptis, reliqua carne ita condita, ut citra fastidium sumi possit. — Cancrī fluviatiles ex iure sumpti et phthisicis prodesse traduntur.

119 Adusta sanantur cancri marini vel fluviatilis cinere ex oleo; ichthyocolla, ranarum cinere ea, quae ferventi aqua combusta sint; haec curatio etiam pilos restituit. item cancrorum fluviatilium cinere putant utendum cum cera et adipe ursino. prodest et fibrinarum pellium cinis. — Ignes sacros restingunt ranarum viventium ventres inpositi, pedibus posterioribus pronas adalligari iubent, ut crebriore anhelitu prosint. utuntur et silurorum salsamenti capitum cinere ex aceto. — Pruritus scabiei non hominum modo, sed et quadripedum efficacissime sedat iecur pastinacae decoctum in oleo.

120 Nervos vel praecisos purpurarum callum, quo se operiunt, tusum glutinat. tetanicos coagulum vituli adjuvat ex vino potum oboli pondere, item ichthyocolla, tremulos castoreum, si ex oleo perunguantur. mullos in cibo inutiles nervis invenio.

121 Sanguinem fieri piscium cibo putant, sisti polypo tuso inlito, de quo et haec traduntur: muriam ipsum ex sese emittere et ideo non debere addi in coquendo, secari harundine, ferro enim infici vitiumque trahere natura dissidente. ad sanguinem sistendum et ranarum inlinunt cinerem vel sanguinem arefactum.

122 quidam ex ea rana, quam Graeci calamiten vocant, quoniam inter harundines frutices vivat, minima omnium et viridissima, sanguinem cineremve fieri iubent, aliqui et nascentium ranarum in aqua, quibus adhuc cauda est, in calice novo combustarum cinerem, si per nares fluat, inferciendum.

123 diversus hirudinum, quas sanguisugas vocant, ad extrahendum sanguinem usus est. quippe eadem ratio earum, quae cucurbitarum medicinalium, ad corpora levanda sanguine, spiramenta laxanda iudicatur, sed vitium, quod admissae semel desiderium faciunt circa eadem tempora anni semper eiusdem medicinae. multi podagris quoque admittendas censuere. decidunt satiatas et pondere ipso sanguinis detractae aut sale adpersae; aliquando tamen relinquunt adfixa capita, quae

causa volnera insanabilia facit et multos interemit, sicut Messalinum e consularibus patriciis, cum ad genu admisisset, in veneni virus remedio verso.

124 maxime rufae ita formidantur; ergo sugere orsas forficibus praecidunt, ac velut siphonibus defluit sanguis, paulatimque morientium capita se constrahunt, nec relinquuntur. natura earum adversatur cemicibus, suffitu necat eos. — Fibrinarum pellium cum pice liquida combustarum cinis narium profluvia sistit suco porri molitus.

125 Extrahit corpori tela inhaerentia saepiarum testae cinis, item purpurarum testae ex aqua, salsamentorum carnes, cancri fluviatiles triti, siluri fluviatilis, qui et alibi quam in Nilo nascitur, carnes inpositae, recentis sive salsi. eiusdem cinis extrahit, adips et cinis spinae eius vicem spodii praebet.

126 Ulcera, quae serpunt, et quae in iis excrescunt capitis menarum cinis vel siluri coercet, carcinomata percarum capita salsarum, efficacius si cinere earum misceatur sal et cunila capitata oleoque subigantur. cancri marini cinis usti cum plumbo carcinomata compescit. ad hoc et fluviatilis sufficit cum melle lineaque lanugine; aliqui malunt alumen melque misceri cineri. phagedaenae siluro inveterato et cum sandaraca trito, cacoëthe et nomae et putrescentia cybio vetere sanantur; vermes innati ranarum felle tolluntur.

127 fistulae aperiuntur siccanturque salsamentis cum linteolo inmissis, intraque alterum diem callum omnem auferunt et putrescentia ulcerum quaeque serpant emplastri modo subacta et inlita. et allex purgat ulcera in linteolis concerptis, item echinorum testae cinis. carbunculos coracinorum salsamenta inlita discutiunt, item mullorum salsamenti cinis — quidam capite tantum utuntur cum melle — vel coracinorum carnes. muricum cinis cum oleo tumores tollit, cicatrices fel scorpionis marini.

128 Verrucas tollit glani iocur inlitum, capitis menarum cinis cum alio tritus — ad thymia crudis utuntur —, fel scorpionis marini rufi, zmarides tritae inlitae, allex defervefacta. unguium scabritiam cinis e capite menarum extenuat.

129 Mulieribus lactis copiam facit glauciscus e iure sumptus et zmarides cum tisana sumptae vel cum feniculo decoctae. mammas ipsas muricum vel purpurae testarum cinis cum melle efficaciter sanat, item cancri inliti fluviatiles vel marini. pilos in mamma muricum carnes inpositae tollunt. squatinae inliae crescere mammas non patiuntur. delphini adipe linamenta inlita accensa excitant volva strangulata oppressas, item strombi in aceto putrefacti.

130 percarum vel menarum capitis cinis sale admixto et cunila oleoque volvae medetur, suffitione quoque secundas detrahit. item vituli marini adips instillatur igni naribus intermortuarum volvae vitio, coagulo eiusdem in vellere inposito. pulmo marinus alligatus purgat egregie profluvia, echini viventes tusi et in vino dulci poti sistunt et cancri fluviatiles triti in vino potique.

131 item siluri suffitu, praecipue Africi, faciliores partus facere dicuntur, cancri ex aqua poti profluvia sistere, ex hysopo purgare. et si partus strangulet, similiter poti auxilantur. eosdem recentes vel aridos bibunt ad partus continendos. Hippocrates et ad purgationes mortuosque partus utitur illis, cum quinis lapathi radice rutaeeque et fuligine trita et in mulso data potui.

132 iidem in iure cocti cum lapatho et apio menstruas purgationes expediunt lactisque ubertatem faciunt, iidem in feбри, quae sit cum capitis doloribus et oculorum palpitatione, mulieribus in vino austero dati prodesse dicuntur. castoreum ex mulso potum purgationibus prodest contraque volvam olfactum cum aceto et pice aut subditum pastillis.

133 ad secundas etiam uti eodem prodest cum panace in IIII cyathis vini et a frigore laborantibus ternis obolis. sed si castoreum fibrumve supergrediatur gravis, abortum facere dicitur et periclitari partu, si superferatur. mirum est et quod de torpedine invenio, si capiatur, cum luna in libra sit, triduoque adservetur sub diu, faciles partes facere postea, quotiens inferatur. adjuvare et pastinacae radius adalligatus umbilico existumatur, si viventi ablatum sit, ipsa in mare dimissa.

134 invenio apud quosdam ostraceum vocari quod aliqui onychen vocant; hoc suffitum volvae peonis mire resistere; odorem esse castorei, meliusque cum eo ustum proficere; vetera quoque ulcera et cacoëthe eiusdem cinere sanari. nam carbunculos et carcinomata in muliebri parte praesentissimo remedio sanari tradunt cancro femina cum salis flore contuso post plenam lunam et ex aqua inlito.

135 Psilotrum est thynni sanguis, fel, iocur, sive recentia sive servata, iocur etiam tritum mixtoque cedrio plumbea pyxide adservatum. ita pueros mangonicavit Salpe obstetrix. eadem vis pulmonis marini, leporis marini sanguine et felle vel si in oleo lepus hic necetur. cancri, scolopendrae marinae cinis cum oleo, urtica marina trita ex aceto scillite, torpedinis cerebrum cum alumine inlitum XVI luna.

136 ranae parvae, quam in oculorum curatione descripsimus, sanies efficacissimum psilotrum est, si recens inlinatur, et ipsa arefacta ac tusa, mox decocta III heminis ad tertias vel in oleo decocta aereis vasis. eadem mensura alii ex XV ranis conficiunt psilotrum, sicut in oculis diximus. sanguisugae quoque tostae in vase fictili et ex aceto inlitae eundem contra pilos habent effectum. [Hic suffitus urentium eas necat cimice]. inuncto castoreo quoque cum melle pro psilotro usi pluribus diebus reperiuntur. in omni autem psilotro evellendi prius sunt pili.

137 Infantium gingivis dentitionibus plurimum confert delphini cum melle dentium cinis et si ipso dente gingivae tangantur. adalligatus idem pavores repentinos tollit. idem effectus et caniculae dentes, ulcera vero, quae in auribus aut ulla parte corporis fiant, cancrorum fluvatilium sucus cum farina hordeacea sanat.

138 et ad reliquos morbos triti in oleo perunctis prosunt. siriasim infantium spongea frigida cerebro umefacto rana inversa adalligata efficacissime sanat. aridam inveniri adfirmant. Mullus in vino necatus vel piscis rubellio vel anguillae II, item uva marina in vino putrefacta iis, qui inde biberint, taedium vini adfert.

139 Venerem inhibet echeneis, hippopotamii frontis e sinistra parte pellis in agnina adalligata, fel torpedinis vivae genitalibus inlitum. concitant coclearum fluvatilium carnes sale adservatae et in potu ex vino datae, erythini in cibo sumpti, iocur ranae diopetis vel calamitis in pellicula gruis adalligatum vel dens crocodili maxillaris adnexus brachio vel hippocampus vel nervi rubetae dextro lacerto adalligati. amorem finit in pecoris recenti corio rubeta adalligata.

140 Equorum scabiem ranae decoctae in aqua extenuant, donec inlini possint. aiunt ita curatos non repeti postea. — Salpe negat canes latrare, quibus in offa rana viva data sit. Inter aquatilia dici debet et calamochnus, Latine adarca appellata. nascitur circa harundines tenues e spuma aquae dulcis ac marinae, ubi se miscent. vim habet causticam, ideo acopis utilis et contra perfrictionum vitia. tollit et mulierum lentigines in facie.

141 et calami simul dici debent: phragmitis radix recens tusa luxatis medetur et spinae doloribus ex aceto inlita, Cyprii vero, qui et donax vocatur, cortex alopecii medetur ustus et ulceribus veteratis, folia extrahendis quae infixae sint corpori et igni sacro. paniculae flos aures si intravit, exsurdant.

Sepiae atramento tanta vis est, ut in lucernam addito Aethiopus videri ablato priore lumine Anaxilaus tradat. — Rubeta excocta aqua potui data suum morbis medetur vel cuiuscumque ranae cinis. — Pulmone marino si confricetur lignum, ardere videtur adeo, ut baculum ita praeleceat. —

142 Peractis aquatiliū dotibus non alienum videtur indicare per tot maria, tam vasta et tot milibus passuum terrae infusa extraque circumdata mensura, paene ipsius mundi quae intellegatur, animalia centum quadraginta quattuor omnino generum esse eaque nominatim complecti, quod in terrestribus volucrisque fieri non quit.

143 neque enim omnis Indiae Aethiopiaeque aut Scythiae desertorumve novimus feras aut volucres, cum hominum ipsorum multo plurimae sint differentiae, quas invenire potuimus. accedat his Taprobane insulaeque aliae atque aliae oceani fabulose narratae. profecto conveniet non posse omnia genera in contemplationem universam vocari. at, Hercules, in tanto mari oceanoque quae nascuntur certa sunt, notioraque, quod miremur, quae profundo natura mersit.

144 Ut a belvis ordiamur, arbores, physeteres, ballaenae, pistrices, Tritones, Nereides, elephantī, homines qui marini vocantur, rotae, orcae, arietes, musculi et alii piscium forma arietes, delphini celebresque Homero vituli, luxuriae vero testudines et medicis fibri — quorum generis lustras nusquam mari accepimus mergi, tantum marina dicentes —,

145 iam caniculae, drinones, cornutae, gladii, serrae, communesque terrae, mari, amni hippopotami, crocodili, et amni tantum ac mari thynni, thynnides, siluri, coracini, percae. Peculiares autem maris acipenser, aurata, asellus, acharne, aphyē, alopex, anguilla, araneus, boca, batia, bacchus, batrachus, belonae, quos aculeatos vocamus,

146 balanus, corvus, citharus, rhomborum generis pessimus, chalcis, cobio, callarias, asellorum generis, ni minor esset, coliae sive Parianus sive Sexitanus a patria Baetica, lacertorum minimi, ab iis nostrates, cybium — ita vocatur concisa pelamys, quae post XL dies a Ponto in Maeotim revertitur —, cordyla — et haec pelamys pusilla; cum in Pontum a Maeotide exit, hoc nomen habet —, cantharus, callionymus sive uranoscopos, cinaedi, soli piscium lutei, cnide, quam nos urticam vocamus,

147 cancrorum genera, cherae striatae, cherae leves, cherae peloridum generis, varietate distantes et rotunditate, cherae glycymerides, quae sunt maiores quam pelorides, coluthia sive coryphia, concharum genera, inter quae et margaritiferae, cochloe, quorum generis pentadactyli, item helices (ab aliis actinophorae dicuntur), quibus radii; cantant — extra haec sunt rotundae in oleario usu cocleae —,

148 cucumis, cynops, cammarus, cynosdextra, draco — quidam aliud volunt esse dracunculum; est autem gerriculae amplae similis, aculeos in branchiis habet ad caudam spectantes; sic ut scorpio laedit, dum manu tollitur — erythinus, echenais, echinus, elephantī locustarum generis nigri, pedibus quaternis bisulcis — praeterea brachia iis II binis articulis singulisque forcipibus denticulatis —, fabri sive zaei, glauciscus, flanis, gonger, gerres, galeos, garos,

149 hippos, hippuros, hirundo, halipleumon, hippocampus, hepar, ictinus, iulis, lacertorum genera, loligo volitans, locustae, lucerna, lelepris, lamirus, lepus, leones, quorum brachia cancris similia sunt — reliqua pars locustae —, mullus, merula inter saxatiles laudata, mugil, melanurus, mena, maeotes, murena, mys, mitulus, myiscus, murix, oculata, ophidion, ostreae, oti, orcynus — hic est pelamydum generis maximus neque ipse redit in Maeotim, similis tritomi, vetustate melior —,

150 orbis, orthogoriscus, phager, phycis saxatiliū quaedam, pelamys — earum generis maxima apolectum vocatur, durius tritomo —, porcus, phthir, passer, pastinaca, polyporum genera, pectines

— maximi et in his nigerrimi aestate laudatissimi, hi autem Mytilenis, Tyndaride, Salonis, Altini, Chia in insula, Alexandriae in Aegypto —, pectunculi, purpurae, pegrides, pina, pinoteres, rhine, quem squatum vomu,

151 rhombus, scarus, principalis hodie, solea, sargus, squilla, sarda — ita vocatur pelamys longa ex oceano veniens —, scomber, salpa, sorus, scorpaena, scorpio, salax, sciaena, sciadeus, scolopendra, smyrus, sepia, strombus, solen sive aulos sive donax sive onyx sive dactylus, spondyli, smarides, stellae, spongeae, turdus, inter saxatiles nobilis, thynnus, thranus, quem alii xiphian vocant, thrissa, torpedo, tethea, tritimum pelamydum generis magni, ex quo terna cybia fiunt, veneria, uva, xiphias.

152 His adiciemus ab Ovidio posita animalia, quae apud neminem alium reperiuntur, sed fortassis in Ponto nascentia, ubi id volumen supremis suis temporibus inchoavit: bovem, cercyrum in scopulis viventem, orphum rubentemque erythinum, iulum, pictas mormyras aureique coloris chrysophryn, praeterea percam, tragus et placentem cauda melanurum, epodas lati generis.

153 praeter haec insignia piscium tradit: channem ex se ipsam concipere, glaucum aestate numquam apparere, pompilum, qui semper comitetur navium cursus, chromin, qui nidificet in aquis. helopem dicit esse nostris incognitum undis, ex quo apparet falli eos, qui eundem acipenserem existimaverint. helopi palmam saporis inter pisces multi dedere.

154 Sunt praeterea a nullo auctore nominati. sudis Latine appellatur, Graece sphyraena, rostro similis nomini, magnitudine inter amplissimos; rarus is et non degenerat. appellantur et pernae concharum generis, circa Pontias insulas frequentissimae. stant velut suillum crus e longo in harena defixa hiantesque, qua latitudo est, pedali non minus spatio cibum venantur; dentes circuitu marginum habent pectinatim spissatos; intus spondyli grandis caro est. et hyaenam piscem vidi in Aenaria insula captum. — Exeunt praeter haec et purgamenta aliqua relatu indigna et algis potius adnumeranda quam animalibus.